

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

10. 10.

40-41

1936.

XVIII AASTAKÄIK

PLUHTEN

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 40-41 — 1936.

Sisustik:	Lk.	Sommaire.	Pages
<i>Ed. Laaman:</i> Vene uus põhiseadus . . .	981	<i>Ed. Laaman:</i> La nouvelle constitution de l'U. R. S. S.	981
<i>Leitnant A. Sivard:</i> Sakslaste suurtükk Pariisi pommitamiseks ja selle ballistilised erinevused	984	<i>Lieut. A. Sivard:</i> Le canon allemand pour le bombardement de Paris et ses particularités ballistiques	984
<i>V. N.:</i> Veel mõnda remonthobustest ja nende ratsastamisest suurtükiväes . .	992	<i>V. N.:</i> Encore des chevaux de remonte et de leur dressage dans l'artillerie . . .	992
<i>O. M-s:</i> Harju kaitseringkonna sügisõppus	997	<i>O. M-s:</i> Exercices d'automne dans la circonscription de Harju	997
<i>A. K.:</i> Meeskonna ja relvade kaitse soomusmasinate vastu	999	<i>A. K.:</i> Protection des hommes et des armes contre les engins blindés	999
<i>Kapten A. Leetsar:</i> Mõnda soomusrongi tõrjest	1003	<i>Capitaine A. Leetsar:</i> Défense contre les trains blindés	1003
<i>Kv. am. M. Muhel:</i> Väeosade majapidamise kontroll	1009	<i>Ag. militaire M. Muhel:</i> Contrôle de l'administration de la troupe	1009
<i>Kapten P. Kangro:</i> Julge otsus	1013	<i>Capitaine P. Kangro:</i> Une décision hardie	1013
<i>G. S.:</i> „Kolmas kompani“	1016	<i>G. S.:</i> „Troisième compagnie“	1016
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
— Kk.: Maa-, mere- ja õhusõda	1017	— Kk.: La guerre terrestre, navale et aérienne	1017
— S.: Kerge kahurigrupi manööver ja tuli	1019	— S.: La manoeuvre et le tir du groupe d'artillerie légère	1019
— Rootsi: „Ny Militär Tidskrift“ nr. 17/18, sept. 1936	1023	— Suède: „Ny Militär Tidskrift“ No. 17/18 — 1936	1023
— Toimetusele saadetud uuemat kirjandust	1028	— Publications récentes	1028
Kaitseväe elu	1030	Vie militaire	1030
Ametlik osa	1032	Partie officielle	1032
Sport, male, perekondlikke teateid.		Sports, échecs, informations familiales.	

Vastutav toimetaja major **A. LUTS.**

Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **J. MADISE.**

Telefon nr. 477-20/163.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.

Tegevtoimetaja kõnetunnid
iga päev k. 0800—1200.

Talitus avat. iga päev kella
0800—1500.

Telefon — Kaitseväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaat-
miseks märkimata käsi-
kirju alal ei hoita.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.

Poolaastas — kr. 3.00.

Veerandaastas — kr. 1.50.

Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülg — kr. 40.

Tekstis — kr. 60.

Vene uus põhiseadus.

Ed. Laaman.

Nõukogude Venemaa elab praegu uue põhiseaduse harutamise tähe all. Ajalehed kubisevad selle üle kirjutustest ja piltidest.

11. juunil kiitis kesktäidesaatva komitee presiidium selle eelnõu heaks ja 25. novembril astub üleliiduline nõukogude (sovettide) kongress kokku, et teda lõplikult vastu võtta. Seni on eelnõu antud rahvale avalikuks harutamiseks, — üks uus propagandaviis, mida esmakordselt kasutati mõne kuu eest perekonnaseaduse muutmise ja abordikeelu sisseseadmise puhul.

Lähem sovettide kongress saab siis olema viimne sovettide kongress Vene ajaloo. Venemaa jääb edaspidigi ametlikult „sotsialistlike sovettide vabariikide liiduks“ (S. S. S. R.), tegelikult kaob aga senine nõukogude valitsuskord.

Aastat kümme tagasi oleks loetud seesugust asja vasturevolutsiooniks ja vene pagulased oleksid rutuga hakanud sumadane kokku pakkima, et koju tagasi pöörduda. Nüüd ei eruta see neid eriliselt: tõeliselt ei too uus põhiseadus midagi päris uut, — ta ainult märgib muudatusi, mis Vene elus aegapidi sündinud või sündimas.

*

Nõukogude Venemaa ei ole õiguskorra riik, vaid diktatuuririik. Seepärast ei ole tema põhiseadusel seda tähtsust mis läänes. See on tal rohkem propagandadokument kui juriidiline dokument. Kuid ka propaganda-dokumendina on tal oma poliitiline tähtsus, mis omamoodi peegeldab Vene elu ja arengut.

Esimese kolmveerand aasta elas Nõukogude Venemaa üldse ilma põhiseaduseta. Esimene põhiseadus anti 10. juulil 1918. a. See oli enamluse „tormi ja tungi“ põhiseadus. See oli „Venemaa sotsialistlike nõuko-

gude föderatsiooni“ (R. S. F. S. R.) mässuhüüe kogu maailma proletariaadile — liituda temaga üleilmlikuks revolutsiooniks.

Teine põhiseadus anti pärast kodusõja lõppu 1923./24. a. Olulisema muutuse tõi ta rahvusküsimuses. See oli enamlastele osutunud kodusõjas kõige kõvemaks pähklik. Tahes või tahtmata tuli rahvustele rohkem vastu tulla. Vene riik muudeti liitriigiks — iseseisvate osariikide liiduks (S. S. S. R.). Huvitaval kombel kuhjusid osariigid just enam tundlikumate piiride vastu, nõnda õhtupiiri vastu — Valge-Vene ja Ukraina, Tagakaukasuses — Aserbeidšani, Gruusia ja Armeenia föderatsioon ja Tagakaspia rida osariike. Nähtavasti taheti nendega ka üle piiri avaldada propagandistlikku mõju.

Uus põhiseadus jätab liidu ehituse peagu muutmata. Ainult on maha kustutatud imperialistlikult kõlav märkus, et selle liiduga võivad teisedki välisriigid liituda. Venemaal näib praegu küllalt olevat tema 21 miljonist ruutkilomeetrist ja 170 miljonist elanikust. Muutunud rahvusvahelises olustikus, Jaapani ja Saksa ähvarduste all, on tal küllalt muret nendegi kaitsmisega.

Nagu senigi, jäävad liidu ja autonoomsete riikide õigused üsna fiktiivseiks. Kõik tõeline võim on tsentraliseeritud Moskva kätte. Osariikide kompetents pole tegelikult suurem kui mujal maal kohalikel omavalitsustel. Ainukeseks tõeliseks õiguseks jääb neil ainult — oma rahvusliku keele kasutamine, muidugi vene keele kõrval. Keskvõimudega tohivad nad ainult vene keelt kõnelda.

*

Uue põhiseaduse tähtsamaks uuenduseks on — talurahva üheõigustamine töölisega. See on tema peamõte, mis pärast just puna-

väe juhatus teda läbi suruski, kuna vanad kommunistid visalt vastu seisid. Punavägi on paratamatult talurahva vägi, eriti veel, kui sõjakorral tuleb mobiliseerida vanemad aastakäigud. Et need siis tõesti välisvaenlase vastu läheksid, oli mobilisatsiooni võimaluse moraalseks ettevalmistuseks vaja kollektiviseerimises äravahastatud talurahva leppida, temale vähemalt sama palju vastu tulla nagu töölisele.

Seks üheõigustamiseks oli veel teine ajur. Linnatöoline läks kahtlaseks. Viisaastakute läbiviimiseks tuli ta võtta valjude pihtide vahele: tükitöö, preemia-palgad, eesõigustatud toitlusvarustuse ärakaotamine jne. Teiselt poolt — järjest kasvavad palgavahed võrreldes valitsusliku ja tehnilise bürokraatia tippudega, nõندانimetatud nõukogude uusaadliga. Vanades ja vastasrindlikes enamlastes tekitas see järjest kasvavat nurinat „uute ülemkihtide“ ja „uue kodanluse“ vastu, mispärast niisugused kangeusklikud koondised, nagu vanade enamlaste seltsid ja endiste poliitiliste sunnitöölise seltsid, tulid laiali ajada ja kommunistliku vastasrinda juhid eesotsas kominterni endise esimehe Sinovjevi ja nõukogude valitsuse endise abiesimehe Kameneviga seina äärde saata.

Ka kommunistlik partei ise, see Vene riigivõimu tõeline kandja, tuli järjest kõvemini „tasalülitada“ tema juhi — Stalini „üldliini“ („generaljnaja liinia“) alla, just nagu seda teinud Mussolini ja Hitlergi. Igasugused eriarvamised ja „kallakud“ tulid kõvasti ära keelata ja välja rookida. „Juhi põhimõte“ pandi siingi ikka täielikumalt maksma. See eeldab aga, et ka kodanikkudel igasugused erirühmalised eriõigused ära kaotatakse: kõik olgu juhi ees ühtmoodi õigustatud.

See ei olnud veel hiljuti nii. Enamlus oli toetunud linnatöölisele, need olid siis — nõukogude aadel. Neil olid igal sammul privileegid, alates eesõigustatud odavamast toitlusvarustusest ja lõpetades eesõigustatud hääleõigusega. Soveti valimistel maksis ühe töölise hääle samapalju kui viie talupoja oma. Peale selle polnud endistel kodanlastel, jõukamatel talupoegadel („kulakutel“), vaimulikkudel jne. üldse valimisõigust. Need moodustasid nõukogude „paaria“.

Nüüd on sellel lõpp. Uus põhiseadus toob üldise ja võrdse hääletusviisi. Igal Vene kodanikul on ühesugune hääle. Pealegi saavad valimised olema otsesed ja salajased, — just nagu „kapitalistlikus lääneski“, kuna senised sovetid valiti avaliku ja kaudse, mitmeastmelise valimisviisi järele: küla sovetid valisid valla soveti, valla sove-

tid — maakonna; maakonna ja linnade sovetid — oblasti jne. Ühe sõnaga — Venemaa saab meile tuntud „neljasabalise valimisõiguse“.

Venemaal kiidetakse uut põhiseadust juba kõige demokraatlikumaks maailmas. Valimisõigus ei näi esimese pilguga seks takistusi tegevat. Ka parlamendi ja valitsuse võimu jaotus ja tasakaal püütakse läbi viia.

Kuid seal on üks konks. See peitub põhiseaduse § 141-ses. Selle järele on valimistel kandidaatide esitamise õigus ainult kommunistlikul parteil ja töörahva seaduslikel organisatsioonidel, kes kõik seisavad kommunistliku partei täieliku võimu all. Vene kodanik ei saa järelikult valida, keda ise tahab. Ta saab ainult hääletada kandidaatidele, keda talle kommunistlik partei esitab.

See on samasugune monopolierakonna diktatuur, nagu Itaalias ja Saksamaal. Üks saksa ajakiri ütleb vahe ainult selles seisvat, et fašism ja rahvussotsialism kirjutavad oma riikikandva osa põhiseaduse peafassaadile, enamlus peidab seda aga häbelikult tagatrepile. Tegelik tulemus on üks ja sama.

Ühine fašismi ja rahvussotsialismiga on ka rahvahääletuse sisseseadmine plebistsiidri erikujul. Tegelikult on monopolierakonna juures ka tavalised parlamendivalimised ainult — plebistsiid, s. o. rahva vastus valitsuse usaldusküsimusele.

Plebistsiididel põhjenes omal ajal Prantsusmaal Napoleonide diktatuur ja põhjenes praegu Itaalia fašistlik ja Saksamaal rahvussotsialistlik diktatuur. Juhi põhimõttele alistatud monopolierakonnaga ja plebistsitaarse diktatuuriga on Nõukogude Venemaa astunud Saksamaa ja Itaalia kõrvale. Tema kommunism on arenenud — fašismi poole.

*

Mis on tal kommunismist veel järele jäänud? Rohkem küll — kõlavad sõnad, n. n. „töörahva õiguste deklaratsioonid“: õigus tööle, õigus puhkusele, õigus haridusele, õigus vanaduskindlustusele jne. Need on sotsiaalsed õigused, nagu neid juba Prantsuse 1848. a. revolutsioon hakkas kuulutama ja kodanlisedki põhiseadused ühel või teisel kujul on teostanud.

Üllatava uudisena on siia veel juurde ilmunud „kodaniku põhiõigused“. Nende seas on nimetatud sõna-, trüki-, koosolekute ja südametunnistuse vabadus. Vene kodanik, kes ammuigi nad unustanud, hõõrus vististi kaua silmi, neid uues põhiseaduses leides, ega osanud taibata, mis see küll peaks tähendama. Kas tõesti võib nüüd iga

trotskist või koguni valge minna Moskvast omaenda lehte välja andma?

Agaga — seal peitub üks väike, üsna tähelepanematu „agaga“. Nende vabaduste sissejuhatuses seisab, et nad on antud „tööraha huvides ja sotsialistliku korra kõvendamiseks“. Ning loomulikult on valitsus see, kes otsustab, mis hea on tööraha huvides ja sotsialistliku korra kõvendamiseks. Nii et trotskistid ja valged võivad veel kaua oodata...

Südametunnistuse vabaduse all on mõeldud õieti ainult ususalivust, mitte agaga usuvabadust. Propaganda vabadus on ainult usuvastastel, mitte agaga usklikel.

Eraomandus on tunnustatud, kuid mitte kodaniku põhiõigusena. Loomulikult omanikuks on Venemaal — riik. Riigivaranduse vargust karistatakse surmaga, eraomanduse vargust kõige rohkem — 3-kuise vangistusega.

Tunnustatud on ka isiku ja tema kirjavahetuse puutumatus. Vangistada tohib kodanikke ainult kohtu otsusel.

See kõlab väga vabameelselt, tegelikult on aga kohtu korraldusest. Ses asjas on küll mõnda parandust toodud senisesse GPU (salapolitsei) ja kohtuvõimude segadusse ja seaduste anarhiasse. Isegi on kohus kuulutatud rippumatuks. Kuid ühtlasi on kohtunik tehtud lühikese aja peale valituks poliitiliste asutuste poolt, seega karmilt alistatud poliitilisele võimule.

Kodaniku põhikohustuste seas on uudiseks üldise väeteenistuse laiendamine kõigi kodanikkude kohta, just niisama, nagu see sündinud on valimisõigusegagi. Seni oli väeteenistus Venemaal ainult — tööraha aukohustuseks. Mittetöörahvale ei tohtinud relvi kätte anda.

Siin avaldub Nõukogude Vene uus vaade isamaale ja isamaalsusele. Vastuoksa Marxi põhimõttele, et proletaarlasel pole isamaad, tehakse nüüd Venemaal juba mõnda aega hoogsat propagandat „sotsialistliku isamaalsuse“ tõstmiseks. Eeskätt võetakse seda isamaakaitse vajaduse seisukohalt. Kuid ühtlasi õhutatakse ka kõike, mis siia juurde käib, nagu rahvusliku au, Vene rahva ja ajaloo väärtustamist jne. Mitte ainult hüljatakse igasuguseid alaväärstavaid arvamisavaldusi vene rahva, tema omaduste ja võimete kohta, vaid ikka rohkem nõutakse lugupidamist ka Vene ajaloo vastu. Enamlaste seas veel hiljuti valitsenud põlglik vaade Vene riigi mineviku ja selle juhtide vastu on kiiresti asendamisel vastupidisega. Tuleb ette üllatavaid juhtumeid, kus üks

enamline kirjanik saab teiselt avalikkuse ees põhjaliku peapesu selle eest, et mõne Vene tsaari kohta halvaks panevalt väljendunud. Eriti on levitamisel keiser Peeter Suure kultus, — selles nähakse Stalini algukuju.

*

Kuhu poole uus põhiseadus tüürib, seda näitavad kõige paremini kaks uuendust, mis iseenesest nii väikesed, et alles uue ja vana põhiseaduse tekstide üksikasjalisel võrdluses silma hakkavad.

Uues põhiseaduses on rahvakomissariaatide (ministeeriumide) nimestikust kadunud — töökomissariaat. Avalikus harutluses, mis käib vene lehtedes, nimetatakse kõiksugu muudatusi, ka üsna väikseidki, aga sellest mitte sõnagi, kuigi see igale töölisele peaks olema väga lähedane asi.

Seega leiab oma loogilise lõpu areng, mis käimas oli kogu Vene revolutsiooni kestes. Revolutsiooni algul, 1917./18. a. valitseti Venemaa ettevõtteid ainult töökaitses seisukohalt. Töölised määrasid ise endile palkasid ja töötingimusi, mis heaks arvasid. Tootmise ja majanduse huvidest ei küsinud keegi.

Kui vabrikud niiviisi kinni majandati ja Vene riik pankrotini jõudis, algas pööre: ikka enam kerkis ettevõtte juhatuse võim töökaitses ja ametiühingutest üle. Nüüd ollakse juba nii kaugel, et töökaitses kui iseseisvat ministeeriumi enam ei ole, vaid töökaitses on alistatud vastavate majandusministeeriumide võimule. Vabriku direktor on tõstetud vabriku diktaatoriks. Siingi sama autoritaarne areng, mis Saksamaalgi, kus ettevõtte omanik on kuulutatud kaitse juhiks (Führer).

Teine iseloomulik uuendus seisab selles, et n. n. „proletaarsed välismaalased“, kes Venemaal viibivad, enam ei kasuta vene kodaniku õigusi. Komiterni seisukohalt vaadatuna on siin kaldutud Vene riigi seisukohale.

See ei tähenda muidugi, et kommunistlik internatsionaal nüüd ära kaoks.

Kuid Venemaa püüab juba olla „salongikõlvuline“. Ta on rahvasteliidu liige. Ta on Prantsusmaa ja Tšehhoslovakkia sõjaline liitlane ning otsib Inglise toetust Saksamaa vastu ja Põhja-Ameerika Ühendriikide toetust Jaapani vastu. Seal peab juba tundma rahvusvahelise viisakuse reegleid.

*

Kokku võttes ei too uus põhiseadus Venemaa poliitilise korda erilisi muudatusi: ta pole ju Moskva valitsejatelt välja kistud või

peale surutud, vaid on nende eneste vabal tahtel „annetatud“ — oktruajeeritud. Poliitiline võim jääb, kus ta senigi oli.

Aga võimu alustes märgib uus põhiseadus suuri muudatusi. Töölise „head ajad“ on läbi. Kogu Venemaa rahvastik on ühtlaselt tasalülitatud oma juhi alla. Et tal Stalini sõna järele „oleks lõbusam elada“,

meelitatakse teda mõne vähese algmega liberaal-demokraatlikest õigustest. Tegelikult jääb ta endiselt diktatuuri valitseda, ainult muutub see proletaarlis-kommunistlikult ikka enam ainuisikulis-bürokratlikuks ning sõjaväeliseks. Sõjavägi saab uue Venemaa selgrooks ja plebistsiid tema poliitiliseks närvikavaks.

Sakslaste suurtükk Pariisi pommitamiseks ja selle ballistilised erinevused.*)

Leitnant A. Sivard.

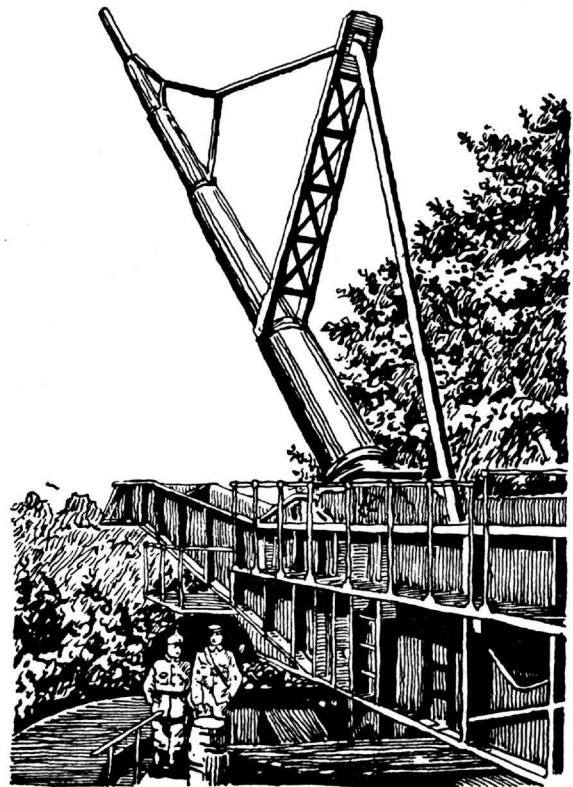
Suurtükk Pariisi pommitamiseks

oli mõotudelt koloss kõigi aegade suurtükide seas. Relva raud oli 34 m pikk, nii et see ulatus pooleni metsast välja. Selle pikkuse saavutamiseks tuleb asetada näit. neli üheksa-meetrilist telefoniposti otsekuti või 23 meest asetada üksteise õlgadele. Seinte paksus urvi kohalt oli 40 cm, õhenedes suudme poole. Eriti ebatavaline oli selle suurtüki raua kaliibriline pikkus. Kui vähendada pariisi-suurtüki raua kaliibrilist kal. 7,62 sõjapüssi kaliibrini, siis saame püssi, mille raud on poolteist korda pikem praeguse sõjapüssi rauast. Meie 76,2 mm suurtüki raud tuleks pikendada viiekordseks, et saada sama 162 kal. 76,2 mm suurtükk. Isegi meie 12" rannapatarei suurtükid, kuigi need on omastkohast titaanid, kaoksid jäljetult selle kolosside seas kolossi tagumisse ossa. Selle suurtüki rauamass oli niivõrd suur, et kui suurel reedel lahingtegevus seisiskogu rindel, mil ka pariisi suurtükk vaiks 24 tundi, siis isegi 24-tunnilise jahtumise järele vihmapiisad särtsusid raual. Selle suurtüki transporteerimiseks lahtivõetud kujul oli tarvis tervet 24-vagunilist raudteerongi.

Nii pikk (34 meetrit ehk 162 kal.) raud omal jõul muidugi ei suutnud püsida sirge. Selle ots paindus allapoole nagu hariliku kalaridva ots. Toeks oli rauale ehitatud terve sillavõrestik, mis terastrosside abil hoidis raua otsa ühel joonel raua õone teljega. Raua suudmeotsa hoidmine õone teljel oli suuremaid raskusi, kuna vajas erilisi optilisi aparate ja trosside pingutajaid. Õone kontrollimist ja trosside pingutamist tuli

teostada pärast iga lasku, et säilitada meeskonna kui ka suurtüki ohutust, sest väiksemagi kõveruse juures pikk mürsk oleks võinud sööbuda rauda ning hävitada kalli suurtüki ühes meeskonnaga.

Raua kaal oli 200 tn, lafeti kaal 250 tn ja tsement-betoonaluse raskus 300 tn, seega oli üldsurve maapinnale suurtüki all kuni 62.500 kg ruutmeetri kohta pluss veel lasu ajal tekkivad surved.

Joon. 8.

Pariisi-suurtükk positsioonil.

Vt. „Sõdur“ nr. 35/36 s. a.

Kompressor oli glütseriiniga töötav. Raua vastupidavus või eluiga oli 65 lasku.

Laskemoon.

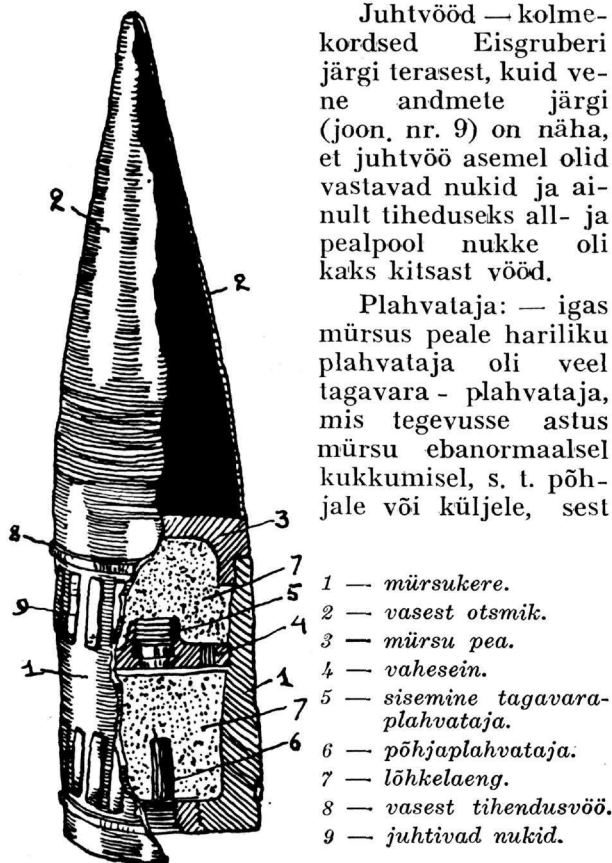
Mürsk: Iga raud saadeti kohapeale koos 65 mürsuga, mis olid ette nähtud laskmiseks ainult sellest rauast ja teatud kindlas järjekorras, nii et mürsud kõik olid nummerdatud. Mürsk nr. 1 kaliiber oli 21 cm ja viimase sellest rauast väljalastava mürsk nr. 65 kaliiber oli 23,5 cm, s. t. 2,5 cm võrra raud kulus ära 65 lasu laskmise järele, mis-suguseks otstarbeks, s. t. raua kulumise ta-sakaalustamiseks, iga mürsk oli erineva ka-liibriiga ja neid võis lasta ainult teatud kindlas järjekorras.

Mürsu pikkus vastavalt 85 cm kuni 111 cm.

Kaal — 100 kg kuni 115 kg.

Juhtvööd — kolme-kordsed Eisgruberi järgi terasest, kuid vene andmete järgi (joon, nr. 9) on näha, et juhtvöö asemel olid vastavad nukid ja ainult tiheduseks all- ja pealpool nukke oli kaks kitsast vööd.

Plahvataja: — igas mürsus peale hariliku plahvataja oli veel tagavara - plahvataja, mis tegevusse astus mürsu ebanormaalset kukkumisel, s. t. põhjale või küljele, sest

- 1 — mürsukere.
- 2 — vasest otsmik.
- 3 — mürsu pea.
- 4 — vahesein.
- 5 — sisemine tagavara-plahvataja.
- 6 — põhjaplahvataja.
- 7 — lõhkelaeng.
- 8 — vasest tihendusvöö.
- 9 — juhtivad nukid.

Joon. 9.

Pariisi pommitamise mürsk.

ükski mürsk ei tohtinud sattuda tervena vaenlaste kätte. Esiteks, need olid liig kallid: iga lask maksis 35 000 Rm., ja teiseks, siis oleks nende saladus sattunud prantslaste kätte.

Laengurohi: Prantslaste andmete järgi laengurohu kaal oli 240 kg, vene andmetel (prof. Tsitovič) isegi 300 kg, Eisgruberi (saksa) järele 150 kg. Laeng koosnes kahest osast: 100 kg jämetorulisest kimbust, mis asetati otse mürsu põhja vastu, ja 50 kg veidi peenematorulisest rohust, et algul põlemine toimuks kiiremini, millele järgnes suur laengusüütaja, arvatavasti mustast püsirohust. Terve laeng oli asetatud suurde toorsiidist kotti. Laengu süütamine toimus erilise hõõrdsütikuga tõmbenööri abil, arvatavasti midagi meie 1877. a. mudelsütikute taoliselt.

Laeng sellel suurtükil oli niisama ebaharilik kui raua pikkuski: näiteks, kui laeng püssidele on normaalselt umbes $\frac{1}{3}$ kuuli kaalust ja suurtükkidel isegi $\frac{1}{6}$ mürsu kaalust, siis antud juhul laeng oli poolteist korda suurem mürsu kaalust (saksa andmetel). Seesuguse proportsiooni juures meie lahingupüssi laeng peaks praeguse 3,0 gr asemel olema 15—18 gr ja kal. 76,2 mm. Suurtükkidel 0,9 kg asemel 9—10 kg. Juba see asjaolu üksi näitab selle suurtüki võimsust ja ebatavalisust.

Laenguid hoiti erilises keldris sügaval maa all konstantses $+15^{\circ}$ C. temperatuuris.

Laskekiirus oli ligikaudu üks lask 15 minuti kestel. Hiljem, eriti vajalistel hetkedel, suudeti laskekiirust tõsta kuni 7 minuti tagant üks lask.

Pariisi-suurtüki ballistika.

Niisuguse eriskummalise suurtüki jaoks tuli töötada välja eriballistika, mis erines senisest klassikalisest ballistikast. Kui senine klassikaline ballistika õpetas, et maksimaalne laskekaugus saavutatakse tühjuses 45° ja õhuruumis $42-43^{\circ}$ tõstenurga all, siis pariisi suurtükk lasi $52,5^{\circ}$ tõste all. Tekib küsimus, miks toimus laskmine pariisi suurtükist niisuguse klassikalise ballistikaga vastolus oleva tõstenurga all? Ses suhtes oli sakslastel õnne. Enne pariisi-suurtüki valimist nad proovisid oma Meppen'i laskeplatsil üht $35,5$ cm haubitsat. Kuna sealt Hollandi piirini oli kõigest 20 km, siis — et mürsud ei lendaks üle piiri — otsustati lasta suurema kui 45° tõste all, mille juures klassikalise ballistika järele mürsk pidi langema lähemale, kuid üldiseks üllatuseks antud lasu järgi mürsk ei langenud üldse maha. Alles hiljem saadi hollandi ajalehtede kaudu teada, et mürsk langenud Hollandisse 20 km kauguses piirist, seega kogusummas katnud loodetava 16—17 km asemel 40 km. Sellega avastasid sakslased uue

ballistika seaduse, mille järele mürsk lendab stratosfääris. Selle uue seaduse põhjal tuleb ülikaugelaskesuurtükkidest lasta niisuguse nurga all, et mürsk satuks stratosfääri — s. o. 20 km kõrgusesse — täpsalt 45° nurga all. Pariisi-suurtükist laskmisel maapealt 52,5° nurga all mürsk sattus stratosfääri, s. o. peagu tühjusesse 45° nurga all, omades seejuures veel 1000 m/sek. kiiruse. Võttes arvesse neid asjaolusid, on kerge leida, et pariisi suurtüki mürsk lendas õhuta ruumis (stratosfääris) 100 km ja õhuruumis kõigest 30 km.

Pärast tõste kindlakstegemist tuli määrata veel täppis Pariisi suund, kusjuures tuli arvestada derivatsiooni selle suure kauguse juures, maa kumerust ja maakera tiirlemist, mille tõttu selle suurtüki tule juhtimine enam sarnanes astronoomilisele, kui harilikule ballistilisele arvutusele. Mitte asjata ei küsitud prof. Rausenbergerilt arvutuste kohta, kas ta kuu mõju mürsu lennule ka arvesse võtab.

Et vältida parandusi rohu temperatuuri peale, hoiti rohtu alalises temperatuuris.

Igakord võeti hoolega arvesse ka ilmastiku tingimused, nagu õhu temperatuur, rõhumine, niiskus ja tuuled.

Lisaks veel kõigile parandustele tuli võtta arvesse laengu kambri ja rauaõone suurenemine iga lasu järele. Seda püüti teatud määral tasakaalustada järgnevate suuremate laengutega ja mürskudega, kuid siiski igakord enne lasku mõõdeti täpsalt rauaõone kaliiber ja laengukambri läbimõõt, kusjuures esimeseks, n. n. mehhaaniliseks paranduse leidjaks oli lihtis kaliibrimõõt, mis andis mitte üksi läbimõõdu suurenemise mm-tes, vaid ka laengukambri mahu suurenemise cm³.

Juba pärast esimesi laske prof. Rausenberger nägi, et kui hakata harilikul viisil kõiki parandusi arvesse võtma, siis jõutakse teha ainult mõni lask päevas. Sellest ülesaamiseks ta konstrueeris terve rea mehhaanilisi paranduste arvutamise riistu, olles seega teatud ulatuses isaks hilisematele tulejuhtimisabinõudele.

Pärast igakordset lasku pariisi-suurtüki raud võnkus umbes 2 minuti kestel nagu rity, mis on saanud tõuke otsa pihta. Vibreerimiste vaibumisel asuti kohe raua õgvendamisele, milleks asetati lukuavasse eriline optiline abinõu ja suudmele teine abinõu ristniitidega keskel. Nüüd pingutati trosse ja lödvestati teisi, kuni rauaõõs võttis jälle täpsalt sirge suuna. Siis asuti laadimisele, asetades suurtükki mürsk, laeng ja plahvataja, suleti hiigellukk, anti rauale 52,5° tõste

ja kontrolliti veel suunda, mille järele kõik mehed asusid varjenditesse. Isegi laskur — nõõri tõmbaja — asus varjendisse ja alles sealt tõmbas sütiku lahti. Oli ju iga lask sellest suurtükist eksperiment, iga lasu juures tuli teha erilisi parandusi, iga mürsk lendas erilist lennujoont mööda; kuid siiski kõik tulistatud lasud, arvult 320 tk. langevad Pariisi piirkonda. See näitab seda hiiglatööd arvestuste suhtes, mis tehti selle suurtüki juures. See suurtükk ei olnud mingi kindel keha, milleks ollakse harjunud suurtükki pidama; siin kõik venis, paisus, paindus, tõmbus jälle kokku jne., nii et mitte asjata teda ei nimetatud „kummisuurtükiks“.

Raskused pariisi-suurtükile sobiva koha otsimisel.

Koha otsimisega suurtüki paigutamiseks tehti algust juba 1917. aastal. Selleks saadeti juba sama aasta kevadel Crépy ümbruskonda selle suurtüki meeskond — 10 mereväelast ja 50 maaväelast — korvetikapteni Werner Kurth'i juhatusel, kes allus vahetult kontradmiral Rogge'le, tolaeagsele Saksa mereväe relvastusosakonna ülemale, kes oli vastutav pariisi-suurtüki ja selle tule eest ja kelle otseseks ülemuseks oli Kõrgem Väejuhatus. Peale nende seal oli veel terve rida Krupp'i insenere ja montööre, isegi professoreid! Nii suur oli selle pariisi-suurtüki meeskond.

Esimese aluse püstitamise inseneridel ei õnnestunud — segajaks oli põhjavesi. Võeti tarvitusele pumbad. Kaks ööpäeva pumbati vett, kuid tagajärjetult. Tuli loobuda sellest kohast.

Hakati otsima uut kohta, mis leiti 8 päeva pärast; seekord tunni sõidu kauguses Crépy'st. Alustati töödega. Betoonist aluse pind oli 12 m², mis sängitati 4 m sügavuseni maasse. Kui alus oli juba peagu valmis, leiti selles esialgu väike pragu, mis näitas suurenemise tendentsi. Jällegi oli süüdi ootamatult ilmunud põhjavesi.

Oli tarvis jälle muuta positsiooni.

Uue, s. t. juba arvult 3-da positsiooni otsimisele kulus kaks kuud, kusjuures see positsioon, mis asus Couvron'i külakese läheduses, osutus kindlaks. Betoonalus, milleks tarvitati 100 tn tsementi, 200 tn kivikildusid ja 2,5 tn rauda, sängitati maasse. Oru vastaspoolsele kaldale püstitati barakid ja maa-alused kasematid meeskonnale. Koht oli nüüd küll valmis, kuid meeskond ootas asjata kogu talve oma suurtükki. Alles 1918. a. kevadel ilmus positsioonile kuaoodatud hiiglane.

Kaitsevägede Ülemjuhataja käsukiri

Nr. 168.

Tallinnas, 14. septembril 1936.

(Kaitsevägede staap).

§ 1.

Määrán teenistuse huvides Riigivane-
ma käsukirjaga kaitsevägedele 14. sep-
tembrist s. a. nr. 30 kaitseväe ühendatud
õppeasutiste ülema abi ametikohalt va-
bastatud kolonel Karl-Johann Lauritsa
VR II/2 ja 3 kõrgema sõjakooli ülema
kohustetäitjaks arvates 1. septembrist s. a.

J. Laidoner,
kindral-leitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

Kolonel K. Laurits VR II/2, VR II/3.

Pariisi-suurtüki ja selle tule moondamine.

Pariisi-suurtüki moondamiseks tehti mis iganes võimalik. Selleks kõige esiteks toimetati kohale 30 kerget, rasket ja üliras- ket patareid mitmesugustelt kohtadelt lää- nefrondilt ja asetati lehvikutaoliselt mitme- sugustesse kohtadesse lõunasse, põhja, lään- de ja itta, pariisi-suurtüki ette. Need pidid kõik korruga laskma koos pariisi-suurtüki- ga, et vältida prantsuse kõla- ja helkmõõdu- komandodel kindlaks teha pariisi suurtüki asukohta. Et milgi tingimusel see kallis ese ei satuks vaenlaste kätte, selleks Crépy ko- hast kindlustati rinnet erilise hoolega, kus tervelt 4 kompanit asus suurtüki ette ainu- üksi selle kaitseks. Kaitseks õhurünnakute eest seisid pariisi-suurtüki ülema käsutuses 10 teenistusvalmis lennueskadrilli.

Suurtüki ümbruskond muidugi moondati piinlikult, milleks isegi ehitati lisa-raudtee- harusid. Üle suurtüki tõmmati võrk, mille peale joonistati mets ja iga uue moonda- mise järgi tõusis õhku lennuk, millest toi- mus asukohta vaatlus ja tehti ülesvõtteid.

Niimoodi jätkati moondamist, kuni enam ei olnud võimalik õhust vaatlemisel ega len- nukist tehtud foto abil kindlaks teha suur- tüki positsiooni. Ka teise positsiooni juur- de, millest tuli loobuda põhjavee tõttu, jäeti kõik ehitused ja isegi raudteeharu alles, et viia vaenlasi eksijälgedele. Lisaks kõigile neile ettevaatusabinõudele asetati suurtüki positsiooni ümbruskonda veel suitsukatte tekitamise abinõud.

Siin võiks märkida veel üht koondamis- võtet, mida kasutati siis, kui ühe salaluure agendi kaudu (Eisgruberi järele) prantsla- sed said lõpuks pariisi-suurtüki asukoha jä- lile. Prantslased koondasid seejärgi tugeva raskesuurtükiväe ja avasid pariisi-suurtü- kile marutule, nii et elu pariisi-suurtüki juures muutus tõeliseks põrguks. Kuid vaa- tamata kaotusile, ei lakanud pariisi-suur- tükk süstemaatiliselt iga veerandtunni ta- gant läkitamast mürske Pariisi, mille taga- järjel prantslased kandsid oma tule 400 m võrra kaugemale ja seega kaotasid jälle pariisi-suurtüki tõelise asukohta.

Pariisi-suurtüki tule juhtimine ja selle mõju.

Et saada ülevaadet pariisi-suurtüki töötamiseks vajalise mehhanismi käivitamisest, selleks vaatleme esimese lasu tegemise järjekorda:

23. märtsi 1918. a. varahommik.

30 km raadiusel Crépy metsades on kõik väeüksused alarmeeritud.

12 üheistmelist hävitajat tuuakse angaari-dest välja ja seisavad lennuvalmis.

30 patareid juhivad oma 90 toru otsad läände.

4 kompanit istuvad tegevusvalmis oma kaevikuis.

Väli-meteoroloogia jaam kogub andmeid ilmastiku kohta.

Kaugelaske-suurtüki komandovarjendis istuvad üksikult kontradmiral Rogge ja professor Rausenberger, pariisi-suurtüki ja 42 cm müüseri looja.

Laengukeldris pürotehnik kontrollib temperatuuri. Hüigla suur lukk avatakse. Insener asetab selle avasse optilised abinõud raua õone telje kontrollimiseks.

Laskemootorid keldrist ilmub vagonetil vasest otsmikuga mürsk nr. 1.

Komandovarjendi laua ümber on kogunenud nüüd juba kontradmiral Rogge, professor Rausenberger, kapten-leitnant Kurth, pürotehnik, kaks adjutanti, kaks käsundusohvitseri, üleminsener ja sideohvitserid suurtükiväest, lennuväest ja Kõrgemast Väejuhatusest.

Telefoni-keskjaamas summerdavad telefonid vahetpidamata.

Kella kuue paiku 30 patareid teadustavad oma laskevalmis olekust.

Kell 0615 kõik õhukaitsegruppid teadustavad, et ühtki vaenlase lennukit ei ole nähtud pariisi-suurtüki ümbruses. 40 lahingulennukit moodustavad õhukaitse 30 km laiusel rindel pariisi-suurtüki ees.

Kell 0630 kontrollib kontradmiral Rogge isiklikult kõigi 30 patarei ajanäitajaid sekundilise täpsusega.

Kell 0700 telefoneeritakse Kõrgemale Sõjaväejuhatusele, et suurtükk on laskevalmis.

Rindel hakkavad laskma üksikud püssid. On kuulda kuulipilduja praginat. Kaugusest on juba kuulda granaatide lõhkemise mürinat.

Wilhelmi positsioonis valitseb elektriline pinevus (nii nimetati võitlusvälja osa, kus asus pariisi-suurtükk; Wilhelmi ettevõtteks nimetati aktsiooni, mille all pidi Pariis kannatama.)

Kell 0705...

Professor Rausenberger astub suurtüki luku juurde ja kontrollib veel kord isiklikult raua õont.

Siis järgneb käsklus käskluse järele...

Pikk varb keeratakse mürsu põhja, neli kätt tõstavad mürsu kõrgele, lükkavad selle rauda; aeglaselt liigub tõukur edasi, kuni mürsu juhtvöö kerge löögiga tungib vintsoontesse. Rohukeldrist läheneb vanker toorsiidist kottidega; järgmisel hetkel on need laengukambriks. Lukku keeratakse aeglaselt selle laagrites. 60 meest kaovad varjenditesse. Liiva varjendi taga seisab ülem-pürotehnik, tõmbenõör käes. Kaheksakümmend käepaari kerkivad kõrvadele, et kaits-ta trumminahka.

Telefon teadustab Kõrgemalt Väejuhatusest:

„Tuld!“

Patarei ülem kisendab: „Tuld!“

Suurtüki ülem kisendab: „Tuld!“

Teine telefonist, kes ühenduses moondamis-patareidega, hüüab samal ajal „Tuld!“

Järgneb tõmme nõorist... Kes viibisid Crépy metsas kaugelaske-suurtüki taga, olid üllatunud paugu vaiksusest.

Kell oli 0709...

Esimene pariisi-suurtüki mürsk langes kell 0713 Seine'i kaldale, linna tsentrumisse. Kolm ja pool tundi hiljem pariisi-suurtüki ülem märkis oma varjendis Pariisi plaanile punase ristiga esimese mürsu langemise kohta. Kuidas selle teate hankimine toimus, selle juures võiks veidi peatuda.

Juba 20 aastat Pariisis rahulikult elanud sakslane Baptiste Lamartin Rue de Cluchy'st ootamatult saab õige tähtsaks isikuks — kõigi aegade maailma suurima suurtüki tulejuhtijaks. Ta märkis täpsalt iga mürsu lõhkemise Pariisis. Kahe lasu järele ta abiline, keegi daam, kõlistas ühele noorele mehele Marteau külakesse Prantsuse-Šveitsi piiril Besançon'i lähedal. See mootorrattal toimetas teate piirile lähemale. Teel andis ta sedeli üle ühele Šveitsi talumehele, kes oli tulnud Prantsusmaale turule. See andis sedeli edasi teisele mootorratturile Šveitsis, kes kihutas kohe Le Locle külakesse, kust telefoneeriti Basellisse. Pool tundi hiljem lebas šifreeritud kiri Kõrgema Väejuhatuse laual ja tund hiljem teade saabus pariisi-suurtüki ülemale.

Pariisi-suurtüki tule mõju Pariisis.

1918. a. 23. märtsi hommik oli haruldaselt selge ja kaunis. Kell 0700 linn veel magas, ainult vabriku- ja käsitöölised ruttasid

Kaitsevägede Ülemjuhataja käsukiri

Nr. 180.

Tallinnas, 23. septembril 1936.

(Kaitsevägede staap).

§ 1.

Viin üle ja määran teenistuse huvides arvates 23. septembrist s. a.:

— kolonel Artur-Aleksander Saueselgi VR II/3 sv. õppeasutistest — Pärnu-Viljandi kaitseringkonna ülema kohustetäitjaks.

J. Laidoner,
kindral-leitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

Kolonel A. Saueselg VR II/3.

tehastesse ja töökodadesse. Kõik ennustas head ilma. Järsku tänaval viibijad kuulsid mingit imelikku vilistamist ja mürinat kõrge majade kohal puhtas, pilvedeta taevas, millele järgnes ootamatult kõrvulukustav pauk. Kõikide esimeseks mõtteks oli õhurünnak. Tänavatel olid tõstsid pead, ot-sides lennukeid, või jooksid allmaaraudtee jaamadesse, nagu oli soovitatud toimida õhurünnaku puhul.

Esimene saladuslik, „taevast“ langenud mürsk lõhkes Seine'i kaldal, linna keskosas. Tule-, kiviprahi- ja suitsusammast tõusis majadest kõrgemale. Klaasid naabermajade akendes purunesid klirinal ja langesid tänavale. Kui suits hajus, nägid juuresviibijad mürsu langemiskohas umbes meetri sügavust lehtrit. Läheduses lamasid mõned laibad.

Esimesele mürsule järgnesid teised, esiteks 10-minutiliste vaheaegade, hiljem 15-minutiliste vaheaegade tagant.

Kell 0830 üks mürskudest lõhkes Ida-raudteejaama ees rahvahulgas, surmates 8

ja raskelt haavates 13 inimest. Kell 0900 kuulutati välja üldine alarm. Elu linnas vaibus kiiresti. Teadustati lennukite pealetungist ja et prantsuse lennukid on lennanud vaenlasele vastu. Mürsud aga jätkasid veerandtunniliste vaheaegadega oma hävitustööd linnas. Taevas oli endiselt selge ja ühtki vaenlase lennukit ei olnud näha tiirlemas taevalaotuses.

Mõned prantsuse lendurid juba tundide kaupa otsisid asjatult vaenlase lennukeid Pariisi kohal, tõustes isegi 5 kuni 6 kilomeetri kõrgusesse.

Kell 1000 ilmus ametlik teadaanne, mis kõlas järgmiselt:

„Kell 0820 mõned vaenlase lennukid õige suures kõrguses läbistasid kaevikute joone ja ründasid Pariisi. Neid järgisid meie lennukid. On teada mõnede pommide langemist mõnes linna punktis. On mõned ohvrid.“ Nii koostati ametlik teadaanne, et vaigistada rahvast. Kuuldud vaigistamise asemel tekitasid need teated veel suuremat ärevust: järeldati ainult prantslaste lennuväe

võimetust, sest selgest taevast langes iga 15 minuti tagant üks pomm teise järele.

Ka valitsus ja sõjaväe juhtivad jõud olid jahmunud. Kõik teadsid, et sakslased juba kaks päeva kangekaelselt tungisid peale, kuid rinne oli siiski veel 100 km kauguses Pariisist ja tulistamist niisugusest kaugusest veel keegi ei uskunud.

Kuulujutud, üks teisest rabavam, uskumatum, ringlesid mööda linna, külvates paanikat... Sakslased murdsid frondi läbi... neid nähti juba Pariisi kindlustuste all... Heldene aeg, kuidas sakslased võisid ainsa õõga läbida 100 km?... Sellest lehtedes pole midagi kirjutatud jne. — sellised laused liikusid suust-suhu. Rahvamassid ruttasid raudteejaamade poole. Valitsuski tegi kiireid ettevalmistusi lahkumiseks Pariisist. Lõhkemised aga järgnesid üksteise järele. Lehtede erivaljaanded olid täis saladusliku laskmise ja nendest tekitatud kahjude kirjeldusi.

Pommitamine kestis kuni kella 1400-ni.

Alles õhtused ajalehed tõid õige teate, et sakslased pommitasid Pariisi ülikaugelaskesuurtükkidest. Teade lõppes lubadusega võtta tarvitusele kõik abinõud nende suurtükkide vastu.

Selle esimese päeva tulemus (21 lasku) oli 15 surmatut ja 36 haavatut.

Sakslaste juures teade haruldasest suurtükist ja tagajärjerrikkast Pariisi pommitamisest tõi uut jõudu ja tõstis meeleolu. Kaevikutes sõjast tülpinud sõdurid vaatasid rõõmsalt üksteisele otsa... „Nüüd tuleb varsti sõjale lõpp! Prantslased ise paluvad rahu“. Nii kirjeldati esimest Pariisi pommitamise päeva.

Prantslaste võitlus pariisi-suurtükiga.

Kui selgus, et kõlamöödu ega helgimöödu komandod ei suuda kindlaks teha pariisi-suurtüki (või suurtükkide) asukohta, siis võeti tarvitusele teised abinõud — salaluure, lennukid ja vangid. Lennukitel, vaatamata sellele, et nad paar korda pildusid pomme isegi pariisi-suurtüki positsioonile, ei õnnestunud pariisi-suurtüki asukohta kindlaks teha. Ka salaluure ei andnud mingeid tagajärgi. Siis asuti hoolega märkima lõhkemisi Pariisi linnaplaanile. Nende järele kujundati hajumise ellips, mille pikema telje suunas pidi asuma pariisi-suurtükk. See joon kulges Crépy ja Lâon'i juurest. Siis uurijaile meenus, et mõne aja eest samas frondilõigis kaks vangivõetud sakslast kõnelesid mingist saladuslikust positsioonist, kust sakslased tahtnud hakata tulis-

tama Pariisi. Seekord naerdi nende jutu üle, kuid nüüd arvestati seda tõsiselt ning leiti, et samas rajoonis märtsi algul lennukilt tehtud ülesvõttel raudteed lõppesid metsas. Ühtlasi selgus, et see koht asetses peagu täpsalt hajumuste ellipsi pikema pooltelje joonel. Lõppeks veel teadustati lennukitelt, et esimesel laskmise päeval terve see rajoon olnud peidetud suitsukattesse. Kõik need andmed kokkuvõetult andsid prantslastele lootust, et nad ei eksi palju, kui võtavad selle maa-ala tule ala. Eisgruberi järgi selle esimese pariisi-suurtüki asukohta prantslased olevat saanud teada salaluure agendi kaudu, kelle maa-aluse koopa sakslased leidsid hiljem üles. Prantslased sellest vaikivad.

Nüüd prantslased tõid sellesse rajooni kiires korras oma kõige suuremad (305 mm raudtee) suurtükid ja hakkasid tulistama arvatavat pariisi-suurtüki positsiooni, ühtlasi jätkates lennukitelt selle maa-ala uurimist. Oli päevi, kus sellele maa-alale lasti kuni 700 mürsku. Esimese kahe nädala jooksul lasti niimoodi üle 5000 lasu, kuid pariisi-suurtükk jäi nagu imekombel terveks ja inimeste kaotused suurtüki meeskonnast olid kõigest 7 surnut ja 13 haavatut. Pariisi-suurtükk aga jätkas igapäev Pariisi tulistamist, kuigi mitte nii regulaarselt ega täpsalt kui varem, sest vaenlase tule all töötamine ei võimaldanud rahulikku ja täpsat laskmist.

Pariisi-suurtüki teine ja kolmas asukoht.

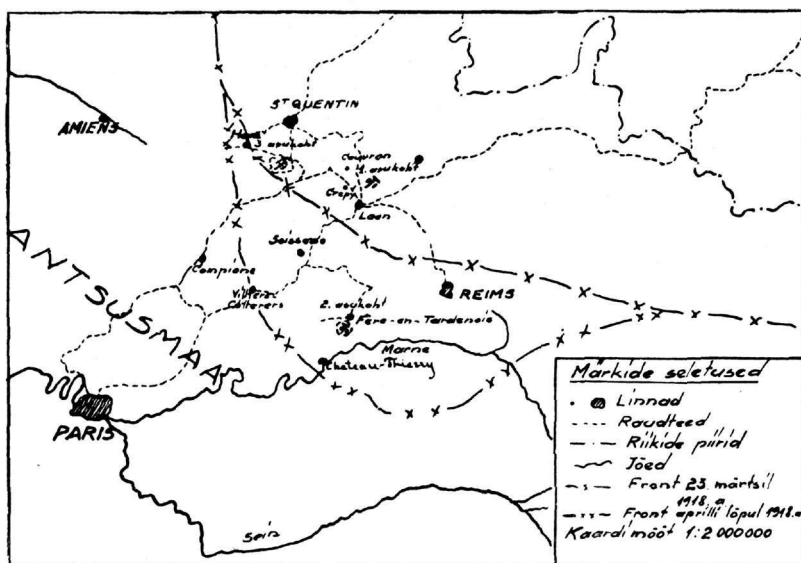
Kuu aja pärast — umbes aprilli lõpul, kui sakslastel õnnestus läheneda Pariisile veel enam, transporteeriti ka pariisi-suurtükk uude asukohta Tardenois lähedale. Nüüd oli nõutav laskekaugus kõigest 80 km, mille tõttu võidi ka laengut vähendada, kuna suurtüki raua iga tõusis 100-le lasule. Pariisi tulistamine oli läinud odavamaks.

Uues asukohas ei tarvitatud enam valatud raudbetoon-alust, vaid erilist raudkesoni, mis lasti maapinna sisse erilise suure aurukraana abil. Seega kindluse suurtükk oli muutunud nii-öelda välisuurtükiks — transporteeritavaks.

Nüüd sakslased võisid soovikorral tulistada ka Versailles'd. Eriti ohtlikuks kujunes sellele suurtükile 18. juuli 1918, mil liitlased murdsid saksa rindest põhjapoolt Soissons'i läbi ja pidid seega pariisi-suurtüki vallutama, kuid see päästeti siiski viimasel hetkel. Kuigi suurtüki ülesseadmine nõudis 14 päeva, siis nüüd vaenlase tule all võeti see lahti ja asetati rongile 24 tunniga ühes

kõigi oma abimehhanismidega, kraanadega, laske-
moonaga jne.

Uueks — kolmandaks —
pariisi-suurtüki asukohaks
valiti maa-ala Ham'ist lõu-
napoole St.-Quentin'i juu-
res. Siit kaugus Pariisi oli
ca 109 km. Siin ei saadud
kuigi kaua asuda; 9. augustil
1918. aastal kell 1400 läh-
etati siit viimne lask Pa-
riisi sihis. Tuli vaherahu,
ja pariisi-suurtükk kadus
maailmast. Liitlaste komis-
jon ei leidnud Saksamaalt
ühtki joonist ega osagi sel-
lest nii kuulsaks saanud
pariisi-suurtükist.

Pariisi-suurtüki 1., 2. ja 3. asukoht.

Palju läks maksma Pariisi tulistamine.

Igast pariisi-suurtükist tehti 65 lasku
(Crépy'ist ja Ham'ist). Ühe lasu vältus oli
0,03 sek. — seega ühe pariisi-suurtüki iga
oli keskmiselt ca 2 sekundit ja need 2 se-
kundit läksid sakslastele maksma ca kr.
3 120 000, sest Eisgruber'i lõenduse järgi pa-
riisi-suurtüki iga lask läinud maksma 35 000
Rmk. ehk meie rahas ca 4 800 000 senti.
Üldse sakslased andsid nelja ja poole kuu
kestel Pariisi peale 320 lasku; seega see
Pariisi tulistamine läks maksma ümmargu-
selt Kr. 15 000 000, mille faktilise tulemu-
sena olid 256 surnut ja 620 haavatut. Väikese
lõhkelaengu tõttu eriliselt suuri ainelisi kah-
jusid see 100 kg-line mürsk ei suutnud
tekitada.

Kas pariisi-suurtüki saladus on juba täielikult lahendatud.

Kõigi andmete järgi, mis meil praegu on
tarvitada, meie ei tea pariisi-suurtükist veel
midagi olulist. Teame ainult seda, mida
iga ballistik võib välja arvutada, s. o. mis-
sugune peaks olema suurtükk, mille kaliib-
ber on ca 21 cm ja mis peab laskma 130 km
kaugusele. Nii näiteks saksa vangide hul-
gas Prantsusmaal „Île Longue“ saarel lei-
dus niisuguseid teadlasi, kes ainult nende
puudulikkude andmete põhjal, mis ulatusid
nendeni, konstrueerisid ülikaugelaskesuur-
tüki (muidugi ainult paberil oma vangide
lehes), mille mõõdud peagu täpsalt langevad
ühete maailmale praegu teadaolevate and-
metega pariisi-suurtüki kohta.

Ainult ühelegi neist rekonstrueeritud

suurtükkidest ei ole peale kombineeritud
raamistikku raua sirgelt hoidmiseks.

Kuid missugune oli raud? Kas ühest tü-
kist või mitmest? Kas vahetati kogu raud
iga 65 lasu järele või ainult asendati li-
ner? Prof. Tsitovič näiteks arvab, et selle
suurtüki konstrueerimisel kasutati 38 cm
merekahurit, millesse asetati sisse liner,
mis vähendas kaliibri 21 cm-ni. Kaks sil-
da õõnega lineri otsa pealekeeratud muhvi
pikendanud raua kuni 34 m ja olnud ette
nähtud rohugaaside surve paremaks ära-
kasutamiseks. See on ainult üks oletustest.
Missugune oli vintsoonte kallak, luku ja
süütamise konstruktsioon, rohu liik, komp-
ressori konstruktsioon? jne. jne. — kõik
need üksikasjad on jäänud saladusse. Näi-
teks, kuidas loogiliselt ära seletada suure-
nevate kaliibritega mürskude tarvitamist?
Harilikult tulirelva raud kulub tagantpoolt.
Kuidas sellel suurtükil raud kulus ühtla-
selt tervel raua pikkusel, nii et võis tarvita-
da mürske suureneva kaliibriga? Terve ri-
da niisuguseid küsimusi teevad selle prob-
leemi niisuguseks, et kui praegu keegi (mui-
dugi mitte sakslased) tahaks hakata ehitama
sellist ülikaugelaskesuurtükki, siis ta
peaks otsast peale hakkama oma katsetega,
nagu tegid seda sakslased, ainult selle vahe-
ga, et nüüd tehnika on palju edasi läinud
võrreldes 1917.—18. aastatega ja et nüüd on
teada, et säärast suurtükki võib valmistada.

Kas tulevikus on võimalik veel niisuguste ülikaugelaskesuurtükkide valmistamine.

Maaailmasõjas sakslased olid asetatud eri-
listesse tingimustesse — nad olid ära lõiga-

tud kogu maailmast, mille tõttu terve reast ainetest neil oli suur puudus, nagu näiteks bensiinist, kummist, vasest jne., nii et nende asjaolude tõttu nemad olid sunnitud, vaatamata kuludele, valmistama midagi oma maa saadustest, mis oleks teatud määral asendanud lennuväge. Ainuke võimalus oli — teha terasest, mida Saksamaal oli külluses, pariisi-suurtükk. Ratsionaalsem oleks olnud kulutada need summad palju paindavamale ja mõjuvamale relvale — lennukitele ja võib-olla ka tankidele. Näiteks, nähtamatu ja mürata lennuk võiks palju väiksemate kuludega ja pingutustega sooritada sedasama, mida tegi pariisi-suurtükk.

Siin tekib küsimus, et kus on suurtüki tule laskekauguse piir? Kas ei või suurtüki-tehnika arenemisega vastavalt suurendades algkiirust 3000, 4000 ja 5000 m/sek. peale, suurendada ka laskekaugusi 200—300 ja 500 km peale. Selle peale terve rida teadlasi (prof. Tsitovič ja teised) väidavad, et igasuguse viskerelva (tulirelv, tsentrifugaal, elektriline jne. suurtk.) laskekauguse piir maapeal on 200—300 km vahel, põhjendades seda sellega, et algkiiruse suurenemisel suureneb ka vastavalt õhutakistus, nii et mürsu läbitungimisel 20 km troposfääri (maapealse õhu) kihist kaotab see nii palju oma algkiirusest, et olgu kui suur tahes mürsu algkiirus maapeal õhuta ruumi (stratosfääri) sattumisel, on selle kiirus ikkagi ainult ca 1000 m/sek., mille juures on võimalik saavutada ainult 200 km kaugusi. Sakslastel, Eisgruberi järele, just vaherahussõlmimise ajaks valmis uus veel täiuslikum ülikaugelaskesuurtükk, millega kavatseti Belgia rannikult hakata tulistama Londonit ja mille laskekaugus oli ca 200 km. Sellega siis sakslased saavutasid peagu ülima

laskekauguse piiri, mis on mõeldav suurtükist laskmisel.

Et seega siis ülikaugelaske-suurtükid mitte ainult ei ole kohutavalt kallid ja raskest valmistada, vaid ka nende laskekaugusel on teatud piir olemas, milleni on juba jõutud, siis arvatavasti juba lähemas tulevikus rakett-mürskude tehnika areneb nii võrd, et enam ialgi inimesool ei tule vajadust säärase — raud-, mürsk-, laeng-monstrum-suurtüki järele, nagu sakslaste pariisi-suurtükk, mis jääb nagu kaheksandaks maailma-imeks püsima sõdade ajalooesse, imena, millest pole säilinud ühtki reaalses eses, millest saab ettekujutust ainult mõttelennu järele.

*

Allikad, mida olen tarvitanud käesoleva artikli koostamisel:

Ajakirjad:

Revue d'Artillerie, October 1934.

Army Ordnance, November-December 1935.

Tehnika i Vooruženie nr. 11 — 1934.

Tehnika i Vooruženie nr. nr. 10, 11, 12 — 1935.

Tehnika i Vooruženie nr. 1 — 1936.

Raamatud:

H. W. Miller — The Paris Gun.

Heinz Eisgruber — So schossen wir nach Paris.

W. Vnukov — Možno li streljat na sto kilometrov.

Prof. Citovitš — Tjaželaja artilleria suhoputnõh voisk.

Ins. M. K. Tihonravov — Raketnaja tehnika.

A. Melik-Kasparov i V. Pržigodskii — Artilleriiskii tehničeskii zadačnik.

Veel mõnda remonthobustest ja nende ratsastamisest suurtükiväes.*)

Eelmises artiklis ma esitasin üldjoontes ratsastamise kondikava selleks, et lugejaskonda tutvustada noorte remonthobuste ratsastamise töödega ja eesmärkidega, millisteni tuleks jõuda eelratsastamise perioodis. Ma tahtsin väita ja lugejaskonnale endale otsustamiseks tuua, et nende tööde läbivi-

miseks meie praegustes oludes kevad, suvi ja osa sügist pakub paremusi, mis tõstab ratsastajate tööviljakust ja töö korraldamiseks pakub soodsamaid tingimusi. On loomulik, et ka suvel seisavad ees omad takistused, võtame kas või laager oma õppustega. Heal tahtel saame neist üle — laagerisse tuuakse noored hobused niikuinii. Kuid kasu, mis meid ootab ees, tasub igal

*) Vt. „Sõdur” nr. 9—10 ja nr. 19 — 1936. a.

juhul nende raskuste ületamiseks nähtud vaeva, sest sellega säästame hobuste ja ratsastajate tervist, mis on ka meie kui juhtide ülesanne. On ju teada, et ratsastamisel töötatakse noor hobune läbi kuni higistamiseni, ratsastajale endale ei tähenda see vähem. Ja ratsastaja, kellel 4–5 hobust päevas ratsastada, on töö lõpul mitte vähem higine kui ratsastav hobune. Ja kui meie oleme sunnitud seda tegema aasta külmemal ajal ja lahtise taeva all, siis räägib see küll selget keelt ning ratsastamise kui õppetöö seisukohast meie oludes ei võiks õieti olla teist arvamust.

Enne oma tõekspidamiste selgitamist, milleks on vajadus „Suurtükiväelase“ artikli tagajärjel, tahan aga hobustega remonteerimise küsimust puudutada veel majanduslikust ja loomatervishoidlikust seisukohast.

Esimeses küsimuses paistab alul, et Kaitseministeeriumil on kasu sügisest ostust. Sügisel tahab põllumees, kes oma tööd lõpetamas, kergemini müüa oma ülearuseid hobuseid, mistõttu pakkumine ja valik on suur. See kord on ka hobusekasvatajale kasulik, sest suvel rohelisega toidetud hobune on sügisel „ilusas“ kehas ja ta toitmiskulu on olnud minimaalne. Kokkuvõttes võidab hobusekasvataja ja võidab oma osa ka Kaitseministeerium ühekordse vähema väljamaksu näol.

Kevadel vastupidi — pakkumine on väiksem, mis muidugi mõju ei jäta avaldamata hindadele ja ministeeriumil tuleks ostuks raha rohkem välja anda.

Kuid, kui nüüd küsime, kas aga hinnavahe on kevadel suurem kui hobuse tootluskulud ministeeriumile talve jooksul, s. o. 30 kr. \times 5 (kuud) = 150 kr., siis peab küll asuma eitavale seisukohale.

Küsime edasi: kas „amortisatsiooni“ seisukohalt sügisene remontimine ei ole kasulik?

Sügisel ostetakse tegelikult suurtükihobune 4,5 a. vanuses. Arvame siia juurde eelratsastamise aja (mida noorem hobune, seda pikem tema ratsastamise üldine aeg), saame hobuse rivvi umbes 5,5 aasta vanusena. Ostes hobuse kevadel ja 5 aasta vanuses, lihtsustame ühtlasi tunduvalt ratsastamist, sest sellise hobuse eelratsastamine ei kesta üle 7 kuu. Seega saaksime hobuse rivvi umbes samas vanuses. Seda põhjustel, et kõik 5-aastased hobused on kindlasti läbi teinud veokooli. Seda asjaolu „Suurtükiväelane“ pole arvestanud minult esitatud ratsastamise töökava ja ettepanekute analüüsimisel.

Väljudes tervislikust seisukohast, peab vastuvaidlemata paremaks lugema kevadest hobuste ostuaega. Põllumehe ja hobusekasvataja majapidamises on hobusepidamise tingimused hoopis teissugused kui kaitseväes. Satub säärane hobune kaitsevärke kevadel, on ta „aklimatiseerumine“ kergem. Ratsastamine teostuks kevadel, suvel ja sügisel, s. o. ajal, kus välised tingimused kergendavad noore hobuse sisenemist kohanemist uutele ja raskematele oludele. Sellised hobused saavad palju kergemini üle igasugustest haigustest, vigastustest jne. ning muutuvad vastupidavateks hobusteks kaitseväle.

Sügisel ostetud hobused satuvad kaitsevæes olukorda, kus väline ilmastik, maastik jne. ei kompenseeri enam üleminekuaja pingutusi, pidamist ja muutmist toitmises. Nii näemegi harilikult sügisese remondi juures sagedasti seedimiserikkeid (tiirud, sooltekatarrid jne.), reumaatilisi nähteid lihastes, bronchiite, kõrgendatud temperatuuri ühes loidusega ja lõpuks ka nõlge, mis sügisel on pikema kestusega kui kevadel. Kõik nimetatud tervislikud põhjused on väga mõõduandvad hobuse vastupidavuse ja teenistuse juures, mida ei saa jätta arvestamata.

Kõike kokku võttes paistab, et puht majanduslikel kalkultatsioonidel, kus hobuse tervislik seisukord etendab suurt osa, peaks olema vastuvõetav ja kasulik üleminek sügisest remondi ostuajast kevadele. Kasu suurendaksime veel sellega, et ühes uue korraga ka vanade praakimise kevadeks üle viiksime, kus vanadest hobustest suuremat sissetulekut võiksime saada riigikassale.

Riigi eelarve täitmise seisukohalt peaks olema vastuvõetav kevadene ostuaeg, sest märtsis selguksid raha ülejäägid kindlakajuliselt ja võib-olla oleks isegi võimalik viia värsket täiendust hobustega koosseisude normini.

Vaatleme nüüd „Suurtükiväelasel“ minu kirjutisele esitatud vastuväiteid. Ratsastamise kondikavas õppus käekõrval ehk kätsi olevat „täiesti eluvõõras“. Väite alus näib peituvat selles, et meie ei tunne seda tööd ja ainult mõni meist on seda tööd varemalt näinud. Need vähesed aga, kes seda tööd tunnevad, ei eita selle tähtsust.

Millegi pärast on tekkinud meie nooremate juhtide seas arvamine, et see töö kuulub „Kõrgema kooli“ ülesannetesse. Tegelikult on see aga üks tänuväärsemaid töid, mis nõuab suurt kannatlikkust ja hoold ning mis omab hobuse kaela (õieti selle

kangi, mille abil hobune ennast enamikel juhtudel tasakaalustab igas seisundis ja ajal nii ratsaniku all kui ka ilma selleta) arendamises väga suure tähtsuse. Mainin ainult mööda minnes kaela siduvust õlgadega, õlgade liikuvust, kaela väljasirutust, kaela painduvust kuklas (üks olulisemaid nähteid), suu tundelisust, esi- ja tagaosa lihaste arendamist, painduvust jne., kuid mis seisab aga „Kõrgema kooli“ tööst veel väga kaugel. On vaja revideerida selle ala töö ulatust. Käsitsi ratsastamist aga tervikus välja jätta on minu arvamus järgi ratsastamise ja hobuse kahjuks. Hobuse kaela (see, mis isegi paljude meie parimate ratsahobuste juures on väga puine ja arenemata) ja lihaste arendamise mõttes ei ole mitte vastuvõetav käsitsi ratsastamise väljajätmine, sest see oleks kriipsu vedamine töö peale, ilma et selle asemele uut pakkuks.

Edasi ütleb „Suurtükiväelane“, et hobune on väga kõrgel arenemisastmel seisev loom, kes ennast ise tasakaalustab ja minu poolt ratsastatud hobuse hindamisel silmaspeetud tasakaalustatud seisang on „Suurtükiväelase“ poolt loetud kaudselt üleliigseks.

Meil ei tuleks mitte unustada, et noor hobune, keda meie hakkame ratsastama, ei ole siiski mitte kuigi kõrgel arenemisastmel. Ta on õieti laps, keda tuleb õpetada alul kõndima ja alles siis, kui ta on läbi teinud tõhusa treeningu algul ratsastajata, hiljem ratsastaja all, räägime temast kui hobusest ja hindame ta arenemise astmeid ja ta tasakaalustamisvõimet, kus tema neli jalga arenemata kaela juures vähe loevad.

Järgnevalt „Suurtükiväelane“ võtab sõna laia traavi kohta, küsib mis selle all mõeldud ja loeb vajalikuks häbeneda „hea suurtükiväe laia traavi“ ees, mis pidavat rikuma jalgu ja südant. Mina mõtlen laia traavi all käiku, mida sakslased nii tabavalt nimetavad „raumgreifend'iliseks“. Mis puutub „hea suurtükiväe laia traavi“ kohta, siis kuigi see termin on minule võõras, olen arvamusel, et mitte käik kui selline ei põhjusta südame ja jalgade enneaegset kulu, vaid tingimused ja nõuded, mis seotud hobuse hooldamisega ajas ja ruumis enne käiku, käigul ja pärast sõitu.

Viimane väide, mis sisult puudutab töökava, on galopp õigest jalast. Kui see tõesti peaks nõudma aastast ratsastamist, siis jätame selle välja. Kuid „piitsa torge“ õigel ajal õigesse kohta viib hobuse õigest jalast galopile ja sellega harjumine ei tarvita iialgi 6 kuud. Jutt oli ju allüürist ohjasõidus, mitte sõidul ratsastaja all.

Minu väide — veo alalhoiu tarvete kohta pöõretel tekitab arusaamatust oponendis ja „Suurtükiväelane“ omas edaspidises poleemikas satub vastollu Sv. E. IV osa § 41-ga. Et küsimus on põhimõtteline ja laiaulatuslik, siis ei saa juttu olla eeskirja redaktsioonilisest veast, vaid lahendus on selline kui see tõesti nimetatud §-is võetud ja mina ei usu, et meist suurtükiväelastest keegi tahaks vastupidiselt toimida.

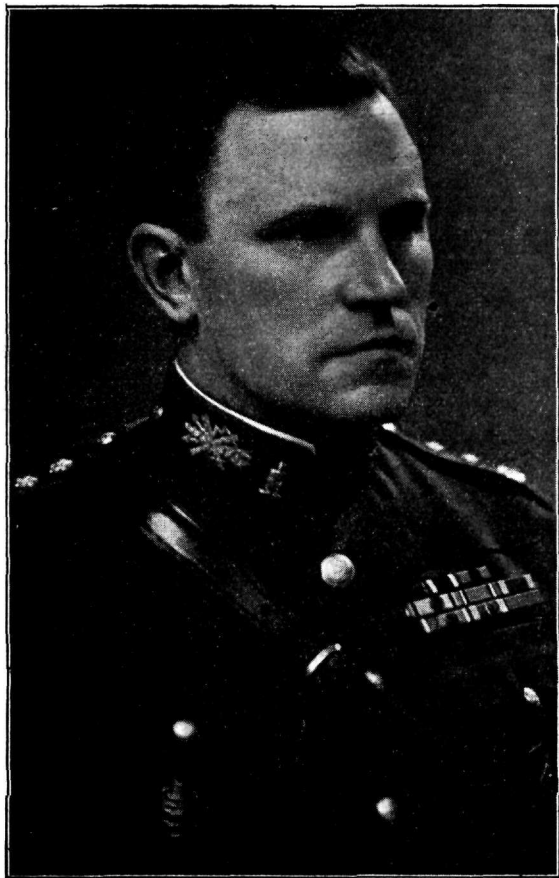
Tehes kokkuvõtet töökava ulatuse kohta „Suurtükiväelane“ leiab, et minu ettepanekud 1. (üleminek kevadise ostuaja peale) ja 2. (suurtükihobuse vanuse alammäär 5 aastat) oleksid õigustatud siis, kui ratsastamine oleks teostatav 7 kuu jooksul ja tingimustel, kui veo õppusi oleks parem teostada suvel. Kordan veel kord, et 5-aastane hobune on kindlasti põllumehe veokooli läbi teinud ja tema eelratsastamiseks ei ole vaja üle 7 kuu ning veoõppused, millised üle kanduksid peatselt õppusteks rakendi koosseisus, uue ülemineku puhul langeksid just suve peale, nii kuidas tahab ka „Suurtükiväelane“. Kuid praegu nad langevad jaanuari-, veebruari- ja märtsikuule.

Mina ei ütle, et ratsastamine talvel meie gruppide oludes on teostatamatu. Ratsastatakse ju aastaid talvel ja kui see oleks teostatamatu, siis oleks see kord juba ammu muudetud. Et säästa aega ja vältida tänavaliikumiseega veel harjutamata liikumist, katsetati mõni aasta tagasi ratsastamist noorte hobustega talvel väljas ka õppeeskadronis, kuid loobuti sellest õige peatselt ja lihtsail põhjustel, — hobuste haigestusjuhtude tihenemine, piirdehaavade ja kooljaluude tekkimine. Kuid siin oli kuhu minna, sest linna maneež pakkus varju. Grupis jääb üle ainult tall.

Asjaolu, et tänavu III suurty. grupp lõpetas noorte hobuste ratsastamise juba jaanuari lõpul, tõendab seda, et oli ja on võimalik eelratsastamist teostada isegi 5 kuuga. Lõppeks kõik oleneb ju hobustest ja täpsaid piire ajas ei saagi määrata. Ja kui oletada isegi 1-aastast eelratsastamist, siiski osutuks nii ratsastamise tööst kui ka tervislikest kaalutlusist meie praegustes oludes paremaks alata sellega kevadel.

Kolmanda minu nõude kohta arvab oponent, et see ei ole küllalt kaaluv. On ju päris selge, et nii kaua kui meie suurtükiväelased ise oma ratsahobuseid ei ratsasta, see jääb teiste teha, kes seda ka omamoodi teevad. Kuid kui meie ise kord selle töö juurde tuleme, siis seda ka oma töökspidamiste järele peaksime tegema. Hobune on meie trüim kaaslane lahingus ja seda on ta

„Sõduri“ vastutavate toimetajate vahetus.

Kolonelleitnant J. Raud VR I/3
„Sõduri“ senine vastutav toimetaja.

Major A. Luts
„Sõduri“ praegune vastutav toimetaja.

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRI

Nr. 180.

Tallinnas, 23. septembril 1936.
(Kaitseväge staap).

§ 1. Viin üle ja määrän teenistuse huvides arvates 23. septembrist s. a.: Kaitseväge staabi VI osakonna ülema kohustetäitja kolonelleitnant Johannes-Aleksander Raud VR I/3 — sõjakooli ülema kohustetäitjaks.

§ 2. Määrän teenistuse huvides major Alfred Lutsu kaitseväge staabist — sama staabi VI osakonna ülema kohustetäitjaks arvates 23. septembrist s. a.

J. Laidoner,
kindral-leitnant,
Kaitseväge Ülemjuhataja.

ainult siis, kui meie teda ise oleme ette valmistanud, sest siis saame ka aru igast üks-teise vastastikusest liigutusest.

Mis puutub nüüd hobuse juhtimise tehnikasse, milles lahkuminek Sv. E. IV ja R. E. I põhimõtetes, siis suurtükihobuste ratsastamise kava koostamisel ei saa käia

teist teed, kui seda näeb ette Sv. E. IV. „Suurtükiväelane“ leiab, et Sv. E. IV toodud hobuse juhtimise põhimõtted tuleksid kokkukõlastada ja redigeerida R. E. I tõekspidamiste alusel.

Ma ei hakka siin tungima kõigisse ratsasõidu peensustesse, meil tarvitseb mõtte-

lennus oma silme eest läbi lasta ainult jockeid, ratsasportlast, kasakat ja riviliselt küpsel husarit — kõigil neil on oma erinev istak, mis tingitud eesmärgist ja momendi põhinõudest.

Ainult ühte tahan siinkohal mainida, s. o. olgu igas toimingus lähtepunktiks kindel eesmärk, sest kiirus seab üles ühe, manööver — teise ja vedu — kolmanda nõude. Küsimus seisab selles, mida millele ohverdada? Ja peame ainult ühte meeles ja nimelt seda, et sport jääb spordiks, rivi — riviks. Kuid olgu nende tõekspidamiste filtreerimine ratsasõidus ratsameeste asi — kindlasti leiavad nad õige lahenduse, sest otsimised on käimas tervel rindel ja need ei ole veel lõppenud. Kuid ratsasõidul suurtüki ees on ka omad tõekspidamised. Ja nii ei ole minu arvates Sv. E. IV ossa juhuslikult sattunud sõitja kehakallak kui abistus pöoretel, ei ka mitte hoolimatusest uute tõekspidamiste vastu, sest komisjoni liikmed Sv. E. IV osa koostamisel olid kindlasti kõik teadlikud neis uutes tõekspidamistes. Need §§ on sinna võetud teadlikult, samuti kui see on sündinud täies teadmises ratsmete hoidmise ja juhtimise alal. Teadmises, et sõitjal on juhtida kõigepealt kaks hobust ja hobune täies veos suurtüki ees on vähem paenduv kui ratsahobune ja seepärast on säärite tegevuse kõrval ka paratamatu kehakallak. Muuseas minu isiklik katse omal ajal ratsastamata hobusega andis teisi tulemusi. Nimelt — hobune säilitades tasakaalu liikus edasi otse endises suunas, mingit diametraalset vastupidist liikumist kehakallakule avaldamata. Olles abistatud ratsmetega, ta pööras vajalikus suunas ja seda energilisemalt, mida suurem oli kehakallak. Peame ju tunnistama, et suurtükisõidus ei saa sõitja igakord oma liigutusi kokkukõlastada hobuse liikumisega, vaid hobune peab siin sagedamini ratsaniku tahtele alluma ja end kohandama viimase järele. Teiseks minu arvates ei ole suurtükihobuste (paari) juhtimine üldse võimalik „maamehe“ moodi, nagu soovib seda „Suurtükiväelane“, sest kuigi ratsmeid võib kahes käes hoida, on need jaotatud siis selliselt, et sadulahobuse ratsmed seisavad vasakus ja käehobuse ratsmed paremas käes, kuid juhtimine põhimõttelt jääb muutmatuks, s. o. samaks, kui oleksid ratsmed ainult ühes käes. Igasugused katsed ratsmeid teisiti jaotada on toonud ainult veel suuremaid raskusi ja sellest on loobutud.

Julgen nüüd küsida, missugune meie maamehe hobune reageerib ratsmete te-

gevusele ratsaniku käerandme liigutusel väikese sõrme ja pöidla suunas, nii kui seda nõuab R. E. I (on ta ju mõeldud eeskätt neile, mitte ainult ratsastatud hobustele) ja kui suur on siis selle kangi (kää) mõju, mis väiksemaks on tehtud veel sellega, et ratse on viidud väikese sõrme ja näitaja-sõrme (kuhu panna kaks vahepealset sõrme, sellest ei räägi R. E. I?!) vahele? Siin on vaidlus üleliigne. Väikene katse 1 m pikuse paelaotsaga ütleb kõik: vastus võib olla ainult üks — meie harilik hobune ei reageeri selle randmeliigutuse peale ja võtab soovitava suuna alles tugeva tõmbe järele, mis välise ratsme samaaegse ühise surve abil eriti mõjuvaks muutub, nii kuidas seda näeb ette ka Sv. E. IV. Et suurendada kangi (kää) mõju (lisaks sellele lubada ka talvel sõita labakinnastes), selleks ongi ratse viidud väikese sõrme tagant. Kuid ratsastamise seisukohalt on aga minu nõue, et hobune juba ratsme nõrgast survest vastaspoolsele kaelale reageeruks pöördega, nii kui see oli vanasti isegi ratsastatud ratsahobustel, mis sisult ei ole midagi võimatut, vaid hobune harjub sellega juba eelratsastamise perioodil ja kardetud raskused on ülearused. Paari juhtimine rakendis selliselt ettevalmistatud hobustega osutub aga palju kergemaks ja selles näen mina ka üht ratsastamise ülesannet.

Edasi soovib „Suurtükiväelane“ kangid asendada suulistega, mis on „inimlikumad ja odavamad“, sest hobune rakendis hakkavat vaevalt tormama. Meie suurtüki-rakmetes tarvitusele võetud kangid (inglise päritoluga) on küllalt inimlikud. See selgub juba kangide pealiskaudselt võrdlusest. Nende peeled on lühikesed, liiasti annab nende „teravus“ ennast reguleerida ratsme kinnitamise viisiga. Teiseks — kangraud on ilma järsu põlveta ja kaalult on ta küllalt kerge. Nende kangide kõrvaldamine tagavaradest tooks kaasa ülearuse ja mitte väikese kulu. Kangide kasutamise suhtes läheb minu arvamine lahku „Suurtükiväelase“ omast selles, et siis on hilja kangide abil hobust pidada kui tema juba tormab. Seda tuleb teha õigeaegselt. Et aga kangide peale vaatamata hobused rakendi ees lormavad, on vaade, mis pärit rohkem sõja kogemustest, kui rahuaegselt sõidust ja inglise eeskirjas on koguni ette nähtud sõidu viis, kuidas sõita sel juhul, kui hobused või üks neist tormab. Kuid kangide küsimus tuleb jälle „uuest“ tõekspidamistest.

Mina ei saa olla kohtumõistjaks, kui võrd uus ratsakool on vastuvõetav suurtükisõidus tervikult, kuid ma tooksin ainult

ühe allika, kus see küsimus kindral Marx'i poolt põhjalikult ja mitte heakskiitvalt ega R. E. I kasuks on valgustatud, s. o. „Artilleristische Rundschau“ nr. 2 1936 a. Ei usu, et suurte kogemustega saksa kindral ja endine suurtükiväe inspektor oma analüüsis nalja tegema hakkaks, vaid tema seisukohtadesse tuleb suhtuda järelemõttlikult. Soovitan seda lugeda läbi asjast huvitatuil, sest siia väljavõtete paigutamine osutuks liiga palju ruumi nõudvaks.

Kindral Marx ütleb kokkuvõttes järgmist:

„...sõitjate väljaõppeks vajame meie edasi vana „Kommissreiterei“ (mis tähendab algusest peale kestvat sõitu jalusteta jne.) ja seepärast peavad kahe (ratsa- ja suurtükiväe) väeliigi teed siin ratsasõidus lahku minema, mis aga tähendab ka lahkuminekut ratsasõidu eeskirjades“.

Mulle tundub, et kui aastaid tagasi ratsasõit oli täielikult kasuks suurtükisõidule, siis praeguse õppemeetodi juures see enam nii ei ole. Meie sõitjad ei oma praegu tugevat säärt, neil puudub liituvus sadulaga — ja seda põhjustel, et õppetraav on lubatav praegu ainult minutite kaupa ja seda mitte rohkem kui 5 minutit ühe tunni jooksul (R. E. I § 142) ja seepärast ka liituvust sadulaga, mida küll nõuab R. E. I, siiski ei saavutata — selle nähte tagajärjed suurtüki-sõidus on aga palju valusamad kui

ratsasõidus, mis meile kõigile teada peaks olema.

Mulle näib, et mitte ainult eeskirjade koostamisel ei tule kritiseerivalt suhtuda välisallikatesse, nii kui seda soovitab „Suurtükiväelane“, vaid ka igasugusel uue voolu omandamisel tuleb kõigepealt kontrollida, kuid võrd see uus vool on kasulik ja vastuvõetav väeliigile, kus seda tahetakse kasutada.

Ja kui „Suurtükiväelane“ leiab, et reserväelaste kordamisõppustel 1931. a. kõige paremini sõitis uutest tõekspidamistest „rikumata“ rakend sõjaaegsete sõitjatega, siis tõendab see seda, et see sõiduviiis oli õige ja oskused ei olnud ununenud isegi aastate jooksul. Hobused said sõitjatest aru ja paari juhtimine ei teinud raskusi, sest ka mehed püsisid kindlasti sadulas. Paari ja rakendi juhtimine aga teostus neil põhimõtetel, mis nüüd on lõplikult fikseeritud Sv. E. IV.

Täiesti ajakohaseks pean aga Sv. E. IV tarvitatud anskopi ja topeltaasa nimede muutmise, oleksin olnud veel tänulikum „Suurtükiväelasele“, kui seda märgates otsekohe oleks teinud vastava ettepaneku, sest sobiva nime leidmine ei ole igakord lihtis.

Lõpuks mina ei taha pealekäivaks muutada oma ettepanekuis remonteerimise küsimusis. Ma olen kindel, et keskasutis leiab õige lahenduse.

V. N.

Harju kaitseringkonna sügisõppus.

Harju kaitseringkonna juhatus korraldas 17. kuni 22. septembrini s. a. Paldiski ja Tallinna vahel, tegevuse raskuspunktiga Klooga, Keila ja Pagovere rajoonis, suurema kahepoolse taktikalise õppuse, sügisõppuse nime all.

Õppusest võtsid osa peale kaitseringkonna väeosade ka veel teisi Tallinnas asuvaid väeosi ja mõned kaitseliidu üksused.

Õppus algas 17. septembri varahommikul punase poole rännaku- ja raudteeveokorras Paldiskisse koondamisega. Tegelik õppus, lahingtegevus, toimus 19. ja 20. septembril.

21. septembril teostus õppusest osavõtnud väeosade rännak õppuse rajoonist Tallinna. Rännak korraldati taktikalises eriolukorras rännakkolonni tegelikkude ründamisega lennuväe ja tankettide poolt.

Õppus teostus võrdlemisi soodsas olukorras, sest ilm oli soe ja pikemat aega olid

kestnud kuivad ilmad, mille tõttu oli vähe vett ja vesi Keila jões oli madal. Viimane asjaolu võimaldas nii jalaväele kui ka tankidele ja tankettidele leida ülepääsusi üle Keila jõe ka väljaspool sildu.

Õppus ise oma mitmekesisusega ja kõikide väeliikide osavõtuga oli väga huvipakkuv. Tema andis palju õpiseid ja kogemusi nii juhtidele kui ka sõduritele ning väeliikide omavaheliseks koostööks.

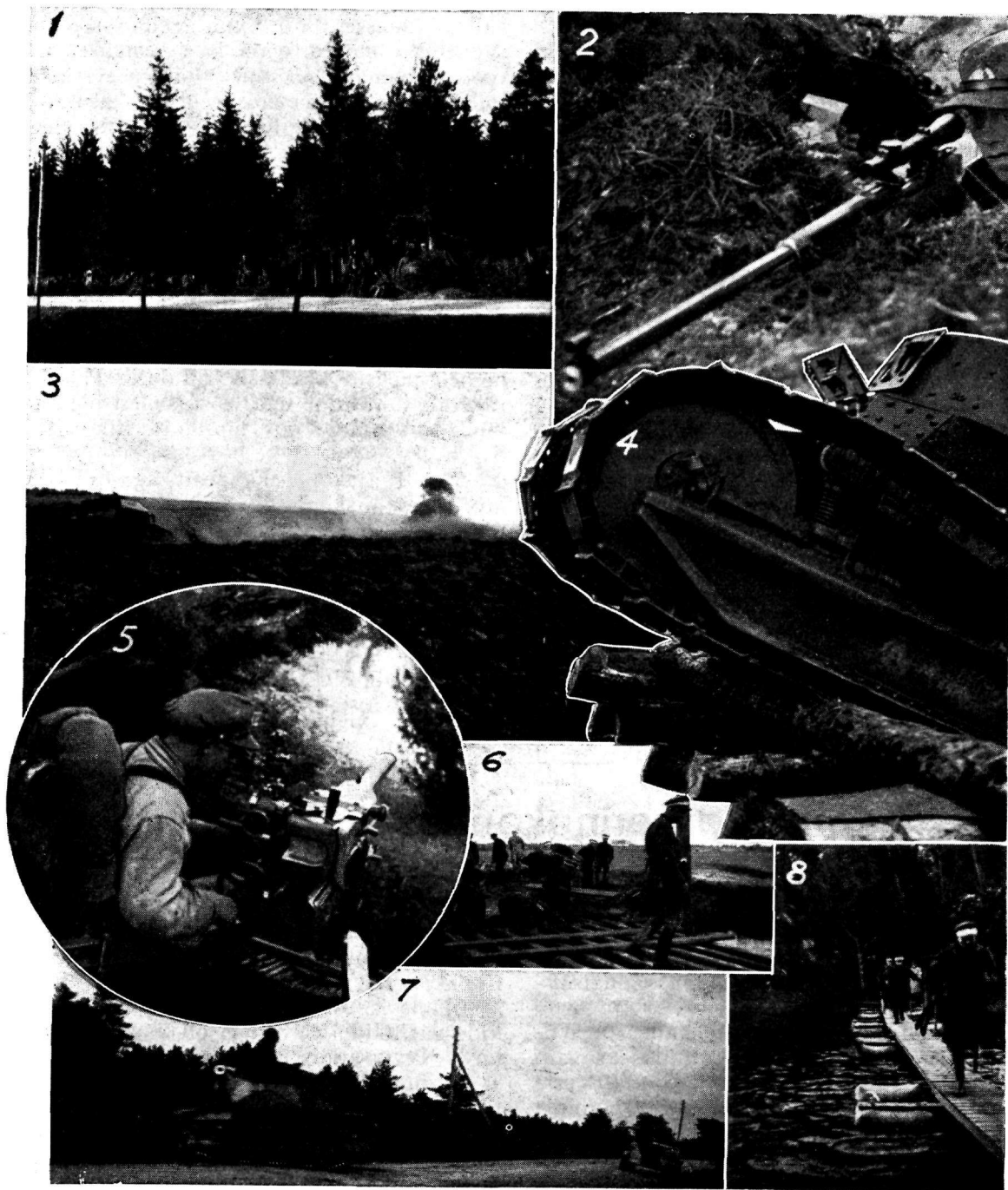
Õppuse lõppedes korraldati Keila alevis arutlus vanematele juhtidele ja nende vahekohtunikkudele. Arutlusele järgnes lihtis lõunasöök. Viimasest võtsid osa ka kohalikkude omavalitsuste esindajad.

Ei saa jätta märkimata seda head ja südamlikku vahet, mis valitses terve õppuse kestel kaitseväge ning kohalikkude omavalitsuste ja elanikkude vahel.

Õppust tuleb pidada kõigiti kordaläinuks.

O. M—s.

Pilte Harju kaitseringkonna sügisõppustelt.

1. Tänapäeva rännak teostub väljaspool teid ja moondatult. — 2. Snaiper positsioonil. — 3. Tankettide rännak poolkülmanud ja künatud põllul. — 4. Tank ületamas kaitsjalt valmistatud tõket. — 5. Tangitõrjerelv varitsemas. — 6. Silla ehitustööd. — 7. Tankettide ootamatu väljasõit varitsemispositsioonilt. — 8. Öine jõe ületamine kiirsilla abil.

Meeskonna ja relvade kaitse soomusmasinate vastu.

Kardetavamaid relvi kaasaja lahingus on kahtlemata soomusmasinad (tangid ja tanketid). Nende tugev soomus pakub meeskonnale head kaitset isegi väiksema kal. kahuri mürsu vastu. (Raske-tangi soomus 50 mm. Ükski 37 mm kahur ei purusta 30 mm soomust 1000 meetri kauguselt)¹⁾.

Suure liikumiskiiruse (maastikul kuni 20 km ja teedel kuni 55 km tunnis) tõttu on nende tabamine tt relvadest võrdlemisi raske.

Vaatamata oma võimsale relvastusele (klp-d ja kahurid), mille tuletäpsus on masina liikumise ajal küll minimaalne, avaldavad nad siiski küllaldast mõju rünnatavaile.

Meie aga teame, et tank ja tankett ei hävita mitte ainult tulega, vaid tal on veel teine tähtis võitlusvahend — lülilik, mis on üksikvõitleja ja automaatrelvapesale suuremaid hädaohete.

Tank või tankett üle sõites üksikvõitleja või automaatrelvapesast, hävitab või teeb viimased võitlusvõimetuks. On ju tangi peamine ülesanne hävitada just automaatrelvade pesi, tarbekorral kasutades selleks lülikut, eesmärgiga, hõlbustada soomusmasinaid saatva jalaväe edasitungi.

Arvestades eestoodud tõika, peame tõsiselt mõtlema meeskonna ja automaatrelvade kaitsele soomusmasinate tule ja lüliliku vastu.

„Sõdur“ nr. 24—26 k. a. lk. 626—637 kirjutises saame kujuka pildi tangitõrjest tänapäeval, kuid selgusetu jääb küsimus, kuidas kaitsta üksikvõitlejat ja automaatrelva soomusmasinate vastu juhul, kui maastikul puuduvad looduslikud ja kunstlikud tangivastased tõkked.

Käesoleva kirjutise eesmärgiks on arvamise avaldada mainitud küsimuse lahendamiseks ja esile tuua neid kogemusi ning õpiseid, mis artikli autor on isiklikult katsetanud meie ühes vanemas väeosas möödunud suvel laagriperioodil.

Tutvunenud kaasaja soomusmasinate (tankide ja tankettide) lahinguomadustega, selgus, et need ei saa liikuda soisel pinnal, kannustikus, metsas ja üle veekogude (v. a. ujuvad tanketid). Edasi on neile takistuks: kraavid, kivid, järsustikud, kiviaiad jne.²⁾

Et end visalt kaitsta soomusmasinate vastu, tuleks maastikule kohanesed alati arvestada mainitud asjaolusid.³⁾ Üksikvõitleja kui ka automaatrelv tuleks asetada võimalikult seesugusesse kohta, kuhu neile tankide ja tankettide pealesõit on takistatud.

Ent meie maastik ometi ei võimalda igakord asumist sääraсте tõkete taha. Sagedi oleme sunnitud asuma lagendikele, kus puudub puu, kivi, känd ja kraav. Asume küll ideaalseil tulepositsioonel, kuid soomusmasinate vastu ei ole meie looduslikult mitte millegagi kaitstud. Kuidas kaitsta end sääraeses olukorras nii ohtliku relva vastu?

Kaasaja lahingus ei tule vist enam kellegi mõttesse end päästa soomusmasinast põgenemisega. Nende lähenedes võitlejad jäävad varjatult ja liikumatult oma kohale (sel korral peab meeskond omama kõva moraali ja tugeva distsipliini).

Piiratud vaatluse tõttu soomusmasina juht vaevalt märkab hästimoondatud üksikvõitlejat. Ta hävitab automaat- ja tt relva pesi ning neid laskureid, kes halvasti või mitte sugugi pole moondatud või mõnel muul viisil on märgatavad. Vaatamata sellele, võivad soomusmasinad mõjuda elavjõule hävitavalt ja demoraliseerivalt. Selle vältimiseks järelikult tuleks leida kaitset automaat- ja tt relvadele, nende meeskondadele ja üksiklaskureile. Viimaseile eriti veel siis, kui neil on ülesandeks võidelda soomusmasinatega granaadipuntra ja tt miinide abil.

Seda küsimust on meil mitmel pool nii ühel kui teisel viisil püütud lahendada, kuid kindlat seisukohta pole veel võetud.

Mainitud küsimust mitmesuguste katsetega lahendades leian, et kohasemaid üksikvõitleja kaitsevahendeid on

üksikmehe kaevpeidik,

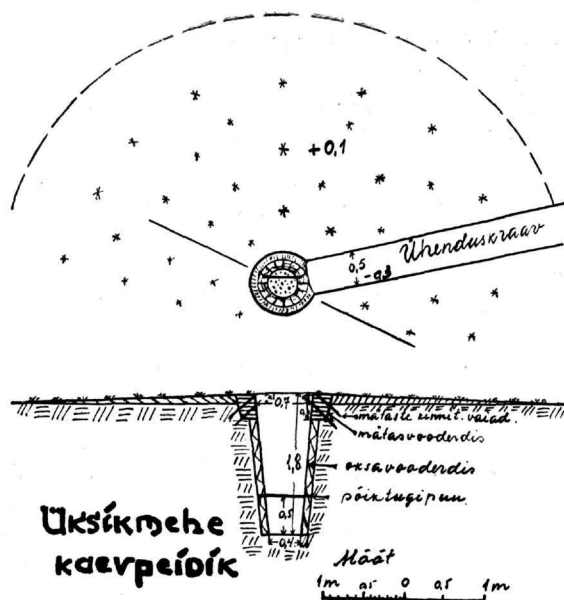
(Joonis nr. 1.)

mis kujutab kitsast kaevusarnast 1,8—1,9 m sügavust auku, mille laius pealt 0,7 ja põhjast 0,4 m. Vooderdus kuni 0,3 m ülemisest servast okstega kantsikorvi põhimõttel.

¹⁾ Kol. G. Leets'i Jalaväe suurtükivägi, lk. 42.

²⁾ Juhil käsiraamat, lk. 254.

³⁾ „Sõdur“ nr. 24—26 k. a., lk. 627.

Joon. 1.

Peidiku ülemine serv (0,3 m) on vooderdatud kõvade murumätastega. Ei ole soovitatav oksavooderdist teha peidiku ülemise servani, sest siis soomusmasina ülesõidu korral peidikust pehme pinna juures lülilik kisub oksavooderdise kokku, purustades peidiku koos seesolijaga. Käesoleval juhul aga seda ei juhtu, sest lülilik üle 0,25 m maapinda ei suuda peidikut purustada, kuigi masin end augul ümber pööraks. Ta ajab siis küll veidi liiva ja mättaid seesolijale kaela, kuid peidik jääb terveks.

Peidiku põhjast 0,5 m kõrgemale asetatakse põiktugipuu (lähimõõt vähemalt 0,05 m), millele astub peidikus olija siis, kui tal on ülesandeks visata granaadipuntraid ja tt miine soomusmasina lüliliku alla või avada tuli neid saatvale jalaväele. Seistes tugipuul, teotseb laskur kui püstilaskurlohus. Peale selle hõlbustab tugipuu peidikusse laskumist ja sealt väljumist.

Kaevpeidik ühendatakse laskurlohuga või kaevikuga ühenduskraavi abil, mille sügavus peidiku läheduses mitte üle 0,3 m ja laius 0,5 m.

Peidikus olles laskur asetab püssi põlvede vahele, laega allapoole, nii et rauadõnde ei satuks liiva ega prahti. Vene vintpüssil võetakse otsast tääk.

Peidik peab olema pealt hästi moondatud ja maapind peidiku ümbert 3—4 m raadiusega tasane. Moondamiseks võib kasutada erilist moondamismörku, suuruselt 1×1 m.

Kaevpeidiku kaevamiseks, vooderdami-

seks ja moondamiseks kulub keskmise pinna juures 5—6 töötundi.

Seesuguseid kaevpeidikuid tuleks ehitada positsioonisõja oludes alati ja ka võimalust mööda manööversõja oludes, kui puuduvad looduslikud t t õ k k e d.

Kaevpeidikute asukohad valitakse vastavalt nende ülesannetele:

1. kaevikutest 15—10 m ettepoole, juhul, kui nad on määratud ainult granaadipundarde viskajaile. Sel juhul on soovitatav ehitada peidikutest umbes 5 m ettepoole tangitakistuskraav, mille laius 1,2—1,5 m ja sügavus 1,2—1,0 m. Soomusmasin ületades takistuskraavi, peab kiirust vähendama ja masina eesots kraavist väljudes tõuseb veidi üles. See on soodus moment granaadipuntra masina alla veeretamiseks, sest masin on siis peidikule niivõrd lähedal, et juht hästi moondatud peidikut ja seal varitsejat ei näe;

2. kaevikutest 5—10 m tahapoole, juhul, kui on ette nähtud igale üksikvõitlejale kaevpeidik ja suurem osa neisse asujaid on varustatud granaadipundardega või tt miinidega, viskamiseks soomusmasina alla. Sel juhul takistuskraavi ülesannet täidab kaevikute joon, mis vähendab märksa kaevumistõid takistuskraavi arvel.

Viimane moodus pakub tangivastast kaitset kõigile laskureile ja annab neile võimaluse maksimaalsemate tagajärgedega võidelda soomusmasinate vastu.

Positsiooni organiseerides esmajärjekorras tuleks ehitada seesuguseid kaevpeidikuid, sest antud kaevpeidik täidab ka rahuldavalt püstilaskurlohu ülesandeid.

Poolejao kraavpeidik.

(Joon. nr. 2.)

3—4 mehele ehitatakse nn. kraavpeidik, mille

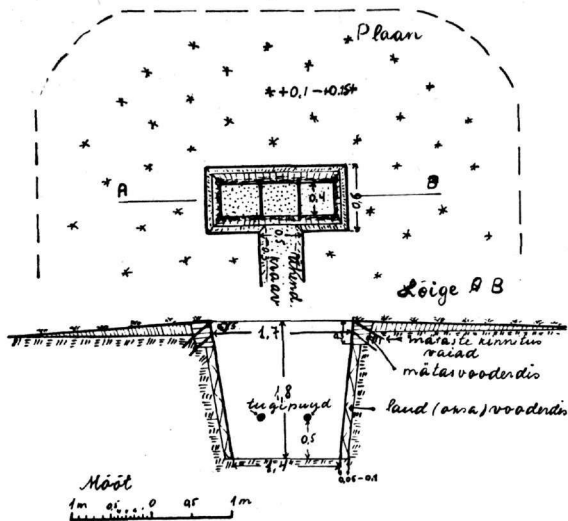
- laius pealt 0,6 m,
- laius põhjast 0,4 m,
- pikkus pealt 1,5—1,7 m,
- pikkus põhjast 1,3—1,4 m,
- sügavus 1,8—1,9 m.

Vooderdus laudadest, lattidest või oks-test kuni 0,3 m peidiku ülemisest servast, üksikmehe peidiku põhimõttel.

Selliseid peidikuid valmistatakse jaole 2—3, harilikult jao kaevikutest 5—10 m tahapoole läheduses asuva automaat- või tt relva tegev- ja tagavaratoimkonnale.

Kraavpeidikuid võib kasutada granaadipundarde või tt miinide viskamisel soomus-

KRAAVPEIDIK

Joon. 2.

masinate alla, ajal, kui need on ületamas kaevikute joont.

Positsiooni organiseerides kraavpeidikute valmistamiseks, võrreldes kaevpeidikutega, kulub tunduvalt vähem tööaega.

Ühe kraavpeidiku valmistamiseks antud mõõtudes, 4—3 mehele, kulub 10 töötundi, kolme üksikmehe kaevpeidiku valmistamiseks 15—18 töötundi. Seega oleks aja säästmiseks soovitatav ehitada kraavpeidikuid, kuid kahjuks katsed on näidanud, et nad pole soomusmasinaile nii vastupidavad kui kaevpeidikud. Ent kõva pinnase ja korraliku ehituse juures täidavad oma ülesande rahuldavalt.

Kk peidikpesa.

(Joon. nr. 3.)

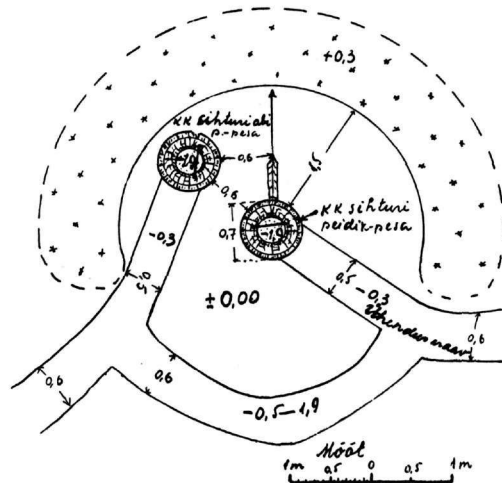
Et kk ja tema juures teotsevaid numbreid (1 ja 2) kaitsta soomusmasinate vastu, tuleb ehitada sihturile ja sihturi abile kk peidikpesa, mõõdetult ja ehituselt üksikmehe kaevpeidiku sarnane, antud joonise kohaselt.

Nimetatud kaevpeidikud on sihturile ja sihturiabile laskurpesadeks, kuna mõlema pesa ette on tehtud eesvall. Tankettide või tankide rünnaku puhul sihtur tulistab viimase võimaluseni, mille järele koos kk peidab end kaevpeidikusse. Sama teeb ka sihturi abi ja teised numbrid. Peale soomusmasinate ülesõitu avavad kk-st tule soomusmasinaid saatvale jalaväele.

Peale selle võib kk varjamiseks edukalt kasutada kraavpeidikut.

Kk asetatakse peidikusse vastavalt vintpüssi juures ülesseatud nõuetele.

Kk peidikpesa

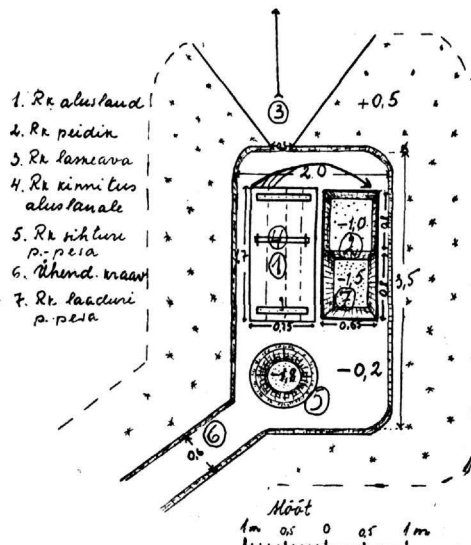
Joon. 3.

Rk peidikpesa.

(Joon. nr. 4.)

Rk kui jalaväe võimsam automaatrelv on soomusmasinaile tähtsam märk hävitamiseks. Nad püüavad seda teha tule ja lülikuga. Arvestades soomusmasina tule ebatäpsust, jääb lülikule tihti tähtsam ülesanne täita — hävitada kardetavaim relv tanke saatvale jalaväele. Kuid kuidas säilitada relva korrasolekut ja

Rk peidikpesa

Joon. 4.

meeskonna tervist soomusmasina pealesõidu korral?

Sobivaim moodus selleks oleks järgmine: rk pesa laaduri asukoht tehakse järgmistes mõõtudes:

- pikkus pealt 1,6 m,
- pikkus põhjast 1,5 m,
- laius põhjast 0,55 m,
- laius pealt 0,65 m,
- sügavus I osa 1,0 m,
- sügavus II osa 1,5 m.

Soomusmasinate rünnaku puhul rk kinnitatakse vastava seadeldise abil ratastega 1,7 × 0,75 m suurusele ja 5 cm paksusele lauale ning pööratakse sihturi ja laaduri poolt peidikusse nii, et laud katab peidiku pealt, kusjuures laadur koos rk-ga jääb laua alla peidikusse. Sihtur aga asub üksikmehe kaevpeidikusse, missugune asub tema asukohas.

Rk pesa üldiselt vastab PE I S 282 nõuetele, kusjuures rk pesa pikkus põhjast on 3,5 m.

Katsed on näidanud, et soomusmasin üle sõites sellisest lauaga kaetud peidikust, ei suuda lauda purustada.

Peale soomusmasina ülesõitu pööravad sihtur ja laadur rk endisele kohale ja jätkavad endist tuleülesande täitmist.

Rk peidikusse asetamiseks viimasest last kuni meeskonna peidikusse asumiseni kulub keskmiselt 20—25 sekundit.⁴⁾

Arvestades soomusmasinate keskmist kiirust maastikul, 18—20 km tunnis, võib rk tulistada, kuni masinad on jõudnud 100 kuni 125 m kaugusele.

Rk peidikust väljavõtmiseks tule avamiseni kulub umbes sama palju aega, kui peidikusse asetamiseks.

Rk peidik peab olema hästi vooderdatud. Selleks on soovitatav kasutada laudu või latte.

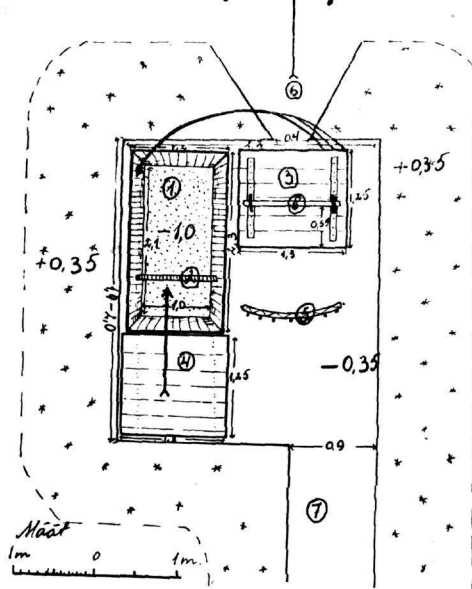
Tt kahuri peidikpesa.

(Joon. nr. 5.)

Tt kahur on kardetavaim relv soomusmasinaile. Kuid tema hävitamine on tankidele riskantsem ja tähtsam ülesanne. Arvestades moodsate tt kahurite suurt tuletäpsust (lahingus 10% tabamusi),⁵⁾ suudab kaasaja vaadete kohaselt üks tt kahur keskmiselt rivist välja lüüa 3—4 soomusmasinat. Kuid sakslaste andmetel meie teame, et nad rünnakule saavad keskmiselt ühe pat. rindele kuni 50 tanki⁶⁾, mille vastu meie oludes võiks olla kuni 8 tt relva. Säärasel juhul ühte tt kahurit võiks rünnata keskmiselt

11—12 tanki. Kui nendest kuni 4—5 tt kahuri poolt rivist välja lüüakse ja osa (kuni 25%, s. o. kuni 3 masinat) muul viisil hävineks (tt miinide tagajärjel), siis jääks 4—5 soomusmasinat, mis tt kahurit ründavad, nendest osa (1—2 masinat) pealesõidu eesmärgiga. Tt kahur on küllalt kallis relv. Tema hävinemine osutuks suureks kaotuseks. Lähtudes neilt seisukohilt, tuleb tõsiselt mõelda tt kahuri kaitsele soomusmasina lüliku vastu.

Tt kahuri peidikpesa

Joonis nr. 5.

1. tt kahuri peidik.
2. „ „ lafeti tugipuu.
3. „ „ aluslaud I osa kattest.
4. „ „ peidiku kattelaud II osa kattest.
5. „ „ fašiin.
6. laskeava.
7. ühenduskraav.
8. tt kahuri kinnitus aluslauale.

Mainitud küsimuse lahendamiseks võib edukalt tarvitada rk kohta eespool esiletoodud põhimõtet.

Tt kahuri peidik tuleb ehitada vastavalt suurem ja katte- (alus-) laud, millele kahur kinnitatud, võiks koosneda kahest osast.

Eeldades soomusmasinate peatset rünnakut, kahur kinnitatakse aluslauale, mis võtab aega kuni 10 sek.⁷⁾ Nimetatud aega võib veel poole võrra vähendada, kui kinnitusmehhanismis veel mõningad täiendu-

⁴⁾ N väeosas toimetatud katse.

⁵⁾ „Militär-Wochenblatt“ nr. 19, 1935/36. a.

⁶⁾ „Militär-Wochenblatt“ nr. 19, 1935/36. a.

⁷⁾ Autori isiklik katse ühe vanema tüübi tt-kahuriga 1936. a. suvel.

sed läbi viia. Aluslauale kinnitatud kahuri laskekiirus väheneb kuni 10%, kuid sellest kahuri ja meeskonna peitmiseks (viimastest lasust kuni numbrite varjumiseni) kulub 10—12 sek.⁷⁾ Samaks tegevuseks koos aluslauale kinnitamisega 22—25 sek. Arvestades tankide keskmist kiirust 15—18 km (sakslaste andmetel 12 km⁶⁾) võiks kahur neid tulistada esimesel juhul 50—60 m-ni ja teisel juhul 110—125 m-ni.

Kokku võttes võime öelda, et tangid ja tanketid mõni aasta tagasi tundusid väeosades kohutavate relvadena, mille vastu ei osatud leida erilist kaitset. Kuid viimasel ajal on sel alal palju edusamme tehtud.

Et võita oma vastast, peab tundma tema nõrkusi; et võidelda edukalt soomusmasinatega,

peab tundma nende omadusi põhjalikult. Nendeks õpisteks soodsa võimaluse pakkus möödunud laager, kus ka katsetati eestoodud kaitsevahendeid.

Arvan, et ka mujal väeosades on selle küsimusega tegeletud ja vahest veel tõhusamaid tagajärgi saavutatud. Oleks siis huvitav kuulda neid tulemusi ja arvamusi.

Ajateenijale sõdurile peaks küll selgitatama soomusmasinate omadusi ja võimeid teoreetiliselt ja hiljem demonstreeritama üksikmehe ja automaatrelvade kaitsevahendeid. Sõdur peaks saama ettekujutuse, et soomusmasin polegi nii kohutav relv, kui iga võitleja on teadlik tema nõrkusis ja oskab neid ära kasutada enda kaitseks ja masina võitlusvõimetuks tegemiseks.

A. K.

Mõnda soomusrongi tõrjest.

Kapten A. Leetsar.

Sissejuhatus.

Möödunud Vabadussõda, mis lõppes s-rongide võidukäiguiga võitlusväljadel, on tõenduseks s-rongi laialdasele kasutamisevõimalusele meie sõjateatril ka tulevikus. Eriti sagedasi ja ootamatuid kokkupõrkeid s-rongidega võib tulla sõja esimesil päevil, mil s-rongid läidavad oma esimest ja peamist ülesannet — vägede koondamise katmist.

Edukaks s-rongide vastu võitlemiseks (tõrjeks) peame tundma nende organisatsiooni, omadusi ning ülesandeid. S-rongi tõrje seisab vastase s-rongi teotsemise takistamises, mida saavutatakse materjalosa purustamise, selle tegevõimetuks tegemise või s-rongi liikumise takistamise teel. S-rongi tõrjet tuleb organiseerida igas olukorras ning lahingu faasis kõigi, raudtee rajoonis asuvate väeosade poolt, kui on teada vastase s-rongide olemasolu ning on oodata neilt teotsemist meie vastu. Tõrjevahendid jagunevad oma teguviisi poolest aktiivseiks (s-rongi materjalosa rikkuvaiks) ja passiivseiks (s-rongi liikumist takistavaiks). Tõrje edukus sõltub aktiivsete ja passiivsete tõrjevahendite otstarbekohasest kokkukõlastamisest.

Üldist s-rongidest.

Olenevalt lahinguvagunite ehitusest ja relvastusest, s-rongid jagunevad: a) ker-

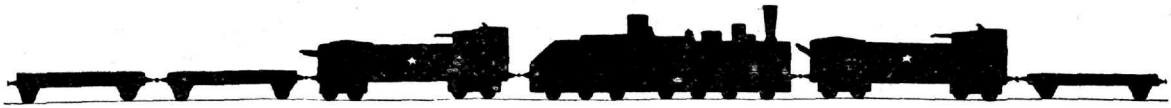
geteks välirongideks, b) rasketeks välirongideks, d) eriliste ülesannetega rongideks ja e) rannakaitserongideks. Organisatsiooni kohaselt s-rongid kas koondatakse divisjonidesse või teotsevad üksikute rongidena.

Kergete ja raskete s-rongide ülesanne on vastase elavjõu hävitamine, soomusjõudude ja suurtükiväe vastu võitlemine ning ehitiste ja transpordi kaitse raudteel. Eri-liste ülesannetega rongid on peamiselt kaugelaske ja õhukaitse patareid raudteel, kuna rannakaitserongide ülesanne on võitlus vastase dessandi vastu merelt.

Kerge s-rongi iseloomustus.

Kerge s-rong koosneb soomustatud vedurist, kahest lahinguvagunist ja kolmest kuni neljast kontrollplatvormist (joon. 1). S-rongi koosseisus asub vedur kahe lahinguvaguni vahel ning on lahingus alati pööratud tendriga vastase poole. Alaliseks relvastuseks on s-rongil neli 76 mm välikahurit ning 12 rasket kuulipildujat (neist 2 õhukaitsekuulipildujat). Peale selle võib s-rongile juurde anda jalaväeüksusi ja üksikuid relvi.

Vedur on soomustatud 15 mm kroornikkel terasega. Lahinguvaguni soomustuseks on: a) tornid ja seinad — 15 mm kroornikkel teras + 100 mm tsemendikord + 6 mm laeva- ja katlateras, b) katus ja põrand — 14 mm laeva- ja katlateras kõvadu-

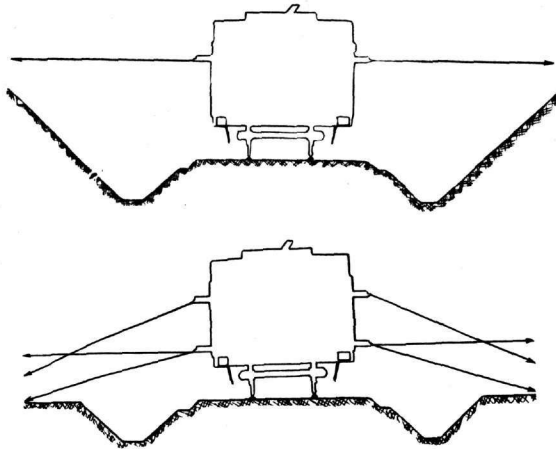

Joon. 1.

sega esimene kuni 500 ja teine 130–150 Brinelli järele. Laskemoon asub lahinguvagunites 6 mm rauast ehitatud kastides. Õhukaitsekuulipilduja asub igas lahinguvagunis, erilises pööratavas tornis.

S-rongi raskus ühes meeskonna ja laske-moonaga on umbes 300 t ja pikkus — 75 m; lahinguvagunite maksimaalne kõrgus rööpast on 4,4 m, kuna vedurile ehitatud KP kõrgus ulatab 5,25 m.

Relvade paigutus s-rongil võimaldab tulistamise 360° laskeväljal, kusjuures suur-tükkide tuleta alad kaetakse kuulipilduja tulega. Raudtee suunas saavad tulistada vähemalt pooled, kuna külgedele — kõik s-rongil olevad suurtükid. Kuulipildujad on asetatud kahel viisil: a) katuse all — juhul, kui s-rong asub kaevises ja b) põran-dal — kui s-rong asub täidendis. Mõlemaid kasutusviise kasutades on tabatav ala mak-simaalne ja algab s-rongi juures umbes viie meetri kauguselt (joon. 2).

Joon. 2.

Kerge s-rongi peamiseks taktikaliseks eesmärgiks on kiire ja ootamatu lähenemine vastasele, tungimine otse tema ahelikku, paraliseerida seal oma suurtüki- ja kuulipildujatulega vastase tegevuse. See tihe lähenemine vastasele: esiteks — päästab arusaadavatel põhjustel s-rongi tema ohtlikuma vaenlase — suurtüki tule eest; püsisi- ja kuulipildujatuli on aga temale ohutu; teiseks — s-rongi suurtüki tuli on selle lähida maa tõttu eriti tugev ning kontsentreritult kuulipilduja tulega, teeb s-

rongi tule väga mõjuvaks, millel ka suur moraalne tähtsus. Kinniselt positsioonilt tulistamisel on sama s-rongi tuli tunduvalt nõrgem piiratud laskevälja, raskenda-tud tulejuhtimise jne. tõttu, mille tagajärjel temale võib anda vaid piiratud ulatuses ülesandeid.

Nagu näeme eestoodust, on s-rong pea-miselt lähidamaa võitlusvahend. Moraalse mõju suurendamiseks tulistab s-rong ka liikumisel, samuti avatakse tuli järsku ja kõigist, vastavat märki tulistada suutvaist relvadest korruga, välja arvatud esimene kahur, mis on alati valmis võitlu-seks vastase ilmuva s-rongiga ja seetõttu normaalselt kõrvalülesannete täitmisest osa ei võta.

Aktiivne s-rongi tõrje.

Suurtükiväeline s-rongi tõrje.

Suurtükiväelist tõrjet teostatakse suurtükitulega. Välisuurtükiväe tuli on s-rongile väga mõjuv; s-rongi soomus on lä-bistatav õige nurga all laskmisel alates kal. 76 mm. Paigalseisva s-rongi tulistamiseks kasutatakse kergeid ja raskeid suurtükke, tulistades patareiga või üksiku suurtükiga, kaudse- või otsesihitamisega. Laskmisel kasutatakse granaati helksüütajaga, selle puu-dumisel granaati normaalsüütajaga. Üksi-kud hästi varjatud suurtükid avavad otsese sihtimisega tule s-rongile väikestelt distant-sidelt, kusjuures esimesed lasud lastakse veduri liikumise korral otsekohe rong liikumisvõimetuks muuta. Kindlaks-määratud patareid valmistavad ette täpsa tule mitmesse punkti raudteeliinil, eriti koh-tadele, kus on võimalik s-rongi kauem kinni pidada (suletud raudtee). Liikuva s-rongi tabamine on mõeldav vaid lahtiselt tulepositsioonilt otsese sihtimisega. Julge meeskond ja küllaldane arv laskemoona tagab siin kindla edu teotsemisel.

Välisuurtükiväe mürskude tabamisel on s-rongile järgmine mõju (joon. nr. 3):

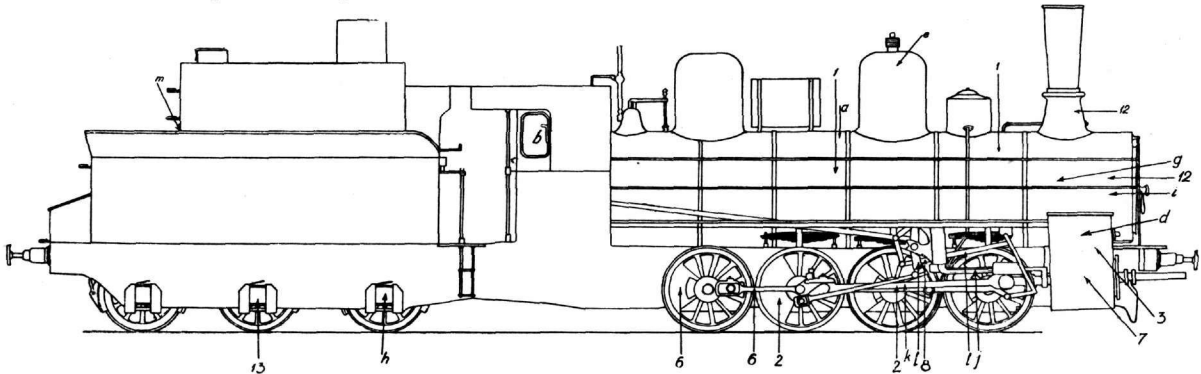
A. Tabamised, millede taga-järjel s-rong muutub liikumis-kõlbmatuks:

1. Tabamised veduri katta osadesse.
2. Tabamine veduri veotelge või -rattasse.

3. Tabamine veduri kõrgerõhu silindrisse (compound ehk ülekuumendatud auru- ja masina juures).
4. Tabamine kaheteljelise lahinguvaguni rattasse (joon. nr. 3 pole märgitud).
5. Tabamine puksi laagrisse.

kinnitamist ning vigastatud telje ülesriputamist (joon. nr. 3 pole märgitud).

D. Tabamised, mis nõuavad s-rongi aeglast liikumist piiratud aja jooksul:

Joon. 3.

B. Tabamised, mis nõuavad s-rongi edasiliikumiseks rikitud osade vahetamist või teatud ajakulu ettevalmistuseks liikumise jätkamiseks:

6. Tabamine veduri sidetelge või rattasse — edasiliikumine on võimalik pärast vigastatud telje ülesriputamist.
7. Tabamine veduri silindrisse ja auru- ja masina juures) — edasiliikumine on võimalik „ühe poolega“ (vigastatud poolelt tulevad tiislid maha võtta).
8. Tabamine veduri veomehhanismi — olenevalt rikkest võib sõita kas „ühe poolega“ või vastavalt rikkele side tiislid maha võtta.
9. Tabamine veohaaki — edasiliikumine on võimalik peale abikettide külge kinnitamist (joon. nr. 3 pole märgitud).
10. Tabamine piduri voolikusse — piduri vooliku katkemisel automaatselt pidurdub terve rong. Edasiliikumine on võimalik, kui:
 - a) asetatakse uus voolik;
 - b) lülitakse välja õhkpidur katkestatud voolikust alates ja nendel vagunitel igal eraldi pidur lahti lastakse (ketist tõmmates);
 - d) kui pole võimalik katkestatud voolikut sulgeda, tuleb kõigil vaguneil ja veduril igal eraldi pidur lahti lasta (joon. nr. 3 pole märgitud).
11. Tabamine neljateljelise lahinguvaguni rattasse — edasiliikumine on võimalik pärast pöördvankri vaguniraami külge

12. Tabamine suitsukambrisse või korstnasse.
13. Tabamine puksi alumisse ossa.
14. Tabamine lahinguvaguni puhvrissa.
15. Tabamine lahinguvaguni vedrusse.

Tabamise puhul veduri või lahinguvaguni raami liikumise võimalus on oleneb vigastuse suurusest. Tabamine veduril oleval PK-sse purustab kõik punktis olevad side, juhtimise ja vaatluse abinõud ning katkestab side juhi KP ja lahinguvagunitega.

Tabatud või lahtisel maastikul liikumise võimeluseks tehtud s-rongi on juba keerge hävitada koondatud tulega välikahureist. Niisugust s-rongi õnnestub ainult harukordadel teise s-rongiga välja vedada ja sedagi enamikus osade kaupa.

Jalaväeline s-rongi tõrje.

Jalaväe tuli.

Tuli jalaväe relvadest, välja arvatud tuli jalaväe saatesuurtükkidest, miinipildujatest ja suurekalibrilistest kuulipildujatest on s-rongile tema soomuskaitse tõttu üldiselt ohutu. Samuti ei anna tagajärgi käsigranaatide kasutamine s-rongi materjalosa vastu; isegi kimpudesse seotult avardavad nad väga vähe mõju. Harilikud viintpüssi ja kuulipilduja kuulid, tuiistatuna varjatud kuulipildujatest ja paremate laskurite poolt püssidest, võivad anda tagajärgi laskmisel õige väikestelt distantsidelt vaatluspilude, relva ambrasuuride ja lahinguvaguni väljapääsu luukidest väljuvate sõdurite pihta (väljapääsu luugid vastava treppseadega asetsevad vaguni põrandas).

Vaatluspilude ja avade tulistamiseks võib samuti kasutada ka harilikku haavlipüssi.

Suurekaliibriliste soomustlâbistavate kuulidega tulistatakse veduri elulisemaid osi (katel, vedurijuhi ruum, KP jne.). S-rongi vastaseks relvaks pole nad küll kõige kohasemad oma puuduliku soomuse lâbistamise ja mürsu väikese lõhkevõime tõttu, kuid veduri soomuse lâbistavad siiski, ning tabades veduri tundelisemat osa, võivad s-rongi edasiliikumise üldse küsitavaks teha.

Veereva koosseisu rikkumine lõhkeainetega.

Veereva koosseisu rikkumine sünnib otseselt vastase s-rongi juures. Lõhkeainetega rikutakse veduri elulisemad osad. Neist tagajärjerikkamad oleksid:

1,0—1,5 kg PIL laeng õhituna auru all oleva veduri katla silindril (a), auru regulaatoril (b), auru silindril (d), kuivaauru kogujal (e), kuivaauru torul (resiiver), mis viib auru silindrisse ja mille juurde pääseb katla eesukse kaudu (g), puksis (h), suitsukambris (i), paralleelil (j), veetiisilil (k), kulissidel ja õõtsvarrastel (l), tendri külteaine rummis (m) (joon. 3 märgitud tähtedega).

Soomustatud veduri juures pääseb üle-malnimetatud osade juurde vastavate puhastus- ja õlitusluukide kaudu.

Veereva koosseisu purustamine liikuvate miinide ja metsikute veduritega.

Vastase veereva koosseisu purustamiseks võib kallakutel kasutada harilikku raudteerullikut, mis koormatud lõhkeainega ühes süüteseadisega. Kohtudes takistusega (vastase s-rong või üksik vagun) lõhke süütekapsel, pannes kogu lõhkeaine plahvatama. Niisugune, suuremahuline lõhkeaine plahvatus tekitab vastase veerevale koosseadele tõsise rikke ning mõjub meeskonnale rusuvalt. Peale rullikute samaks ots-tarbeks võib kasutada vaguneid kas üksikult või koosseisus 3—5, millised raskuse saamiseks koormatud kividega. Vagunitele seotakse lõhkelaengud puhvrite külge.

Suuremat krâvitamist sünnitab auru all oleva veduri juhtimine vastase s-rongi vastu. Selleks lastakse vedur vastasele vastu 4—5 km kauguselt täie kiirusega; veduri puhvrite külge seotakse lõhkelaengud, mis kokkupõrkel lõhkevad. Vastane, nähes tema s-rongile pealekihutavat vedu-

rit, peab oma s-rongi päästmiseks peale-tormava veduri kas kahuritulega hävitama või juhtima viimase mõne muu tõrjevahendi abil rööpmeist välja. On veel kolmas võimalus pääsemiseks ja nimelt oma s-rongi tagasitõmbamine, kuid see igakord ei õnnestu, eriti siis, kui seljataga seisab teine rong. Kuigi õnnestub ühel või teisel viisil metsikut vedurit rööpmeist välja juhtida, on raudtee purustamise tõttu liin suletud vähemalt 2—3 tunniks ja kui vedur lõhkeb rööpmeist väljajooksmisel, siis sulleb liini ligemale ööks-päevaks.

S-rongi ülevõtmine.

S-rongi ülevõtmine seisab vastase seljataga seisva s-rongi veduri ülevõtmises ja siis terve rongiga oma poole sõidutamises, kus meeskond lõplikult üle võetakse. Niisuguseid ülevõtmise katseid on ka Vabadussõjas ette võetud, millistest iseloomustavam oleks al. kapten H. Raudsepp'a katse 23/24. mail 1919. a. vastase s-rongi „Trotskit“ Pihkva all üle võtta. See katse ebaõnnestus seetõttu, et tegevuskava polnud peensusteni läbi mõeldud ning pisi-asjadele küllaldaselt tähelepanu pööratud. Näiteks kandsid meie mehed s-rongi ülevõtmisele minnes vöö vahel saksa käsigranaate, mida punastel aga ei olnud. Teiseks olid nad jätnud läbi lõikamata telefonitraadi, mis s-rongi punaste staabiga ühendas ja mille kaudu oli kerge „õigele otsale“ jõuda s-rongi juurde tulnud „seltsimeeste“ üle. Kumbki samm polnud läbi kaalutud, sest loodeti pimeduse katte all s-rongi juurde jõuda, tegelikult jõuti aga sinna hommikusel varavalgel. Pettusest saadi aru ja s-rong hakkas tagasi liikuma. Meie minöörid olid küll juba tagapool raudtee purustanud, kuid s-rongi vedur ja vagunid oma kaheksa paari ratastega liikusid purustatud kohtadest üle. Ka see polnud hästi ette valmistatud — tee oleks tulnud suuremal määral purustada või jälle nii seada, et taganev s-rong rööpmeist välja jookseks.

S-rongile karistamatult lähenemine valgusel ja eriti lagedal kohal on äärmiselt raske. Paremaid tagajärgi annab temale lähenemine pimeduses ja metsaga kaetud maastikul ning asulates. S-rong oma alalise relvastusega ei saa lähemale tulistada kui 5 meetrit, seega s-rongi juures teotsemine on peagu ohutu. Ülevõttev meeskond peab püüdma vedurile pääseda, seal meeskonna kahjutuks tegema ja siis vedurit liikuma pannes s-rong omade juurde tooma.

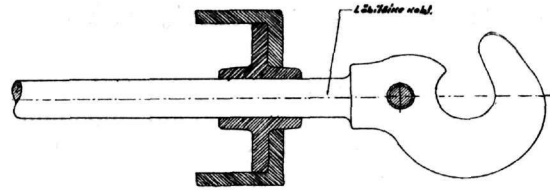
Aktiivse iseloomuga rikete tekitamine s-rongi materjalosale.

Aktiivse iseloomuga rikete tekitamine sünnib otseses läheduses vastase s-rongile. Nende rikete tekitamisega takistatakse vastase s-rongi kohalvõtmist ning liikumist, soodustades seega viimase hävitamist meie koondatud tulega.

S-rongi kohalvõtmist ja liikumist võib takistada, kui:

- kompaund veduril kiiluda rattad mutrite või muude rauatükikeste abil — vedur kohalt ei liigu;
- paralleeli peale asetada rööpa aluslape — veduri paigalvõtmisel võib murduda kolvi vars või veotiisel; edaspidine liikumine pole võimalik;
- ristpea ja veotiisli vahele panna rauatükk või kivi — veotiisel läheb paigalvõtmisel kõveraks; edaspidine liikumine raskendatud;
- veotiisli kiilud välja võtta — vedur ei liigu kohalt;
- takistada kulissi kivi liikumist raudpulkadega — vedur saab ainult ühes suunas liikuda vastavalt sellele, kus asub käigukruvi;
- suitsukambri uks avada — s-rongi liikumine on takistatud;
- puksidest tahid välja võtta ja puksid liivaga täita — s-rong saab liikuda õige piiratud aega vähese kiirusega;
- õhuvoolik lahti lülitada — pidurdub terve rong;
- katkestada piduri lahtilaskmise ketid — puudub võimalus õhkpidurite lahtilaskmiseks lahinguvagunitest;
- katkestada side ja signaalliinid — puudub võimalus käskude ja korralduste andmiseks;
- rööbas kodaraist läbi pista — s-rong ei liigu kohalt;
- vagun veduri küljest lahti haakida — vastane liikuma pääsedes jätab lahtihaagitud osa maha.

Vastase s-rongi juurde pääsedes annab tagajärgi leegipilduja leegi juhtimine vaatluspilude vahelt veduri (vaguni) sisemusse. Siis võib veel sellisel juhul edukalt kasutada kantavaid lõikamispõletajaga varustatud atsetüleengaasi ja hapniku aparate. Nende lõikekiirus on väga suur; nii võib keskmise suuruse aparadiga lõigata 50 mm paksust rauda 1 m pikkuselt 8 minuti iooksul, seega veohaagi läbilõikamine s-rongi lahutamiseks võtab aega ainult mõni minut (joon. 4).

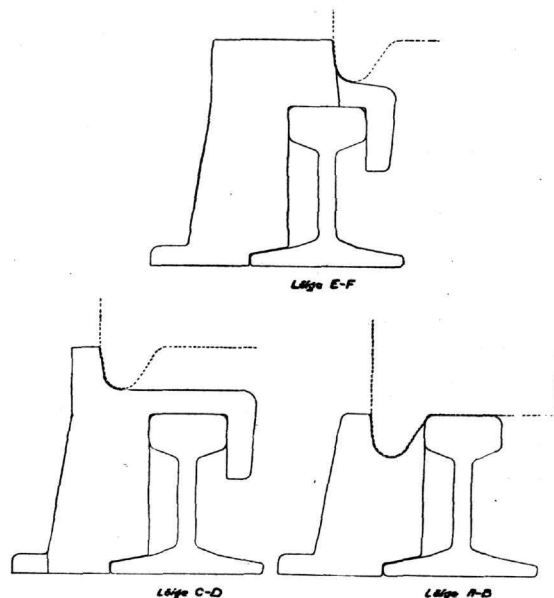

Joon. 4.

Passiivne s-rongi tõrje.

S-rongi rööpmeist väljajuhtimise vahendid.

S-rongi saab rööpmeist välja juhtida, kui 1) asetada kõveriku välisele rööpale rauatükk või kõva raudkivi läbimõõduga umbes 5 cm; 2) eemaldada rööbastelt sidelapid ja kiskuda välja kõverikul väliste rööbaste naelad vähemalt kahe rööpa ulatusel; 3) laiendada järkjärgult kõverikkudel rööbastee laius 12 cm võrra (ratta bandaazi laiuselt), nihutades kõrvale sisemise rööpa; 4) täita ülesõidukohtadel mõlema rööpa ja kontrarööpa vahed kiviprügiga rööpapea kõrguseni; 5) tee käanakutel lasta välimine rööbas madalamaks; 6) videviku või udu ajaks võtta rööpad ära ja anda liipreile värviga vastav rööbaste värving. Kindlamaks s-rongi rööpmeist väljajuhtimise vahendiks vaatamata liikumise kiirusele on eriline, selleks otstarbeks konstrueeritud s-rongi king „LÜ“. See king kinnitatakse soovitavas kohas raudtee rööpa külge; ta töötab kahe kallakpinna abil, milledest esimene tõstab s-rongi ratta rööpapea kõrgusele ning teine lükkab viimase (ratta) rööpast kõrvale. King kaalub umbes 5 kg (joon nr. 5).

Joon. 5.

Raudtee sulgemine ja lõkestamine.

Tõkestamise koht raudteel valitakse niisugune, mis võimaldab lõkkeid moondada ja tulega kaitsta. Tõkked, mis kaitstud kas või mõne üksiku püssi tulega, sunnivad vastase s-ronge kas peatuma lõkete kõrvaldamiseks või tagasi tõmbuma. Igaks juhuks olgu lõke mitmekordne, sealjuures peab alati valmis olema vastaselt meeletlikku võitlust vastu võtma.

Raudtee sulgemise ja lõkete vahenditest kasutatakse: õõnestatud tee tamme-, raid-, kivi-, vai-, miini-, vaier- ja palklõket, palkidest barrikaadi, rööbastest lõket jne. Üldiselt on need lõkkesuured vaid ajutiselt lõkestama ja aeglustama s-rongi edasipääsu, soodustades suurtükkidele s-rongi tabamist.

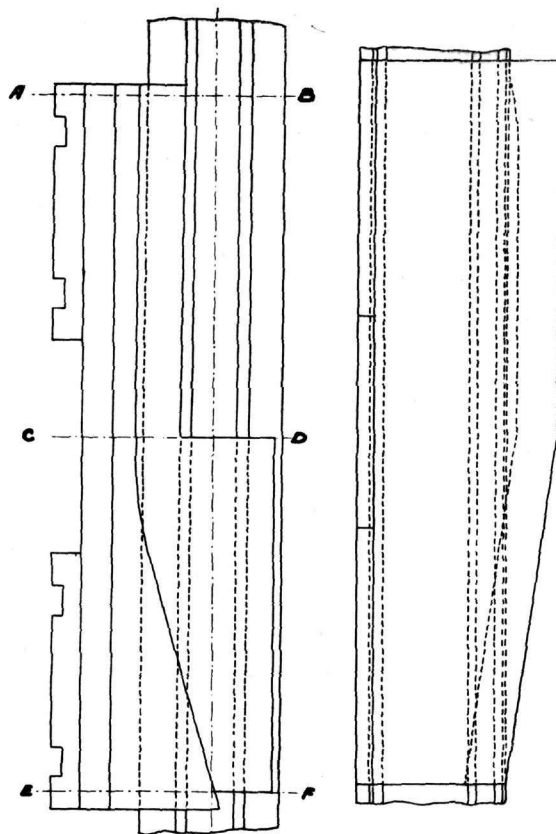
Tee tõusudel s-rongi liikumise takistamiseks kaetakse rööpad roheline seebi, rasva, õli või määrdetega. Kasutades seda vahendit suurematel teelõusudel, s-rong rööpade puhastamata ja liivaga üle riputamata üles ei tõmbu. Ajutiseks tee sulgemiseks võib üksikuid vaguneid teel purustada või rööpmeist välja juhtida. Siis võib vastase liikumise takistamiseks kohati rööpad ära korjata ja liiprid ära põletada. Seda on kasulik just tee kõverikul teha, sest niisuguse koha parandamine nõuab lähemaid rööpade ja seetõttu võtab ka tee kordaseadmine rohkem aega (rööbastest lühendamise on aegaviitav). Kui aega vähe, siis võib raudteerööpade iga 50–100 meetri tagant kas kokku või laiali suruda, joon. 6 näidatud ja jalaväe osadele kasutamiseks antud tungraudadega. Sel viisil rikutud rööbastel, viimase kordaseadmata, rongid liikuda ei saa.

Raudtee purustamine.

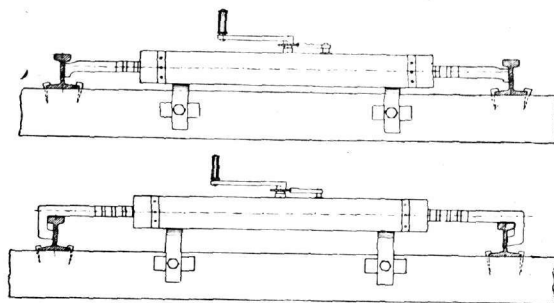
Rööbastee purustatakse lõhkeainetega neis kohtades, kus tee kordaseadmine on raskendatud, nagu kõverikkudel, kaevistes, kõrgel muldel jne. Välimise rööpa purustamine jatku kohalt takistab s-rongi liikumist umbes 30 minutit, s. o. aeg, mis tarvis läheb kahe uue rööpa asemele panemiseks juhul, kui ballastkord on terve. Täielikum tee purustamine sünnib kõrgete teetammide ja raudtee alt läbiviivate veetorude purustamisel ning raudtee mineerimisel (v. PE IV).

S-rongi lähenemise avastajad.

Vastase s-rongi õõsise lähenemise avastamiseks ja kauguse kindlakstegemiseks

Joon. 5.

Joon. 6.

tarvitatakse paukujaid (petardid) ja mitmevärvilisi signaaltulesid, kusjuures igale kaugusele paigutatakse isevärvi tuli. Neist kahest vahendist oleksid eelistatavamad just signaaltuled, sest nad annavad märku vastase lähenemisest viimasele nägematult, kuna paukujad on vastasele kuulda ja seega kaob ootamatus tema rongi tule alla võtmiseks. Signaaltuled asetatakse rööbastele alla. Nad koosnevad metallkestast, millesse on paigutatud värvilist tuld andvat ainet ja lööksüütaja. S-rongi ülesõidul puruneb sütik ja süütab tule, mille põlemise aeg on kuni 30 sekundit.

Kokkuvõte.

Kuigi s-rong on teinud edusamme tehnilisel alal, on teisest küljest arenenud ka tõrjevahendid. Toodud lühikesest ülevaatest selgub, et s-rongi tõrjevahendid on õige mitmekesised. Peamiseks ja mõjuvamaks

vahendiks s-rongi vastu võitlemisel on ja jääb välisuurtükiväe tuli ning sellele järgnevad tehnilised vahendid s-rongi liikumise takistamiseks ja raudtee sulgemiseks (rööpmeist väljajuhtimine), mis täiendatud ettevalmistatud ja tabava tulega jalaväe relvadest.

Väeosade majapidamise kontroll.

Kv.-ametnik M. Muhel.

Üldmõisted.

Riigiasutiste korrapärase teotsemise üheks tähtsamaks garantiiks on kontrollinstituuat. Kuigi asutised ja ametisikud teotsevad seadustega ja määrustega kindlalt normitud piirides, on siiski alati võimalikud ja isegi paratamatud vääratused, kas tahtlikud või tahtmatud. Selliste vääratuste avastamine, nende fikseerimine ja vastavatele kõrgematele instantsidele teatavaks tegemine või eelkontrolli puhul ka vääratehingu katkestamine ongi kontrolli ülesanne.

Kontrolli all laiemas mõttes mõistame järelevalvet ametasutise või ametisiku ametalalise teotsemise üle kõikide võimalikkude vahenditega, nagu seda on igasuguste teatmete ja aruannete esitamine, varade normeeritud jaotamine, asjaajamise ja arvepidamise süsteem (isekontroll), ülemate järelevalve j. m. s.

Kontrolli all kitsamas mõttes mõistame tavaliselt otsest järelevalve teostamist eriasutise või ametniku läbi kas kohapeal või dokumentaalselt originaalide põhjal.

Väeosa majapidamise seadlus annab majapidamise kontrolli mõiste kitsalt, võib öelda, isegi puudulikult. Selle järele on kontrolli ülesandeks valvata väeosa majapidamise korralikkuse ja seaduspärasuse järele ja avalikuks teha ettetulnud kuritarvitused või kõrvalekaldumised seaduslikust korrast (§ 827). Selle definitsiooni järele ei kuulu kontrolli ülesannetesse järelevalve otstarbekuse suhtes, ja seega kontroll näib olevat ühekülgne, sest ratsionaalsus on majapidamises samavõrd tähtis kui legaalsus.

Riigikontrolli seadus määrab kontrolli ülesanded täpsamalt. Viimase järele on kontrolli ülesandeks kõikide asutiste, ametkohtade, ettevõtete ja majapidamiste järelevalve nende käes olevate riigi varadega

ümberkäimise, nende eelarvete täitmise ja nende majapidamise seaduspärasuse ja otstarbekohasuse suhtes (§ 1). Siin esinevad juba võrdsete tingimustena seaduspärasus ja otstarbekus, eeldades, et õige majapidamine on selle kahe elemendi süntees.

V. M. S. oma järgnevates instruktiivsetes paragrahvides 843, 844 parandab küll osaliselt definitsiooni puude, sisse tuues mõnede revideerijate ülesannetesse ka nõude otstarbekuse kontrollimisest (§ 843 p. p. 5 ja 6 ja § 844 p. 4).

Tegelikkuses tuleb revideerijatel alati silmas pidada niihästi seadusepärasuse kui otstarbekuse printsiipi ja sageli tekivad nende printsiipide kollisioonist keerdküsimused, millede lahendamine ei ole revideerijal kerge.

Kontrolli ulatus ja tööpiirid ei ole seadustega piiritletud, nende määramine on jäetud vastava ülema, resp. revideerija vabaotsustusse. Põhimõtteliselt peab ametisiku teotsemine pidevalt alluma kontrollile.

Kontrollitöö on iseloomult ebaloov töö, s. o. ta ei loo väärtusi, ei ole produktiivne, vaid temal on revideeritava asutise suhtes tööd takistav toime. Kontrolli eluõigus baseerub negatiivsetel eluavaldustel, väärtähetel, ja viimaste kadumisega kaob ka vajadus kontrolli järele. Kontrollitöö lõppsiht ongi hävitada iseennast, s. o. saavutada selline arengaste, kus riigivõimu funktsionäärid on eksimatud. Sedamööda kui arenevad kvalitatiivselt ametasutised, kahanevad kontrollorganid ja asenduvad inspektsiooniga.

Siit järeldub, et kontrolli rakendamisega peab olema vägagi ettevaatlik ja tagasihoidlik. Kontrolli liialdamisega võib hõlpsasti saavutada vastupidiseid tulemusi kui sooviti. Kontrolli liialdus tekitab ametkon-

nas töötüdimust, väsimust, eriti kui sellega a priori kaasas käib ametisikute kahtlustamine väärtedudes. (Vt. art. „Sõdur“ nr. 20/21 — 36. a. lk. 502—504.)

Süsteem.

Kuna kontrollitöö haarab laialdased alad, oma sihtidelt ta võib taotella mitmesuguseid eesmärke, kontrolli teostavate ametisikute pädevus sel alal on erinev, ajalisel ja ruumilised piirid on muutuvad, töömeetodid on mitmesugused, siis peab siin valitsema kindel süsteem, et revideerijatel oleks selge arusaamine oma ülesannetest ja et ei tekiks konflikte revideerijate ja revideeritavate vahel.

Kontrollitöö liigid, nagu neid määravad seadused (V. M. S.) ja nagu nad on kujunenud praktiliselt, on järgmised:

- A. Eelrevisjon, järelrevisjon.
- B. Faktiline revisjon, dokumentaalne revisjon.
- D. Üldrevisjon, osarevisjon.
- E. Alaline revisjon, perioodiline revisjon.
- G. Korraline revisjon, erakorraline revisjon.
- H. Välisrevisjon, siserevisjon.

Erakorralise revisjoni lahutab V. M. S. veel etteteatatud revisjoniks ja etteteatamata revisjoniks.

Eelrevisjon. Eelrevisjoni ülesanne on ära hoida vääratusi teotsemises enne nende teostumist, n. ö. juba idus. Seks on ametisikud kohustatud teatud operatsioonide ja otsustustest informeerima kontrolliasutist enne nende teostamist ja ära ootama viimase arvamust. Meil on eelrevisjoni õigus Riigikontrollil (teatavates krediidi küsimustes ka Majandusministeeriumil) keeluõigusega krediidi avamise käskude suhtes. Eelrevisjon on raskepärane protseduur, ta takistab ja viivitab kiiret otsustamist ja operatsioonide teostamist, seepärast on see ala piiratud ja haarab ainult suurema tähtsusega aktid.

V. M. S. eelrevisjoni ei tunne, selle aset täidab majandamissüsteemis tähtsamate küsimuste mitmeastmeline (mitmes instant-sis) otsustamine.

Järelrevisjon. Järelrevisjoni teostatakse pärast operatsioonide teostamist ja sellele alluvad eranditult kõik, ka tähtsusetuimad aktid. Järelrevisjon tavaliselt vaid konstateerib fakte, ilma järeldusi tegemata,

sest sanktsiooniõigus on kontrollil ainult piiratud juhtudel (kontrollnõukogul rahaliste kulutuste suhtes). V. M. S. järele teostatakse järelrevisjoni ametaliselt — ülemate alalise järelevalvega alluvate tegevuse üle, ja revisjonidega — perioodilised ja erakorralised revisjonid, inspitseerimised, ülevaatused (§ 828).

Faktiline revisjon. Faktilise revisjoniga on tegemist siis, kui revideerija teotseb kohapeal, operatsioonide teostamise juures, näit. tootmisprotsessi jälgimine, tööde ülevaatus, materjalide vastuvõtmine, inventuuri tegemine ja muud taolised toimingud. Faktiline revisjon on ootamatute revisjonide peamoodus ja dokumentaalne revisjon on sel puhul peagu alati üleliigne (V. M. S. § 15). V. M. S. kohustab revideerijaid teostama koos dokumentaalise revisjoniga faktilist revisjoni (§§ 843, 844) ja varade revideerimise juures on faktiline revisjon tähtsaim osa tööst.

Dokumentaalne revisjon. See revisjon toimub kirjaliku materjali põhjal, ta on niiõelda kantseleiline revisjon. Dokumentaalise revisjoniga kontrollitakse aktide juriidilist ja vormilist täpsust, arvulisi andmeid ja sissekirjutusi, arvestamise täpsust ja arvutamist. Dokumentaalne revisjon on perioodiliste revisjonide peamine ülesanne (V. M. S. § 835).

Üldrevisjon. Üldrevisjoni konstateerime siis, kui revisjon haarab ühtlaselt kõik tegevusharud, esile tõstmata üht või teist ala. Üldrevisjon ei taotle erilisi sihte, tema annab vaid üldpildi majanduslikust tegevusest. Üldrevisjon ei saa olla kuigi põhjalik oma laialdase tööulatuse tõttu.

Osarevisjon. Majapidamise üksiku osa, olgu see tegevusharu, ametala, operatsioon või akt, revideerimiseks määratakse osarevisjon. Osarevisjon on põhjalik, ta tungib kõikidesse detailidesse ja on seega lähedane uurimisele (ekspertiis). Sagedamini osarevisjoni rakendatakse ilmsikstulnud kuritarvituste puhul, või kui üldrevisjon avastab tunnuseid, mis vihjavad kuritarvitustele.

Alaline revisjon. Alaline revisjon on selline, mis teotseb pidevalt teatud tegevusala juures ja jälgib selle arenemist. Sagedamini esineb see moodus tootmisprotsesside juures, näit. fiskuse revident monopolobjekti tootmise juures, revident rahapressi juures. V. M. S. mõistab alalise revisjoni all ülemate alalist järelevalvet alluvate tegevuse üle (§ 828 p. 1).

Vanemleitnant Jaak Vendla VR I/3

25-aastase teenistuse juubel.

Vanemleitnant Jaak Vendla (end. Feldmann) VR I/3 sündis 2. oktoobril 1893. a. Viljandi maakonnas, Vastsemõisa vallas taluperemehe pojana.

1. oktoobril 1911. a. astus Kroonlinna merejüngide kooli. 1914. a. lõpetas õppekursuse ja ülendati allohvitseriks.

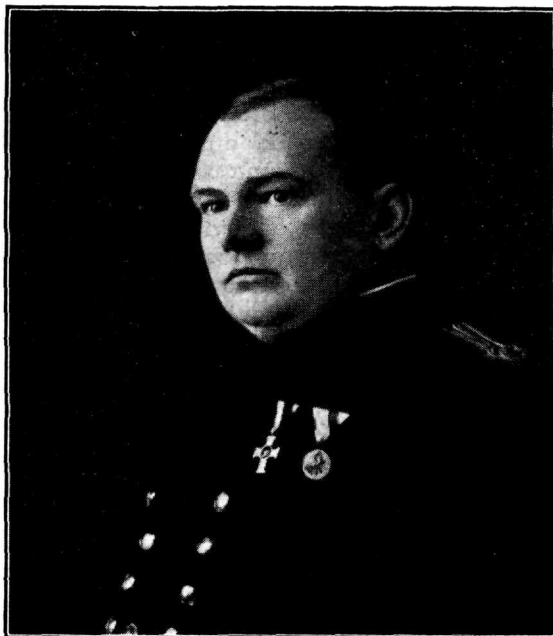
Maaõhukõrgkooli algusest kuni 1916. a. lõpuni teenis lahingulaev „Poltaval“ tornivanemana, mille järgi määrati ehitatava Sørve 12" rannapatariisse instruktoriks.

Oktoobris 1917. a. Saaremaa vallutamisel sakslaste poolt võttis osa mainitud patareide lahingust saksa laevastiku vastu. Saksa laevastik pommitas patareid raskekaliibriliste mürskudega, mille tagajärjel kommunistliku kihutustööga demoraliseeritud patareid meeskond jooksis laiali. Ainult juubilarile alluva neljanda suurtüki meeskond juubilarilise isikliku vapruste ja otsustava ning kaasakiskuva talitusviisi mõjul jäi paigale ning pidas vastu lõpuni.

Saaremaa täieliku vallutamise järgi sakslaste poolt otsustas Sørve poolsaarel vastase poolt ümberpiiratud patareid meeskond vastasele märkamatuult lahkuda merd mööda. Merel aga jättis pukseerija laev meeskonnaga täidetud praami saatuse hooleks, põgenes ise vastase laevastiku eest, mille tagajärjel juubilar ühes kogu meeskonnaga langes sõjavangi.

Vabanedes sõjavangist, astus 1919. a. jaanuaris Eesti kaitseväge, kus teenis esialgu mitmeis maaväe osades, kuni lõpuks määrati mereväkke. Teenis miiniristlejal „Vambolal“ ning võttis osa laevastiku sõjategevusest ja dessantoperatsioonidest.

10. aprillil 1919. a. ülendati ohvitseri asetäitjaks ja määrati Aegnasaare komandantuuri rannapatari nr. 1 torniülema abiks, hiljem — torniülemaks. Venelaste poolt

V.-leitnant J. Vendla VR I/3.

õhitud rannapatari nr. 1 kiire ülesehitamine ja lahinguvõimeline seadmine tuleb suurel määral lugeda juubilarilise teeneks, milline on väärikalt hinnatud Vabadusristi I liigi III järgu annetamisega.

1920. aastal ülendati nooremleitnandiks, 1925. a. — leitnandiks ja 1934. a. — vanemleitnandiks.

Alates 1934. a. täidab rannapatari nr. 1 ülema kohuseid.

Juubilar on oma suure asjatundlikkusega ja tasakaaluka iseloomuga võitnud kaasteenijate ja alluvate täieliku lugupidamise. Kaasteenijad ja alluvad soovivad juubilarile parimat edu ja õnne edaspidises tegevuses.

Perioodiline revisjon. Perioodilised revisjonid on teatud ajavahemikkude järele korduvad revisjonid. Nad on obligatoorsed, seadusega või määrusega ette kirjutatud. V. M. S. põhjal on sellised perioodilised revisjonid aastakomisjon § 835 kohaselt ja väeosaülema revisjon § 15 kohaselt. Perioodiline revisjon võib olla pidev, s. o. järgmine revisjon algab sealt, kus eelmine lõpetas, või katkeline, s. o. revisjon fikseerib olukorda ainult revideerimise momendil. Esimesse liiki kuulub väeosas aas-

takomisjon, teise liiki väeosaülema revisjon.

Korraline revisjon. Korralise revisjoni alla kuuluvad need revisjonid, mis määratakse seaduse või määruse täitmiseks igal juhul. Nende määramiseks ei ole vaja erilisi olukordi, vaid nad määratakse ka siis, kui asutis teotseb eeskujulikult.

Erakorraline revisjon. Erakorraline revisjon määratakse ja teostatakse siis, kui asutise majapidamises tekivad häired, kas ekstsessid või struktuursed ja

organisatsioonilised muuted. V. M. S. näeb ette erakorralist revideerimist tingivate häiretena järgmisi (§ 837): 1. kui on tulnud ilmsiks asjaolusid, mis lubavad oletada kuritarvitusi või korratusi väeosa majapidamises; 2. ametisiku surma või raske haiguse puhul sel juhul, kui tema korraldamisele või hoiule kuulus mõnesugust vara. Mainitud juhtudel on erakorralise revisjoni määramine kohustuslik, muil juhtudel oleneb see vastava ülema vabaotsustusest (§ 836). V. M. S. teeb veel vahet etteteatatud ja etteteatamata revisjonide vahel vastavalt nende määramise protseduurile (§ 839). Erakorraline välisrevisjon, eriti Riigikontrolli faktiline revisjon määratakse ametaliselt, ilma eriliste faktiliste alusteta.

Välisrevisjon. Revisjon, mis määratakse ja mille organid moodustatakse väljaspool asutise koosseisu, on välisrevisjon. Välisrevisjoni tohib asutises aktsepteerida ainult asutise (resp. väeosa) ülema korraldusel, ja viimane on kohustatud kontrollima, et ta oleks legaalne, s. o. et revisjon oleks määratud vastava ressoriga võimalikult poolt ja et revidentide teoõigus oleks dokumentaalselt tõestatud.

V. M. S. § 832 põhjal teostavad väeosa-des välisrevisjoni:

- a) erijuhtudel seks määratud isikud,
- b) ex officio vastava pädevusega ülemad ja ametisikud ja Riigikontrolli ametnikud.

Selle paranduseks peab märkima, et Riigikontrolli ametnikul siiski puudub õigus ex officio väeosasid revideerida, vaid seks on vaja veel erivolitust peakontrolöri poolt (Riigikontrolli töökord § 45).

Välisrevisjoni määramise õigus väeosa-des on Kaitseministril, varustusvalitsuse ülemal ja diviisiülematel (viimastel muidugi endale alluvate väeosade suhtes). Küsimus, millistel ülematel ja ametisikutel nimelt on ametalaline õigus teostada välisrevisjoni väeosades, tuleb lahendada vastavate eriseaduste põhjal.

Välisrevisjonide määramise vabadust piirab Riigikaitse rahuaegse korraldamise ja juhtimise seadus, lubades nende määramist ainult Kaitsevägede Juhataja teadmisel (§ 15). Viimase põhjal Kaitseminister: a) toimetab ülevalt isiklikult, oma abi või mõne teise alluva ametisiku kaudu varustamise, majanduse ja tervishoiu alal kaitseministeeriumi asutustes ja Kaitsevägede Juhataja teadmisel ka kaitseväes, b) määrab eelmises punktis tähendatud aladel Kaitsevägede Juhataja teadmisel revideerimisi,

kohtulikke uurimisi ja juurdlusi ning nõuab andmeid ja seletusi kõigilt ülemailt kaitseväs (§ 15 p. p. 9 ja 10).

See kitsendav määrus kehtib automaatselt ka teiste V. M. S. § 832 p. 1 mainitud ametisikute suhtes.

Eelmise põhjal võin vastata E. B.-le („Sõdur” nr. 20/21 — 36. a. lhk. 502), et seadus kaitseb meid küllaldaselt välisrevisjonide liialduse eest, ja kui näidetena toodud diviisiülema välisrevisjonideks (kaks ühe aasta kestel peale Riigikontrolli välisrevisjoni) Kaitsevägede Ülemjuhataja andis nõusoleku, siis pidid seks kindlasti olema aluseks kaaluvad konkreetset asjaolud, mis tingisid välisrevisjonide korduvat määramist.

Siserevisjon. Siserevisjoni tunnus on, et tema organid moodustatakse asutise piires, asutise koosseisu kuuluvatest ametisikutest, ja oma töötulemused ta esitab asutise ülemale. Siserevisjoni määramine võib väljuda ka väljastpoolt, kas seadusega või kõrgema instantsi poolt. V.M.S. põhjal teostavad siserevisjoni väeosas väeosa koosseisu kuuluvad ülemad ja väeosa ülema poolt määratavad ametisikud ja komisjonid (§ 832).

Kontroll ja inspeksioon.

Tuleb teha kindlat vahet väeosa majapidamise kontrolli ja väeosa inspeksiooni vahel. Nende kahe instituudi juriidiline iseloom, nende ülesanded ja töö eesmärgid, nende teostamise meetodid on sootuks erinevad.

Väeosa majapidamise kontroll kuulub kaitsevägede valitsemise valda. Kontroll valvab selle järele, et majandamine oleks sündinud seaduspäraselt ja otstarbekalt, ta tegeleb sündinud faktidega, niiõelda minevikus, ta revideerib ametisikute tegevust teatud ajavahemiku eest ja konstateerib üksikuid sündinud fakte. Kontrolli tegevusala on väeosa sisemine asjaajamine, juhtimise küsimusi tema ei puuduta. Väeosade majandamine kuulub Riigikaitse seaduse põhjal Kaitseministri võimkonda, sinna kuulub ka majapidamise kontroll. Kontrolli teostajaid nimetatakse kontrolörideks ja ja revidentideks.

Väeosa inspeksioon kuulub kaitsevägede juhtimise valda. Inspeksiooni ülesanne on saada üldpilti väeosa seisukorrast, tema väljaõppest, distsipliinist, varustusest ja riigikaitseks valmisolekust. Inspeksioon konstateerib olukorda teostamise momendil, teda ei huvita sündmused minevikust

kui need ei ole otseses seoses käesoleva olukorraga või nad ei ole vajalikud olukorra selgitamiseks. Inspeksioonil ei ole tegemist varustuse arvepidamise vigadega, nende uurimiseks on kontroll, ta vaid vaatab, kas varustust on küllaldaselt, kas ta on kõlvuline ja otstarbekohane. Inspeksiooni ala on väeosa juhtimise probleemid, ta hindab olukorda peamiselt töötulemuste järele, analüüsib olukordi ja otsib võimalusi leitud puuete kõrvaldamiseks reformide teel. Inspeksioon abistab väeosa juhtivat personaali tema töös, andes selgust, nõuandeid. Kui kontroll-revisjoni aktile järgneb ametisikute korralekutsumine, karistamine või vastutuselevõtmine, siis inspeksiooni aktile seda järgneda ei saa majapidamisala küsimustes. Kui inspeksioon mööda minnes arvastab majapidamises väärtegusid, siis võib sellele järgneda vaid välisrevisjoni määramine (või uurimine), sest inspeksioon on neis küsimustes lõppjärelduste tegemiseks inkompetentne. Inspeksioon kuulub Kaitseväge Juhataja võimkonda ja seda teostavad temale alluvad inspektorid.

„Sõduris“ nr. 17, 18 ja 20 — 1935. a. ilmunud artiklis „Väeosa inspitseerimine“ on kontrolli ja inspeksiooni mõisted ekslikult identifitseeritud ja nende ülesanded paisatud täiesti segi. Vene ajal valitses tõesti neil aladel mõistete segadus ja see kestis ka meil kuni Riigikaitse seaduse ilmumiseni. Nüüd on meil siin piirjooned tõmmatud. Kaitseministri ja Kaitseväge Juhataja ressoorid on kindlalt piiritletud, neil on küll palju puutepunkte, kuid nad ei ristle, seepärast on võimalik selgelt eritella ala-

mate instantside ja organite ülesandeid ja pädevust.

Kontrollil on väeosale tema teotsemise edukuse suhtes pärssiv toime, kuna inspeksioonil seevastu on ergutav toime. Seepärast ka seadusandlus ei ole piiranud inspeksioonide määramise ja toimimise vabadust, nagu ta seda teeb kontrolli suhtes. Peab kahjuks konstateerima, et organisatsiooniliselt on küll hoolitsetud majandusliku kontrolli eest, kuna seevastu inspeksioonile ei ole pöördud tähelepanu. Mida väeosad hädasti vajaksid, see on kaitseväge Majandusinspektori ametkoht, mille kaudu kaitstaks kaitseväge juhtimise huve majandusalal. Tundub, et kaitseväge varustusasutised mõneski asjas oma nõuetes lähivad lahku neist printsiipidest, mis valitsevad juhtimise alal (paberliku asjaajamise lihtsus, otstarbekuse prioriteet vormalismi ees edu huvides). Majandusinspektuur, teotsedes juhtimisorganina, avastaks need vastolud ja reformiks mõndagi ja Kaitseväge Juhataja oleks väeosade majandusalaga tihedamas seoses.

Lõpuks veel märge E. B.-le: artiklis revideerimiste loetelus peab olema väike arusaamatus, kas on autor ekslikult arvestanud inspeksioonid revisjonidena, või on inspitseerijad oma ülesannetest kõrvale kaldunud, asudes revisjone teostama. On väga küsitav, kas Diviisi Intendandil, Diviisi Sideülemal ja teistel on revideerimise õigus ex officio, igatahes peavad nad seda õigust revideerimisele asudes konkreetse seadusnormiga tõestama. Minu arvates neil see õigus puudub riigikaitse seaduse § 15 p. p. 9 ja 10 ja V. M. S. § 832 koostiste järele.

Julge otsus.

(Episood Vabadussõjast).

Kapten P. Kangro.

Jalaväe Eeskiri II osa § 9 lausub: „Ei ole olukorda, millest ei või tulla välja aua. Ka täielik ümberpiiramine ei või olla ettekäändeks panna maha relva ja anda alla...“ Edasi öeldakse juhi kohuste osas § 15: „Juhi peamine ülesanne on õigel ajal teha otsus tegevuseks, mis peab kujunema antud ülesandest ja olukorrast, milles tuleb tegutseda. Ainult julge otsus võib saavutada suuri tagajärgi, eriti kui olukord raske.“

Allpool toome ühe konkreetse näite Vabadussõjast, kus selgelt peegeldub juhi osa kriitilises olukorras.

Vaenlane algas 1919. a. septembrikuu lõpupäevil koondama oma vägesid Kudepi-Velje kaitseõiguse Katšanova Üksiku Pataljoni osade vastu Põhja-Lätis ja tegi tõsi-seid katseid rinde läbimurdmiseks. Kudepi-Velje kaitseõik allus Sakala Partisanide Pataljoni Ülemale. Viimane saatis 22. septembril oma pataljoni 1. ja 4. roodu ning

kuulipildujameeskonna rindele ja käskis liikuda Andrenova külla, et sealt järgmise päeva hommikul vallutada Katšanova alev.

Ülesande täitmiseks väljusid roodud varust (Laurast ja Zabolotje'st) 40 küüthobusel ja jõudsid samal päeval kell 1700 Andrenova külla.

Ühe ohvitseri ettevaatamatu luureretk kutsus välja lahingu ja paljastas sama päeva õhtul uute osade kohalejõudmise. Selle tagajärjel vaenlane kõvendas õöl vastu 23. septembrit Võmorski Juškova-Andrenova piirkonnas luuretegevust. Eestoodud põhjusil osutus võimatuks öösi tähelepandamatult vaenlase rindest läbi pääseda ja Katšanova vallutamise ülesandest tuli tahtmatult loobuda.

Roodud asusid kaitsele järgniselt: Andrenova külast põhja poole, rindega itta, võtsid seisukohad Andrenova-Zamošje joonel oma alla Katšanova Üksiku Pataljoni 2 roodu, kuna Andrenova külast lõunapoolsele kaitsepositsioonele asus Sakala Partisanide Pataljoni 1. ja 4. rood. Raske- ja kergekuulipildujad jaotati ära roodude vahel.

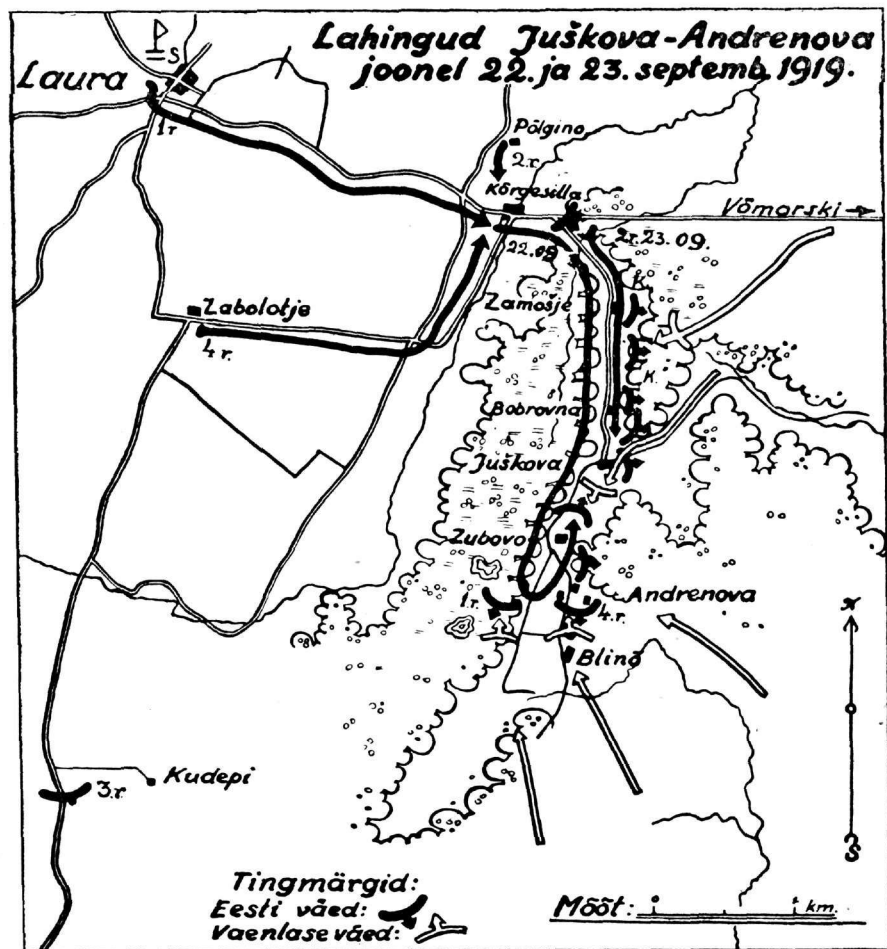
Maastikuliselt oli kaitse korraldamine siin väga raske. Kaitsepositsioonid asusid Zamošje - Juškova - Andrenova joonel suurte läbipääsmatute rabade ja soode vahel. Need sood ja rabad positsioonide taga olid pikuti umbes 15 km ulatuses ja laiuti üle 1/2 km sügavuses. Keset soodevahelist seljandikku lookles maantee, mis oli ainsaks ühendusteeks tagalaga positsiooni vasakul tiival. Vaenlane katsus iga hinna eest tähendatud seisukohti enda alla võtta, et siit edasi eduda arendada Laura teedesõlme vallutamiseks.

23. septembri hommikul vara algasid vaenlase kallaletungikatsed Zemošje-Bobrovna-Juškova küla peale. Iga silmapilguga muutusid ägedamaks tema löögid rin-

de läbimurdmiseks. Pärast mõnda tundi kestnud vihast võitlust murdisi vaenlane Katšanova Üksiku Pataljoni kaitseta olevast rindest läbi ja vallutas kell 1100 Juškova küla, mis asus 1. ja 4. roodu seljataga. Seega lõigati ära kuue roodu ja vööri ainsam taandumistee. Et ägedad lahingud kostsid juba kaugelt seljatagant, otsustas 4. roodu ülem al.-ltm. J. Pärnits oma rooduga Andrenova külast minna olukorda selgitama. Olukorra selgitamisel Juškova küla juures asuva metsa idapoolsel serval sai ta aga surmavalt haavata.

Sellest ootamatult suurest kaotusest satustid mehed ärevusse, kusjuures osa mehi jooksis tagasi 1. roodu juurde Andrenova külla, kuna mõned üksikud aremad mehed jooksid läbi metsa ja soo Kõrgesilla poole. Enne kui roodud suutsid ühineda üksteisega, olid nad sunnitud alustama võitlust üksikult neid piiravate ja pealetungivate vaenlase osadega.

Meeskonna ja nooremate juhtide meeleolu langes, sest vaenlane hakkas peale suruma ka lõunast. Nagu eespool kirjeldada-

tud, oli maastik taandumiseks ebasoodus; läänes ja idas raskesti läbipääsetav lage soo, ainuke maantee liikumissuunaga põhja ja seegi vaenlase poolt läbi lõigatud. Taandumist raskendas veel roodude juures asuv 40-hobusejõuline voor ühes küüdi-meestega.

Aktiivse kaitse ja vastulöögi organiseerimiseks puudus kohal julge ja otsustav ning kogunud juht (mõlemad roodu ülemad — vanad lahingumehed — olid rivist välja langenud). Roodu juhtisid äsja Sõjakooli lõpetanud noored ohvitserid, kes viibisid lahingus esmakordselt koos roodu meestega. Seepärast võis märgata närveerimist ja teatud kõhklemist otsuste tegemises, mis ei jätnud mõju avaldamata reavõitlejatele. Neis tekkis samuti kõhklemine, meeoleu langus ja lootus pääseda vaenlase rõngast näis kaduvat. Küla piirava vaenlase tuli muutus järjest ägedamaks, kuna küla kaitsjate vastupanu tundus üha nõrgenevat. Ei puudunud palju, kui vaenlane oleks külla tormanud ja selle vallutanud ning ühes sellega hävitanud ka kõik ta kaitsjad. Seda ohtlikku olukorda taipas õigel ajal 1. roodu juures (Andrenova külas) viibiv paljude lahingutes karastatud kuulipildujameeskonna ülem k. t. ohvitseri-asetäitja Tõnis Saarepera. Viimase suuline seletus olukorra kohta on järgmine:

„Kõhklemine ja peata olek ei võinud kauem enam kesta. Iga silmapilk oli karta vaenlase külla tormamist. Tuli tegutseda kiirelt ja otsustavalt. Nähes roodus tegevõimsa juhi puudumist, meeskonnas järjest langevat meeoleu ja tegevusetust ning arvestades varitsevat hädaohtu asusin omal algatusel küla kaitse korraldamisele. Asetasin kaks raskekuulipildujat ühes vastava meeskonnaga veltveebel Olli juhatusel Andrenova küla lõunaservale ja käskisin tal tagasi lüüa kõik vaenlase kallaletungid lõunast. Ise käsutasin kohe vabad mehed oma juurde ühes kuue kergekuulipildujaga ja liikusin kiirelt koos meestega Andrenova külast vastu kahele üksteisele järgnevale punaste ahelikule, mis lähenesid põhja poolt. Asunud ahelikku vaenlase tule all algasime meie vastukallaletungi omalt poolt vastasele. Sammu 10 punaste aheliku

ees liikus nende juht paljastatud mõõka üleval hoides, kutsudes seega alluvaid rünnakule. Varsti aga langes see agar juht meie meeste tabava tule läbi. Nüüd jäid punaste ahelikud paigale lamama, jätkates tulistamist. Ka meie peatusime. Nii kestis vastastikune tulevahetus 300 meetri kauguselt ligemale 4 tundi. Roodudel oli vähe padruneid kaasa võetud, seepärast pidime tulistamisel olema õige tagasihoidlikud ja ettevaatlikud. Vastu panema aga pidime, sest teist väljapääsu ei olnud.“

1. roodul õnnestus siiski julge ja otsustava rünnakuga punaste ahelikust läbi murda ja ühineda laialivalgunud 4. roodu meestega põhja pool Andrenova küla. Varsti pärast ühinemist löid nad vaenlase ka Juškova külast välja. Vaenlase kallaletungid lõunast Andrenova külale löi tagasi veltveebel Oll oma raskekuulipilduja tulega. Nii võitlesid mehed ennatsalvavalt ümberpiiratud olukorras. Nad tõmbasid vasturünnakuga vaenlase Andrenova küla vallutamise kavast kriipsu läbi, jäädes võitlema edasi sügavalt (Zamošje-Bobrovna vahel) vaenlasest ümberpiiratud olukorras.

Pataljoniülem, teada saanud roodude raskest seisukorrast Andrenova külas ja vaenlase läbimurdest Juškova rajoonis, käskis 2. roodul likvideerida vaenlase läbimurre ja astuda ühendusse Andrenovas asuvate roodudega. Selle käsu täitmiseks väljus 2. rood Kõrgesillalt ja liikus kiirel rännaksammul abistama oma naaberüksusi Andrenova külas. Jõudnud kella 1400 paiku Juškova rajooni, lähenes 2. rood 1. ja 4. roodu vastas olevaile vaenlase ahelikele seljatagant. 2. roodu ootamata ilmumine vaenlase aheliku seljataha ja sealt tule avamine asetask vaenlase samasugusesse seisukorda, nagu oli olnud kogu aja meie 1. ja 4. rood. Punased ei kannatanud välja seda lööki, vaid põgenesid kabuhirmus idapoolseisse metsisse ja sohu, jättes lahinguväljale 30 laipa.

Käesolev näide Vabadussõjast tõendab, et ka kõige raskemast olukorrast võib tulla välja auga, kui tegevus sünnib külma-verelise juhi õigeaegselt võetud julge otsuse kohaselt.

„Kolmas kompani.“

A. Gailiti romaani „Isade maa“ dramatiseeringu puhul A. Särevi poolt 19. septembril 1936. a. „Draamastuudio“ teatris.

*

Asja ilmus „Draamastuudio“ teatri ettekandel lavale sõja- ja pealegi veel vabadussõjaaineline teos — A. Särevi dramatiseering A. Gailiti romaani „Isade maa“ järgi — „Kolmas kompani“. Kuna nimetatud dramatiseering on harukordne nähe meie teatrielus, siis lubatagu selle juures veidi peatuda ka spetsiaal-sõjaasjanduse ajakirja veergudel.

Præguse aja laialivalguva sõjategevuse kujutamist kitsal näitelava ruumalal tuleb lugeda lavastajale kõige tõsisemaks riskeerimiseks omal alal. Selle tõttu ilmub ka üldiselt sõjasisulisi näidendeid äärmiselt vähe. Minnes üle Vabadussõja teemale, muutub võimaluste perspektiiv veelgi kitsamaks. Vabadussõja aineil pole meil seni ilmunud õieti ühtki üldiselt tunnustatud novelli ega romaani rääkimata, veel näidendeist. Sellisesse lootusetusse on nüüd ootamatult tunginudki A. Särev oma dramatiseeringuga, et võita või kaotada otsustavalt. Oma kontingendiks on A. Särev värbinud, nagu ülemaal juba tähendatud, „Isade maa“ tegelasi sama romaani raamides. „Isade maa“ tegevus on aga iseenesest laialivalguv üksikute episoodide rida (n. ö. „Nipernaadi seiklused Vabadussõjas“) ja sellisena on tegevustik kandunud üle ka dramatiseeringusse. Siin järgnevad samuti üksikud episoodid üksteise järele, mida ei seo näidendilt nõutav tegevusühtlus, vaid tegelased. Laskudes üksikute piltide vaatlusele, nähtub, et need püüavad edasi anda järgmisi sündmusi ja nähteid Vabadussõjast:

Esimene pilt: mahajäetud mõisade kasutamist ööbimispaikadena; kolme põlve osavõttu kodu kaitsmisest rindesõduritena; kooliõpilaste innukat kaasatagemist sõjategevusele. Siin iseloomustub ühtlasi vabadussõjaalgsete võitlejate ühiskondliku kihistuse, riietuse ja vanuste erinevus.

Teine pilt: sagedasti ettetulnud kaardimängu harrastamist vaenlase silmapiiril; juhtumeid, kus üks vend võitles meie rahva vabaduse eest, teine oli aga komissariks võõraste vallutajate hulgas.

Kolmas pilt: meenutab Vabadussõjas asetleidnud vaenlase soomusrongi vallutamiskatset; punaste agentide tegevust meie sõjaväes ja vastuhakkamist Tartu tagavarapataljonis; naissõdurite osavõttu sõjategevusest. Ühtlasi esineb siin ka vähearenenud inimpaar, kes pimesi tegeles enamliste hirmuvalitsejate käsilastena ja säärase arvele tuleb kirjutada paljusid enamlaste poolt toimetatud veretöid.

Neljas pilt: sõjategevusest hingetõmmatud sõduri suurt igatsust sauna järele ja saunaskäimist vaenlase silmapiiril; rindesõduri eitavat suhtumist haiglas lamamisele ja seljataguses valitsevatele kitsendustele (sõiduloa nõudmist rongidel); „ahvi“ kaasaotomist kodunt rindele jõudmisel, kusjuures viidi sõpradele vorsti ning muud söögipoolist ja kui sai, ka napsi; vennalikku suhtumist lahingukaaslaste vahel (lahinguvennad).

Viies pilt: haavatud kangelase surma ja tema kaaslaste leina, milles väljendub suur kohusetunne ja isamaa-armastus.

Kokku võttes võib märkida, et ettekanne viib vaataja täiesti Vabadussõja miljöösse ja kahtlematult ei jäta „Kolmandat kompanit“ vaatamata ükski Vabadussõjast osavõtnu või Vabadussõjast huvitatu.

Lavastuse kohta ilmusid 21. sept. kõigis pealinna tähtsamates ajalehtedes enamvähem asjalikud arvustused, kus hinnangud on antud peajasjalikult väljakujunenud lavakunsti nõuete seisukohalt.

Kas võib või kaotab A. Särev, selle ennustamiseks ei tahaks hakata prohvetiks. Üks on aga kindel — „Kolmanda kompani“ lavastus jääb kindlalt püsima nähtena, mis on sündmuseks omaette meie teatrielus.

G. S.

Maa-, mere- ja õhusõda.

Hoffmann Nickerson. („The Army Quarterly“ XXXII No. 1 — 1936.)

Küsimuse huvitavamaks osaks on see, kus vaadeldakse lennuväe kui lahingujõu võimeid kaasaja sõjas. Omistades maa- ja mereväele nende senise tähtsuse sõjalises tegevuses, autor on lennuväe lahinguomaduste hindamisel võrdlemisi tagasihoidlik ja püüab tuua lugejat veendumusele, et lennuk kui võitlusvahend, pole sugugi mitte nii hädaohtlik ning kõrvõimas, nagu selle kohta on tihti arvamust kuulda, eriti just nendest ringkondadest, kus ei olda lähemalt tuttav sõjanduslikkude küsimustega, vaid kujundatakse arvamus ühe või teise sõjapidamise vahendi kohta selle esimese, välise mulje järgi, mida ta avaldab kõrvalisele pealtvaatajale, kellel puudub võimalus ja sageli isegi hea tahe tungida küsimuse sisse, et sel teel luua endale asjast õige ettekujutus, mis põhjeneb tõsioludele ja ei ole mõjutatud ainult asja uudsusest.

Maakera pindalast on $\frac{1}{5}$ kuiva ja $\frac{4}{5}$ märga, mis surub maa- ja mereväetegevuse vastavalt teatavatesse kindlatesse raamidesse. Lennuväe tegevusele õhus on seetõttu hoopis avaramaid võimalusi kui maa- ja mereväel. Keskmise lennuki liikumiskiirus on praegu 200 km tunnis, 350 km samal ajavahemikul pole sugugi haruldaseks asjaks ja isegi on saavutatud kuni 700 km ühe tunni vältusel. Kuid lennuk ei saa viibida õhus ilma kütteenet juurdevõtmata, mispärast tema tegevusraadius on siiski võrdlemisi väike ning on piiratud ajaga. Udu, lumesadu või kõva vihm kitsendavad suuresti vaatlust lennukilt, tehes raskematel juhtumitel võimatuks isegi lendamise. Lennuki asukohta õhus on raske kindlaks määrata, kui pole näha päikest ülal või tuttavaid maakohti all; samuti ei ole võimalik õhus olles mõõta tuule kiirust ja suunda, v. a. lennuki enda poolt tekitatud õhuliikumised, milliste mõõtmine ei tekita küll lendurile erilisi raskusi. Lennuki kandejõud on väike, kui seda võrrelda tema hinnaga ja eksploatatsiooni kuludega. Nii, näiteks, maksab kaasaegne suur pommitamislennuk ümmarguselt kr. 200 000, kaalub ühes kütteenete tagavaraga ja lennuki juhtimiseks vajaliku meeskonnaga umbes 6,5 tonni, kuid võib tõsta üles varustust, relvi jne. kõigest 1,5 tonni piirides. Maandumi-

seks ja õhukütõusmiseks vajab lennuk lage-dat ja tasast maapinda või vaikset vett, mida ei ole mitte alati ja kõikjal saadaval. Autožiirid ja juhitud õhulaevad (dirigible balloons), nende vähese liikumiskiiruse tõttu ei tule kõne alla kui võitlusvahendid sõjas.

Maailmasõjas kasutati lennukeid luureks ja pommitamiseks. Õhuluure ei andnud kuigi häid tulemusi, ei 1914. a. ega ka pärast seda positsioonisõja perioodil. Õhufotod vaenlase positsioonidest aitasid vähe kaasa nende vallutamiseks oma vägede poolt ja 1918. a. liitlased ei saanud lennuväe kaudu nimetamisväärseid andmeid ühestki sakslaste neljast suuremaulatuslikust pealetungist, millistest kolme esimese kindlakstegemist takistas muuseas udu. 8. aug. 1918. a. kui inglased teostasid kalalaitungi idapool Amiens'ist, vastane hävitas õhus tervelt 83 nende lennukit, kuid vaatamata niisugusele edule lõppes see lahing sakslastele kurvalt ning inglaste kasuks. Lennuväe toetuse puudumine ei suutnud takistada ameeriklasi St. Mihiel'i juures edukalt peale tungimast, samuti nagu see ka ei soodustanud seda pärastpoole Argonne'is. On avaldatud arvamust, et liitlaste lennuvägi kiirendas 1918. a. austerlaste ja bulgaarlaste allaandmist, kuid autori arvates see keskriikide kapituleerimine oleks sündinud sama kiiresti ka ilma lennuväe abita.

Pärast Maailmasõda on kasutatud lennuväge sõjategevuseks Marokos, Süürias, India loodepiiril, Nikaraguas ja Hiinas Mandžuuria vallutamisel ja Shanghai operatsiooni ajal. Kõikides nendes kohtades lennuväest tublisti odavam ratsavägi oleks suutnud teotseda samasuguse eduga. Ainult Irakis oli lennuväe tegevusel mõningaid tagajärgi ja seda just põhjusel, et kurdid, kes muuseas pole kuigi vaprad sõjamehed, olid seotud oma lambakarjadega, milliste pommitamine ei sünnitanud lennukitele erilisi raskusi. Lennukid ei saa okupeerida maakohti ega blokeerida meresadamaid, nagu seda suudavad maavägi ja laevastik; tiirelde õhus nad peavad aeg-ajalt maanduma soodsas kohas, et täiendada kütteenete tagavarasid või jälle kui seda nõua-

vad ilmastiku tingimused, takistades vaatlust ning tegevust õhus; nad on teovõimsad ainult ülal, kuid maapinnal võrdub nende lahinguväärtus nullile, nagu seda näitavad ka kujukalt 1932. a. septembrikuu sündmused Čiilis, kui lennuvägi tõstis mässu valitsuse vastu, kuid pidi varstigi alistuma, kuna tal polnud mõtteosalisi teiste relvliikide, eeskätt aga jalaväe hulgas, kes oleksid kaitsnud tema maandumiskohti.

Pommitamine õhust on ikka veel kaunis ebatäpne ja seda ei saa korrigeerida, nagu, näiteks, suurtükilaskmiste juures, kus relv asub paigal ja mürskude langemine on täpsalt vaadeldav. Ka ei saa pommitamisel täielikult arvestada tuule mõju, nagu nägime eespool. Kuni 2000 m kõrguseni on lennuk kättesaadav õhukaitse kuulipildujatele ja kuni 7000 m-ni viibib ta suurtükitule piirkonnas. Sobivamaks on pommitamisel sirgjooneline lend üle märgi, kuid see annab ühtlasi paremaid võimalusi ka õhukaitse relvadele tulistamiseks. Viimasel ajal teostatakse pommitamist n. n. pikeerimisega, kuid see on kohane rohkem niisuguste kogult suurte märkide vastu, nagu seda on, näiteks, lahingulaev, kuid annab vähe tulu teotsemisel maaväe hajutatud formatsioonide vastu. Luurevahendina ei saa lennuk meresõjas tuua oodatavat kasu, kuna ta on seotud — orienteerumise mõttes — oma emalaevaga ja ei või õhus püsida paigal, et toimetada täpsamalt vaatlust. Autori arvates võiks lennukit siin nimetada mingiks õhutorpeedoks, kel on küll täita oma ülesanne, kuid kes ei ole suuteline asendama lahingulaeva, isegi mitte suurtükki laeval. Lennuk kui laevade tulejuhtimise vahend, ei suuda edukalt täita oma ülesandeid iuba seepärast, et sideabi nõuna ta kasutab raadiot, mille töötamist võidakse hõlpsasti segada vastase poolt.

Rahuaaja manöövrates ei ole lennuk tihti suutnud eristada tanki traktorist; ta ei suuda vaadata metsadesse ja majadesse, mis suuresti kitsendab tema tegevusvälja luurel. Lennuväe võitlus maaväe vastu pole seni kuski veel andnud otsustavaid tulemusi ning õigustanud selle väeliigi ülespidamisega seotud suuri kulusid. Kokkuvõttelikult arvab autor, et võitluses maaväe vastu on lennukid mitte rohkem kui ainult kasulikuks abiväeliigiks; mitmesugused maapeal leiduvad takistused ei sega küll nende tegevust, kuid selle vastu ei ole jälle nende töötamine õhus pidevalt võimalik. Tema lalinguomaduste kohaselt võiks lennuväge nimetada ülkergeks ratsaväeks (superlight

cavalry). Ainult rannakaitsel võiks lennukelt mõjusamat tegevust oodata, kuna siin nad võivad hoida vaenlase laevastiku kaldast kaugemal kui seda suudavad teha rannapatareid, seega kujutades endast nagu mingeid erakordselt suure laskekaugusega raskeid suurtükke. Kaugemal merel aga saavad lennukid teotseda ainult emalaevadelt, missuguseid on kindlasti ka vaenlasel olemas, viies seega poolte jõud tasakaalu. Teiseks on rannakaitseteostamisel võimalik massiliselt koondada lennukid, tõmmates neid tarbekorral juurde kuivamaa rindelt või jälle abistades armeesid merelennukitega.

Sõjakirjanduses on avaldatud arvamust, et lennuväe pommitamisretked vaenlase rinde taga asuvatele tähtsamatele elukeskustele võiksid kiiresti otsustada sõja. Autori arvates ei saaks seda uskuda ükski, kes tõsisemalt on uurinud sõda kui niisugust. Maailmasõjas 1914.—1918. a. olid õhust pommitamisel tekkinud kahjud praktiliselt null võrreldes selle suure jõupingutusega, mis lennuväel tuli teha nende läbiviimiseks. Sakslased ründasid Inglismaad rohkem kui 100 korda, visates maha kogusummas ligi 9 000 pommi, kaaluga 280 tonni; nendest sai haavata 3408 ja surma 1413 inimest, (s. o. umbes sama palju, kui sai hukka liiklemisõnnetustes New-York'i kesklinnas 1928. a.). Ometi ei nõrgendanud see põrmugi inglaste võitlustahet ja ei paralüüeerinud elu linnades. Ühtegi maja ei hävinenud pommitamisel täielikult; ainult üks sild kuskil Türgimaal olevat purustatud. Kui suur oli moraalne mõju pommitamisest, on raske selgitada; nii ütlevad, näiteks, paljud Londoni elanikud, et nad sakslaste pommitamisega koguni ära harjusid, kuna teised jälle mäletavad neid aegu hirmutundega. Võidakse öelda, et kaasaja pommitamislennuväed on suuremaarvulised ja ka võimsamad kui Maailmasõja päevil. Autor leiab, et moodsa pommitaja lennuki kandejõud ei ole palju suurem kui parematel 1918. a. aparaatidel; ainult nende tegevusraadius on pikem (umbes 50%). Igal juhul, kui ka praegune pommitamislennuk oleks parem oma eelkäijast, siis võrreldes sellega õhukaitse vahendid on teinud ikkagi mitu korda suuremaid edusamme, mis tasakaalustab pealetungija ja kaitsja jõude ja õhust kallajetungimise mõttes kujundab umbes olukorra, nagu see oli Maailmasõja ajalgi (1413 surmasaanud inglasi). Igatahes, kui ka õhurünnakute ohvrite arv oleks sellest tulevikusõjas mitu korda suurem või tõu-

seks isegi kümnetetuhandeteni, siis vaevalt suudaks see ikkagi veel sundida riiki kapituleerima vaenlase ees. Autor ei usu, et praktiliselt annaks reaalseid tagajärgi mürgiste gaaside heitmine õhust.

Lõpuks peale tehniliste küsimuste pommitamine õhust võib olla veel seotud mõnesuguste poliitiliste küsimustega. Õhust visatud pomm võib tabada mitte üksnes sõjalist tähtsust omavat ehitist, vaid ka rahuliku elaniku eluaset. Kas on see soovitatav? Autor arvab, et ei. Kui sõda peetakse vallutamise eesmärgiga, siis oleks ju otse mõtetus muuta kõrveks maa-ala, mida tahetakse alla heita; kui aga selline tahe puudub, siis on veel vähem põhjust hävitamiseks, sest vaesustunud naabrist ei saa head kau-

batarvitajat pärast sõja lõppedes ja rahulisele elule üle minnes. Peale selle kutsub mõtetu hävitamine esile kättemaksu soovi, mis on aluseks uutele relvastatud kokkupõrgetele. Lendur, kes pommitab linna, ei erine millegipoolest allveelaeva juhust, kes laseb ilma hoiatuseta põhja kauba- ja reisijate-laevu. Kui aga tahetakse mõjuda terroriga, siis võiks seda ka sünnitada maavägi ilma lennuväe abita, tappes okupeeritud maaalal maha kõik kodanikud ja hävitades elamud. Ka erapooletuid peab arvestama. Maailmasõjas Saksamaa komistas korduvalt selle küsimuse otsa ja see sai temale saatuslikuks. Igatahes hoidumine asjatust valjusest ei ole mitte ainult vooruseks, vaid sellel on ka oma tõsine praktiline tähtsus.

Kk.

Kerge kahurigrupi manööver ja tuli.*)

(E. Cannasse: „La manoeuvre et le tir du groupe de 75 divisionnaire“ — „Revue d'Artillerie“, jaanuar 1936. a.)

C. Tule organiseerimine gruppis.

Taoteldav eesmärk:

1. Teha kiiremaks ja kindlamaks tulekäskude üleandmist.
2. Kergendada tulede ettevalmistamise ja teostamise kontrolli.
3. Võimaldada vajaduse korral grupi ülemal võtta isiklikult enda kätte kogu või osa grupi juhtimine, et avada hädavajalikku tuld.

1. Tulekäskude andmine.

Silmas pidades teatud kokkuleppeid on võimalik tunduvalt vähendada tulekäskude sisu; selle tulemusena sõnumed kujunevad lühikesteks ja kergesti üleantavateks telefoni, optiliste sidevahendite või raadio kaudu.

a) Märgi äratähendamine.

Maastiku üksikesemetete „ristimine“ kergendab märkide äratähendamist (kättejuhatamist)

Prespektiiv-krokiile kantud maastiku nähtavate iseloomustavate punktide märkimiseks on kasulik tarvitada tähti, kuna maastiku nägemata punktide või tõenäoliste märkide tähendamiseks — reserveerida numbrid.

Märgi äratähendamisel koordinaatidega tuleb kokku leppida, et need oleksid märgi kese koordinaadid ja et antud rinne

ja sügavus (märgi) sisaldaksid suurendusi ning oleksid vastastikku perpendikulaarsed või paralleelsed patareide laskesuunale.

Antakse märk krokii või kalgi näol, siis suurendusi pole võetud arvesse.

Märgi iseloomu tähendatakse vaid juhul, kui pole tegemist lahtiste või kergesti kaetud elavate märkidega (75 mm kahuri tavaline märk).

b) Märgi jaotamine.

Grupiülem võib ette kirjutada, et juhul, kui märgi rinne on alla 60 t. (esimene juht), siis iga patarei tulistab kogu märki; 60—120 t. vahel oleva rinde juures (teine juht) märk jagatakse kahte võrdsesse ossa, kusjuures kumbagi osa tulistab üks patarei, kolmas patarei teostab üldtegevust; kui rinne on laiem kui 120 t. (kolmas juht), siis märk jagatakse kolme võrdsesse ossa ja igähte neist tulistatakse ühe patareiga.

Positsioonile asumisel määratakse ära aluspatarei; selleks on keskmine või kaugeim patarei ¹⁾, ta teostab üldtegevust või tulistab märgi keskmist osa; teised kaks patareid tulistavad teisel ja kolmandal juhul parempoolset või vasakpoolset märgi osa, sõltuvalt nende asetusest maastikul.

¹⁾ Patareiülem asub normaalselt patarei peal ja teostab lennuki poolt nõutud tuleülesannete täitmist; ta lähetab VP-sse ühe vaatlusohvitseri, kes on grupiülema vahetus läheduses.

*) Vt. „Sõdur“ nr. 31 — 32, 1936. a.

c) Taoteldav eesmärk.

Ei tähendata, kui teostatakse neutriliseerimist (75 mm kahuri tavaline kasutamise juht).

d) Laskemoon.

Elavat märki tulistades peab märk olema kaetud tulistamise algusest peale; maapealse vaatlusega teostatava kontrolli kergendamiseks on tähtis, et grupiülem ette kirjutaks laskemoona liigi.

Selle tulemusena võib esitada järgmise kokkuleppe:

— esimese jaotamise juhul — parempoolne (vasakpoolne) patareid teostab progressiivset (regressiivset) tuld, kaks patareid tulistavad fугassmürskudega süütaja I.

Üldtegevuseks ettenähtud patareid teostab tulistamist šrapnellidega.

— teise jaotamise juhul — parem- ja vasakpoolne patareid nagu esimesel juhulgi. Üldtegevuse patareid tulistab šrapnellidega: 1. rühm regressiivtulega, 2. rühm progressiivtulega.

— kolmanda jaotamise juhul — iga patareid tulistab oma riba fугassmürskudega süütaja I.

e) Tulekestus ja kulu.

Lahtiste või kergelt kaetud elavate märkide tulistamiseks olenevalt olukorrast ja laskemoonaga varustamise seisukorrast, võib tulekestust ja tempot ette kindlaks määrata, näit.: 3' tempo 4.

Sellega hoitakse ära elavate märkide tulistamisel korralduse andmine tulekestuse ja tempo kohta.

f) Tulealustamine.

Grupi tulekontsentratsiooni korral lastakse aluspatareid (üldtegevuseks ettenähtud patareid), milline rakendatakse tegevusse grupiülema abi poolt; grupiülema tegevus piirdub vaid aja äramääramisega, millal peab algama tulekontsentratsioon.

Rühmituse tulekontsentratsiooni korral grupiülema lisab kella aja ette sõnad: grupi K. P. järele.

Patareid, olles ühenduses keskjaamaga, alustavad kuulamist 2' enne kindlaksmääratud kellaega; tuli avatakse keskjaama korraldusel (või teiste patareid eeskujul, kui telefoniühendus patareidiga pole korras).

Nende kokkulepete kasutamine võimaldab tunduvalt lühendada sõnumit, nagu seda tõendavad alljärgnevad näited täielikkudest tulekäskudest.

— kontsentratsioon nr. 19 — k. 0725.

— kontsentratsioon 38—40, rinne 200, sügavus 400 — k. 0735,

— kontsentratsioon 82—51, rinne 300, sügavus 400 — grupi KP järele, k. 0745,

— kontsentratsioon, tegevuses olev patareid, 86—70, rinne 200, sügavus 200, fугassgranaat, 4' tempo 6 — k. 0815.

Vaatluse järele tulistamise juhud.

Olenevalt tegevusriba laiuselt ja vaatluse võimalustest VP-st, grupiülem võib anda patareid üldise tegevusriba, jaotada see kahte patareid tegevusribasse, kusjuures kolmas patareid on üldtegevuses, või jaotada see kolme patareid tegevusribasse ²⁾.

Esimesel juhul grupiülem säilitab tulede juhtimise vaatluse järele ja märgi ilmumisel määrab patareid või patareid selle vastu võitlemiseks. Märgi määrab ta viisil, nagu see ette on nähtud määrustikus (horisontaalnurk, maastikunurk jne.). Ühtlasi ta määrab kindlaks laskemoona kulu. Ülesannet täitevat patareidülem säilitab aga initsiatiivi tule täpsustamise alal.

Näiteks: B c 3 laskurite rida, rinne 50, 80 lasku.

Teisel ja kolmandal juhul on patareidülem õigus oma normaalses tegevusribas avada tuld omal initsiatiivil tingimusel, et pärast täitmist sellest kantaks ette ja et ei ületataks määratud laskemoona normi. Grupiülem segab vahele vaid mõne patareid tegevuse kõvendamiseks või et teadustada maha võitlemata märkidest.

Mitme patareid tulekontsentratsioonid nähtavate märkide pihta on harukordsed juhud, enamikku neid märke võib edukalt maha võidelda ühe patareid täpsustatud tulega.

Mis puutub tähtsatesse märkidesse, nagu vasturünnakud, tankide rünnakud, siis grupiülem kirjutab ette, et need märgid võetakse tule alla ajaviitmata iga patareid poolt, kes neid märke näeb, vaatamata sellele, kas need märgid asuvad või ei asu patareid normaalses tegevusribas. Tähelepanemata patareid momentaanseks alarmeerimiseks aitab sageli tähendusest, näiteks: „n“ patareid, tulistada vasturünnakut, mida juba tulistab „p“ patareid, seeria mürske maastikul näitab märgi asukohta.

Lõpuks erakorralisel juhul, kui grupi tulekoondis nähtava märgi peale osutub vajalikeks, jäävad ikkagi maksuma ettenähtud

²⁾ Kui grupp on järgustatud sügavusse: üks patareid ees VP läheduses ja 2 patareid tagapool, siis liikuvate märkide tulistamine tavaliselt usaldatakse eesoleva patareid ülema kogu grupi tegevusribas; tagapool asuvad kaks patareid toimetavad tegevusplaanis ettenähtud tuleid.

kokkulepped, kui märgi rinne antakse tuhandikkudes nähtuna VP-st. Näiteks:

Tulekoondis — nelinurkne mets A c 2 — rinne 60 t. — sügavus 200 m — k. 0905.

Sellise tule edukas täitmine patareide poolt nõuab organisatsiooni, millest juttu allpool.

2. Tulede ettevalmistamise ja täitmise kontroll.

Kui grupp on asunud lahingukorda, siis grupiadjutant:

— laseb jooksvalt korras hoida kaarti luuretulemuste kohta grupi tegevusribas (vastase ja oma vägede esijoon, märgid);

— laseb valmistada kaardi tulede ettevalmistuse kontrollimiseks, millel patareid on ära tähendatud algsuurtükke tähistavate punktidega ja nende algsuundadega, VP — punktidega ja nende algsuundadega; lõpuks kaart on gradueeritud suunas ja kauguses aluspatarei algsuurtükile; aegapidi kaart täieneb maastiku ristimise ja avastatud või võideldud märkide pealekandmise teel;

— laseb valmistada parallaxside, kauguse ja kõrguse vahe tabelid aluspatarei suhtes, samuti suuna ja kauguse paranduse tabelid, mis tulevad aeroloogilistest tingimustest.

Patareide tulede ettevalmistust võib kontrollida grupi poolt, see on kiire kontroll, mille eesmärgiks on algelementide võrdluse kaudu kõrvaldada suuremaid vigu ³⁾.

Üldiselt suuna ja kauguse elemendid määratakse grupis kindlaks kahel erineval viisil (arvutluse ja mõõtmise teel kaardil), samuti on lugu ka algelementidega (mehhaanilised lasketabelid, ajutised aeroloogiliste paranduste tabelid).

Tule avamisel grupiadjutant registreerib eellaskmisel saadud tulemused ja annab nad kasutamiseks patareidele, kes ei võtnud osa laskmisest ⁴⁾.

Ta laseb jooksvalt korras hoida laske-moona tabelit.

Positsioonil asumise kestusega täieneb tule organisatsioon, kuna topograafilise ettevalmistusega saavutatud täpsamad andmed võimaldavad valmistada grupi laskeplannetti; laske- ja vaatlusvõimalused kantakse laskekaardile. Grupiadjutant juhhib siis töö pärast arvutlusbürood, mis teatud juhul võib ära määrata ja otseselt üksustele saata laskeandmeid teatud märgi kohta.

Peale selle see büroo registreerib saadud ja antud korraldusi ja vajaduse korral paljundab grupiülema tulekäske.

Tulistamine grupiülema juhatusel.

Need tuled on õigustatud tähtsa märgi pihta, kui selle tule alla võtmist tuleb teostada kiiresti. Grupiülem, tahtes tegevusse rakendada kaks või kolm oma grupi patareid, võidab aega (ja kõrvaldab kõik eksituse põhjused märgi suhtes), kui ta annab enne laskmist kõik laskeelemendid otseselt patareidele.

Kui märk on lähedane mõnele maastiku „ristitud“ punktile, mille pihta laskeelemendid on teada kolmele patareile, siis grupiülem annab mainitud elemendid sõltuvalt märgi ja otsitud punkti relatiivsest asukohast, näiteks:

Grupi tulekontsentratsioon — punkt A pihta ⁵⁾ suurendada 40 võrra, ešloneerida + 5, tõste rohkem 200—600, kell 0945.

Tuli avatakse grupiadjutandi korraldusel kindlaksmääratud kella ajal.

Tule jaotus, laskemoona ja tule viisid, nagu see ette nähtud tulistamisel, kui 3 patareid on valveseisukorras (esimene juht). Kui märk asub grupi eriribas ja kui arvutusbüroo organisatsioon võimaldab, siis grupiülem saadab laskeandmed otseselt patareidele (suund, ešloneerimine, lood, äärmised tõsted). Näide:

Tulekoondis parempoolses eriribas.

1. patarei. Algsuund — 200, ešel. + 10, lood + 5, 4400—4800, kell 0930.

2. — — — — —

3. — — — — —

Laskemoon ja tule viisid nagu esimesel juhul.

Tulede teostamise kontroll.

Grupiülem kontrollib ise või laseb VP-de kaudu kontrollida tulede teostamist.

Grupi tulekoondise puhul ta kontrollib mürskude langemist koha mõttes ja üheaegsust.

Toodud kokkulepete kasutamine võimaldab teda vea puhul silmapilkselt ära määrata eksiteel oleva patarei (erinev laskemoon ja tule viis). Kahtluse korral ta omab või-

³⁾ Üle 5 t. suunas ja 50 m kauguses.

⁴⁾ Alul ta annab igale patareile; kas K, mille saavutas lasknud patarei (märk topograafiliselt teada), või eellaskmist toimetanud patarei laskeelemendid, mis parandatud parallaxsi ning kauguse ja kõrguse vahe võrra (märk ei ole topograafiliselt hästi teada). Selle järele ta võtab tarvitusele määrustikulised tegevusviisid: laskmiste liitmine juhul, kui ettevalmistus ei olnud täielik, täieliku ettevalmistuse korral aga lasketulemuste uurimine ja tõlgendamine.

⁵⁾ Selle käskluse järele patareid seavad end valveseisukorda, vihk on paralleelne ja parem serv märgitud punktli.

Hargnemise iseloom	Tule avamine sünnib kiirelt	Kaunis pikk aeg.	Pikk aeg.
Vaatluspunktid.	Patareide läheduses: 2 VP häälekõla kaugusel: üks grupi VP (grupül ja 1 patareüilem) ja patareide VP (2 patarei ülemat).	2 või 3 VP, täiendades üksteise vaatlusvälja, ühendatud telefonisidega. Maastiku ristimine ja ühine perspektiiv-kroki.	3 või 4 VP. Kokkukõlastatud vaatlus. Baas eellaskmise toimetamiseks kõrgete õhingutega.
Patareide asukohad	Tasasel maastikul VP lähedal. Suurtükid asetatud korräpäräsel ühesugustele vahedele. Patarei rinne perpendikulaarne laske üldsuunale. Juurdepääs kerge.	Varjumise ja moondamise otsimine. Võivad asuda ka kaugemal VP-dest.	Maksimaalne varjumine, moondamine ja kaitse. Suurtükid on hajutatud ja ebavõrdselt jaotatud maastikule.
Side.	Grupiülema ja adjutandi vahel sidevirgatsitega ja raadio kaudu. Grupiülema ja patarei ülemate vahel häälega. VP ja patareide vahel häälega või optiliste sidevahenditega.	Head telefoniühendused dubleeritud raadio, optiliste sidevahendite ja sidevirgatsitega.	Side hästi välja arendatud. Põikühendused ja abiühendused.
Grupi KP.	Üks KP vaatluspunkti vahetus läheduses.	1 KP grupi VP läheduses ja 1 tagapool asuv KP keskjaama juures. Eesolev KP: hästi moondatud. Tagapool asuv KP: teede ja sidetelje läheduses, saades kergesti sidet luua patareidega, jalaväega ja raadiojaamaga.	
Tule topograafiline ettevalmistus.	Otseselt märkisihtimine või väljasuunamine orienteeritud või deklinaeritud bussooli abil. Algsuurtükk kantakse kaardile silma järele. Kaugus arvestatud või kaardilt mõõdetud. Maastikunurk mõõdetud otseselt või kaardilt.	Grupi toetusjoon ja toetuspunktid määratakse kindlaks enam-vähem täpsate viisidega vastavalt ajale.	Toetusjoon ja toetuspunktid määratakse kindlaks täpsate viisidega.
Maastiku organiseerimine.	Piiratud ulatuses juurdepääsu võimaluste parandamine, laskevälja puhastamine, maastiku korraldamine tule mõttes.	Positsiooni ligikaitse. Varjendid. KP, VP-de ja telefoni punktide korraldamine. Teeradade korraldamine.	Platformid. Varjendid puhkamiseks ja varjendid laskemoonale. Tagavarade paigutamine. Valepatareid.

Üldkohused.	Tuleavamine kiirelt.	Kaunis pikk aeg.	Pikk aeg
Grupiülem.	Määrab kindlaks ühise maastikunurga laskmisteks vaatluse järele. Kontrollib ja koordineerib patareide tuld.	Organiseerib grupi tuld. Kirjutab ette tule ettevalmistuse kontrollimist ja maastiku märkimist. Kontrollib tulede ettevalmistust ja teostamist.	
Grupiadjutant.	Luurekaart.	Juhib positsioonil asuvaid patareid. Juhib arvutlusbürood. Peab patareide töötabelit. Laseb pidada laskemoona aruannet.	
Luureohvitser.	Koordineerib patareüilemate topograafilist tööd.	Tule topograafiline ettevalmistamine.	Tule ja vaatluse topograafiline ettevalmistamine. (Kokkukõlastatud vaatlus ja baas laskmiseks kõrgete õhingutega).
Vaatlusohvitser.	Maastiku esialgne uurimine tegevusribas (oma ja vaenlase jalaväe asetuse, märgid, raketite vaatlemine).	Perspektiiv-kroki 5 eksemplaris. Maastiku „ristimine“. VP kindlaksmääramine.	Nähtavate ja nähtamatute maa-alade skeemi valmistamine. Vaatlusplani koostamine.

Üldkohused.	Tuleavamine kiirelt.	Kaunis pikk aeg.	Pikk aeg
Sideülem.	Ühendab grupi VP patareidega raadio ja sidevirgatsitega.	Koostab sideplaani ja realiseerib selle, kinni pidades sideühenduste tähtsuse järjekorrast.	
Patareiülem.	Esialgse topograafilised tööd. Laskmiste tulemuste registreerimise üldkroon. Tulede ettevalmistamine punktide pihta, kus võivad ilmuda märgid.	Algsuurtüki asukoha kindlaksmääramine. Maastiku äramärkimine ja laskmise ettevalmistuse kontrollimine vastavalt grupiülemale korraldustele. Laskeplanšeti valmistamine. Patarei laskevõimaluste kindlaksmääramine. Ajutiste aeroloogiliste paranduste tabeli valmistamine.	Patarei plaan mõõdus 1:500. Plaanimeetriliste ja kõrguse paranduste ning parallaxside tabelid. Ettevaatuse abinõud sihtimise säilitamiseks tulistamise kestel.
Rühmaülemad ja suurtükiülemad.	Algkiiruse ja loe parandused.		Plaanimeetrilised ja kõrguse parandused. Sihtimise säilitamine.

malusi katkestada järjekorras kõigi kolme patarei tuld. Vastavalt olukorrale, ta paigutab patarei tule õigele kohale või katkestab tema tule, suurendades teiste patareide laskekiirust.

Grupiülemal poolt isiklikult avatud tulistamisel ta käsitleb patareidele otseselt vajalikud individuaalsed või üldised parandused, et paigutada tuld õigele kohale või, et sammu pidada liikuva märgiga.

Lõpuks juhul, kui tuled vaatluse järele avatakse ja parandatakse grupi vaatlusohvitseri poolt ja kui vaatlejate asukohad ja märk pole täpsalt teada, siis eellaskmist võib toimendada lõhkemiste kesse ümberpaigutamise teel; patarei annab ühe õhingu märgi vertikaalil ja selle järele seeria 8—10 mürsku, millede asukohta vaatlusohvitser püüab kindlaks määrata märgi geograafiliste koordinaatide suhtes

*

Grupi hargnemise iseloomu ja kaadri kohused võib kokku võtta üldiselt juuresolevas tabelis.

S.

(Järgneb.)

ROOTSI.

„NY MILITÄR TIDSKRIFT.

Nr. 17—18. September 1936.

Rootsi sõjaväe ajakirja septembri number käsitleb õige mitmekesiselt sõjaväe juhtkonna küsimust, toonitades seisukohta, et parimini varustatud ja relvastatud sõjavägi vajab nüüdisajal moraalselt tugevat ja mitmekülgset ettevalmistatud juhtkonda.

Esimeses artiklis „Ohvitser ja ühiskond“, väidetakse, et nüüdisajal nõuab riigikaitse-valmisolek palju suuremal määral kui varem maa kõigi jõuallikate koostööd. Riiklikud, kogukondlikud ja era-asutused peavad tungima kaunis suurel määral riigikaitseküsimustesse ja võtma osa riigikaitsevalmisoleku tööst.

Kuna nüüdisajal on relvastatud kogu rahvas, siis peab ohvitseril olema ülevaade paljude asjade kohta, mis ei kuulu otse tema ametialale. Et mõista nüüdisaja sõja mitmekülgset küsimust, ei tohi ohvitserile jääda võõraks moodsa ühiskonna struktuur ja tegevus. Peale oma kutseoskuse peab siis ohvitseril olema ka selgus poliitilises, sotsiaalses, majanduslikes ja rahva hingeelulistes oludes. Side riigikaitse ja ühiskonna vahel peab olema ohvitserile täiesti selge. Et hästi täita oma kohust, peab ohvitser hoidma silmad alati lahti sellele, mis on liikumas ja teostumas ühiskonnas.

Selline nõue ei ole tähtis mitte ainult uute küsimuste mõistmiseks, mis meie aja sõda esitab. Ta on üksikule ohvitserile niisama suure tähendusega ka tema töös rahu ajal sõdurite väljaõppel. Ohvitseri kutse on laiemas mõttes demokraatlik. Oma tegevuses puutub tema rohkem kui ükski teine kokku kõigi kodanikurühmadega. Et küllalt vajaliselt mõista sõjaväeteenistuskohustuslikku noorsugu ja arendada teda tema kodanikukohuste täitmisel, peab ohvitser mõistma nüüdisaja sotsiaalseid ja majanduslikke olusid.

Kõik eestodu esitab suuri nõudeid ohvitseri väljaõppele. Riigi- ja ühiskon-

nateadus peab omama puhtsõjaliste ainete kõrval ohvitseri hariduseandmises järjest tähtsama koha. Kõrgemais sõjakoolides tuleks panna erilist rõhku sellele asjale, mida nimetatakse majanduslikuks kaitsevalmisolekuks. Väeosade juhtkondade väljaõppel peaks antama tähtis osa teatud laadi sõjamaateadusele „kodukohateaduse“ kujul.

Lõppeks peaks iga ohvitser kogu oma teenistuse ajal püüdma lakkamatult jälgida ja uurida ühiskondlike küsimuste arengut. Ainult sellisel tingimusel saab ta hästi täita oma kohust ühiskonna, riigi teenistuses.

Kuid küsimusel on ka teine külj. Niisamuti nagu ohvitser peab mõistma ühiskonda ja ühiskonna küsimusi, peab ka ühiskonnal olema arusaamist riigikaitseoludest ja personaalist. Tuleb loota, et teostub sotsiaaldemokraatide juhi Per Albin Hanssoni sõna, mis ta kevadel riigipäeval lausus, et riigikaitsele ei tule vaadata, nagu kõgu rahva suurima tähendusega ühisele asjale, vaid et ka riigikaitset juhtivatele meestele peab saama osaks nende töös rahva usaldus.

Artiklis „juhtkond“ kõneldakse omadusist, mida vajab juht. Sõjaväeteenistuses on juhiand väga tähtis. Mõnede juures tuleb see and ilmsiks varakult, teiste juures hiljem. Mõnedele isikutele läheb tarvis sõja raskeid kogemusi ja pingutusi, et juhiand tõuseks esile. Rahuaja olude tõttu ei tule juhiloome iga-kord küllalt selgesti ilmsiks. Rahuaja formaalsed eeskirjad panevad ta kammitsasse ja vahel jõuavad paenduvama seljaga ning suurema kohanemisvõimega seltsilised temast ette. Muidugi mitte alati ei ole olukord selline, vaid harilikult pääseb mõjule sündinud juht ka rahu ajal.

Rootsi sõjaväes, mis ei ole 122 aasta kestes saanud tunda sõja tõelisust, on jäänud kasutamata paljud head juhivõimed. Selline asjaolu on kahetsetav, kuigi mõistetav. Ühtlasi on aga paljud ohvitserid, kes teeninud kohusetruult ja korralikult kompani-ohvitseri astmeis, toonud pettumust rügemendijuhtidena. Nemad ei olnud küllalt suutelised võtma endale vabalt vastutust. Vahel on nendel õnnestunud, olles teadlikud oma nõrkusist, osavalt vältida väejuhitöö raskusi, nii et nende ülemus ei saanud juhust näha neid läbi. Sel viisil õnnestus nendel teenistu-

ses edasi pääseda isegi väeosäulema vastutusrikkale kohale.

Siin aga tuli nende juhiandepuudus peagi ilmsiks. Kuid nad on aastate kestes püsinud oma kohal, suureks kahjuks kogu rügemendile. Aastad ei ole neid parandanud, sageli otse vastupidi, neid halvendanudki. Ja ohvitserkond on lojaalselt vaikinud ning oodanud nende lahkumist.

Üheks suurimaks põhjuseks selliste ebanormaalsete olude püsimisele on küll asjaolu, et nõrgal juhil on sageli muid omadusi, mis varjavad ta sobimatust väejuhiks. Ta on „kena poiss“, viisakas, kaunis iseseisvusetu, kerge kohelda ja ei tekita iialgi raskusi. Tihti on tal osavust valida endale tubleid abilisi. Ta hangib endale osava rügemendi kortermeistri, kes peagi võtab kogu juhtimise enda kätte. Pataljoni- ja kompaniülemad saavad suure tegevusvabaduse. Kõik detsentraliseeritakse. Rügemendiülem käib heatahtlikult siin ja seal ringi ja „heidab pilgu“ väljaõppetööle. Mõnikord arvab ta olevat tarvilise astuda vahele ja parandada, vahel on aga selline parandamine ilma ühegi aluseta ja ei ole ime, kui ta seljataga muiatakse. Väeosa vaim, huvid, vastutustunne lähevad loomulikult tagasi.

Kuid leidub teinegi tüüp, kel puuduvad juhiomadused. Ta on kohusetundeline ja määrustikule ustav. Ühtlasi aga kartlik. Kartlik oma lähema ülemuse suhtes. Ta kardab, et „midagi juhtub.“ Kardab vastutust ja kardab, et ta võiks sattuda ajakirjandusse. Kardab võibolla isegi oma alluvaid. Ta käib ringi ja „inspekteerib“, niitelda, määrustikud taskus. Ta haarab kinni pisiasjadest, aga tal puuduvad suured perspektiivid. Ta on õnnelikum, kui väeosa harjutab tema akende all, kus, tema teadmise järgi, ei võiks üldiselt midagi juhtuda. Aga ta ei armasta raskeid, väljiharjutusi, pikki rännakuid, öövõitlusi. Vormalismis kuiv õhkkond lasub siin kõrgel.

Veel üks tüüp. Ta on kaua aega teeninud staabis, kuid liiga vähe väeosas. Ta on õppinud sõjaväe hingeelu ja pedagogikat, aga ta ei oska neid rakendada. Ta on täidetud heast tahtest „inimeste kohtlemises“, aga inimesed ei mõista teda või naeravad salaja. Ta kõneleb meeleldi väe väljaõpetamisest ja ajast, „kui mina olin kompaniülem“. Samuti meeleldi kõneleb ta alluvate isiklikest omadusist, aga laseb seejuures enamasti märgist mööda. Ta

kavatseb ja korraldab laialdasi harjutusi, kusjuures paberivirnad aina kasvavad, aga on liiga nõrk kõige teostamiseks ja järelduste tegemiseks. Lõpuks kaob ta staabi nelja seina vahele.

Siis on „mina“-ülem. Ta kõneleb sageli ja palju ning on vaimustatud omaenda häälest. Tema korraldused on täis lauset „mina käsen...“ Tal on harva aega kuulata teisi, sest ta mõttekäik on täiesti „ühepoolne.“ Sageli „määrab ta kindlaks“, juhitud mõnest üksikasjast, põhimõtte ja skematiseerib tihti. Omaenda õnneks on tal mitteharva hea mälu, et ta märkab, kui järgmine kord „määrab kindlaks“ sootu vastupidise põhimõtte. Ta peab sageli oma väeosale kõnesid, kus „kuningas“, „isamaa“ ja „sõja raske tõelisus“ on peamineiks. Ta püüab tekitada väeosas hirmu karmi ülesastumise, terava „kotkapilgu“ ja mehise käitumise läbi. Kuid ühtlasi on ta üllatavalt mahe ülespoole, ta meelstab oma ülemaid ja on nende seltskonnas silmapaistvalt tähelepanelik.

Selline pildigalerii on väga suur, kuid siin ei ole tahtmist tuua esile ainult halbusi, vaid peamiselt toonitada, et on äärmiselt tähtis paigutada juhikohtadele tõesti sobivaid inimesi. Kui talitatakse vastupidi, siis on see kuritegu. Ja paberiteened ei tohi olla mõõduandvad. Juba aspirandi- ja sõjakoolis tuleks võtta põhjalikule uuringule mitte ainult inimese omadused väejuhtimise tegevuseks, vaid ka ta iseloom. Seda uuringut tuleb jätkata noorohvitseri põlves. Kõrgema hariduse saanud ohvitseri väärtust tuleb hinnata just iseloomu ja juhivõimete tagapõhjal. Igatahes ei tohi koolipaberid mõjuda eelistavalt.

Uus sõjaväekord annab ülemjuhatajale võimaluse luua kõlvuline, iseseisev, vastutustundlik juhtkond, kellele on väeosa heaolu tähtsam kui oma isiklik huvi. Iseloomusid ei saa ta arendada, sest need on sündinud, aga ta võib nad välja valida. Juhi üle tuleb otsustada mitte ainult ülaltpoolt, vaid ka altpoolt, alluvate seisukohalt, ja seda saab teha ka ilma „sõduritenõukogudeta“. Ainult esimese järgu kompaniülemaid tuleb ülendada. Ainult iseseisvaid, kartmatuid ja ausaid ohvitseri tuleb paigutada ülemusekohtadele.

Tõsine väeülem armastab oma väeosa. Ta tundub kõigile oma alluvaile isana. Ta peab heitma kõrvale mõtte omaenda tule-

vikust, ta peab ohverdama omaenda mina temale usaldatud väeosale. Ta peab olema palju enam kui harilikult on ametnik. Alluvail on terav psühholoogiline pilk. Sündinud ülem, juht, ei tarvitse teetuda määrustikele ja sõjaväeseadustele. Tema käitub rahulikult ja viisakalt, sest personaal tunneb ta jõudu ja kindlat kätt. Väljaspool teenistust võib ta ilma riskita panna ametiriidetuse maha ja olla seltsimees seltsimeeste keskel, sest igaüks tunneb ta jõudu. Oma ülemuse suhtes on ta avameelne ja uhke oma vastutusele. Ta võtab enda kanda märkused vigade puhul, aga jagab heldelt osakssaanud kiitust. Ta loob töörõõmu ja isetegevuse. Rahu, õiglus ja teenistushuvi iseloomustavad ta tegevust.

Iialgi ei tohi juht isiklikel põhjustel, isiklike huvide pärast jätta tegemata, mida ta peab oma väeosa huvides õigeks. Siin võib küll vahel juhtuda, et väeosaülem satub täbarasse seisukorda, mis võib mõjutada isegi tema teenistuskäiku.

Väikeses sõjaväes, nagu on Rootsi oma, muutub kahjuks kõik isikuliseks, kuigi kõneldakse nii ilusasti põhimõtteist. Eriti tuleb see nähe ilmsiks ülenduste puhul ja sellega seoses olevais küsimusis. Seda tähtsamaks saab nõue, et ülemuse sümpaatiad või antipaatiad mõne ülema kandidaadi vastu ei saa niisugusel korral otsustavaks. Kui ülendamise olud oleksid avalikumalt ja ausamini korraldatud, siis võidaks kaotada seda saladuslikkust, mis sageli valitseb neis küsimusis.

Sirgselgne, ausameelne ülem ei ole mitte ainult uhkuseks väeosale, mida ta komandeerib, vaid ta on ka oma ülemuse parimaks ja ulasduväärsimaks kaastööliseks.

Tugevaist, kartmatuist ja vastutustundlikest väeosaülematest on väga suurel määral Rootsi sõjaväe sõjakõlvulisus.

*

Väeosa juhtimine sõjaväljal.

Rootsi sõjaväe ajakiri jätkab „Battle Leadershipi“ refereerimist, kuna, nagu juba tähendatud, ta peab psühholoogilist külge ka tulevikusõjas väga tähtsaks ja arvab, et minevikust võib siin mõndki õppida.

Marne'i lahing 1914. Üks pataljon 2. saksa armee paremal tiival, mis oli olnud kogu aeg edasirännakul, sai ühel

päeval käsu pöörduda põhjapoole — eemale kahurimürmast. Keegi ei teadnud põhjust ja väeosa muutus „rahutuks ning morniks.“ Sõda oli kestnud vaid üks kuu ja seepärast ei oldud veel harjutud sõja „edasi ja tagasi“ liikumisega. Vähehaaval kuuldus, et väeosa lakkab edasi liikumast ja jääb varusse. Meeskonna hea tuju tuli kaunis ruttu tagasi, sest kui anti võimalust puhkuseks, siis pidi see tähendama, et võitlused eespool läksid hästi.

Järgmisel päeval aga oli pataljoni jälle edasi liikumas ja seejuures tuli teel rohkesti vigastatud moonavankreid vastu. Kutsarid kõnelesid sakslaste taganemisest, suurtest kahjudest, — jah, koguni lüüasaamisest. Meeleolu pataljonis muutus uuesti rahutuks.

Varsti seejärel korraldati pataljoni kaitsele, rindega läände, ja ta hakkas valmistama kaevikuid. Keegi ei teadnud seisukorast midagi ja rahutus aina suurenes.

Paari tunni pärast katkestati kaevikutööd ja pataljon asus uuesti rännakule — seekord idasuunas. Rännak oli suures kuumuses väga pingutav ja teda raskendasid vastutulevad toidu- ning sõjamoonavoorid, milline asjaolu veel enam rikkus meeste meeleolu. Pärast kolmetunnist rännakut sai pataljon käsu pöörduda ringi ja minna tagasi, kust ta tulnud. Kellelgi ei olnud aimugi kõigi nende liikumiste otstarbest. Mõju meeskonnale oli aga väga halb. Pataljonil puudusid alles sõjakogemused ja need ilmselt segased käsud mõjusid meeleolule masendavalt. Hakati tundma umbusaldust juhtimise vastu.

Pärast lakkamatuid siia ja sinna rännakuid sai pataljon veel sama päeva õhtul käsu siirduda — hoolimata rännakahjudest—armee paremale tiivale, see tähendab, läände, kus vaenlane ähvardavat saksa rinnet läbi murda. Kottpimedas öös, osalt maastiku kaudu, läks rännak edasi, vahetevahel kiirendatud tempos. Igamees mõistis, et seisukord on nüüd tõsine. Hoolimata suurist pingutustist, ei olnud rännakahjud suured. Näiteks tuli ühe kompani kohta, milles oli 130 meest, ainult 10 mahajäämist (8%). Autor ütleb, et ööpimeduses rännakul on kahjud sageli väga väikesed, sest tundmata maastikus ei taheta vangilanguse kartusel oma väeosa naljalt maha jätta.

Kuna väeosa ei või mõista kõigi selliste edasi ja tagasi liikumiste mõtet, siis tuleks sõjavägesid õpetada juba rahuajal, et sõjas tuleb mitte harva teha näiliselt kasutuid ja mõttetuid rännakuid, millel kõigil on oma mõte ja mis on vajalised. Muidugi mõista peab iga väeosa ülem püüdma viimse võimaluseni vältida asjatuid liikumisi, mis ilma ühegi kasuta meeskonda vaid väsitavad. Kuid kõik näiliselt asjatud liikumised ei tarvitse veel olla asjatud ja sõjaväge peab õpetatama seda mõistma.

Pärast kirjeldatud rännakuid võttis pataljon osa võitlusest Joches'i küla juures, kus sakslased ületasid Petit Morin'i ja ta soise oru.

Pataljon jõudis 8. septembri hommikul umbes kell 0800 lõõmavas päikese paistes Joches'i küla juurde ja hakkas end majade ning puude varjus jõest üleminekuks korraldama. 2. kompani ülem uuris maastikku küla lõunaserval. Läbi pääsematusoo pani ta mõtlema. Märgates teisel pool jõge kõrgmikul mõnd punastes pükstes prantslast, saatis ta patrulli jõesilla suunas. Patrull võeti kohe ägeda püssi- ja kuulipildujatule alla ja ka prantsuse suurtükivägi hakkas tööle. Patrull otsides varju tee ääres kraavis, liikus seal edasi. Sel hetkel kutsuti kompaniülem tagasi ja ta sai pataljoniülemalt järgmise käsu:

„Ühte teise rügementi kuuluv pataljon alustab Petit Morin'i ületamist. Meie pataljon järgneb talle 2. kompaniga eesotsas. Sihiks on Broussy le Petit küla kõrgmiku taga.

Kompani ohvitseridel ja meeskonnal ei olnud aimugi vaenlase jõust ja asukohast, samuti ei teadnud ta midagi oma suurtükiletuletoetusest ning naaberväeosadest. Ainuke, mis teati, oli see, et lõunapool asub vaenlane ja teda tuleb rünnata. Igatahes oli neist andmeist liiga vähe, kuid selline asi oli liikumas olukorras niihästi Prantsusmaal, Venemaal, Rumeenias ja Karpaatides harilik nähe.

2. kompani algas pealetungi läbi Joches'i küla, mis seisis vaenlase tugeva suurtükitule all ja hakkas varsti põlema. Felminev rügement ei olnud veel ületanud jõge ja ta kannatas sillal suuri kahjusid. 2. kompani meeleolu ei olnud kõige parem. Meeskond otsis varju küla lõunaserval hoonete taga. Kõva suurtükituli ja teadmatust tegi inimesed rahutuks. Kui mõne aja pärast granaat lõhkes kesk kompanit,

surmates ja haavates kümme meest, tekkis suur segadus. Meeskond jooksis igas suunas laiali ja kompaniülem oli kaotamas juhtimist.

Sel tõsisel hetkel tuli brigaadiülem ratsutades ja rahulikult sigarit suitsetades. Ta käskis:

„2. kompani! Edasi! Ma ei taha enam näha midagi sellist, ja kui seda veel juhtub, lähuvad mõned teist aresti, kui tuleme koju.“

See rahulik kindel ülesastumine avaldas kohe mõju. Kompani korraldus ja läks rühmade viisi piki teekraavi edasi ning ületas umbes kell 1000 jõe ilma suuremate kahjudeta. Eesmineval rügemendil oli nähtavasti õnnestunud vallutada teispoole jõealda, kus oli puude-rida.

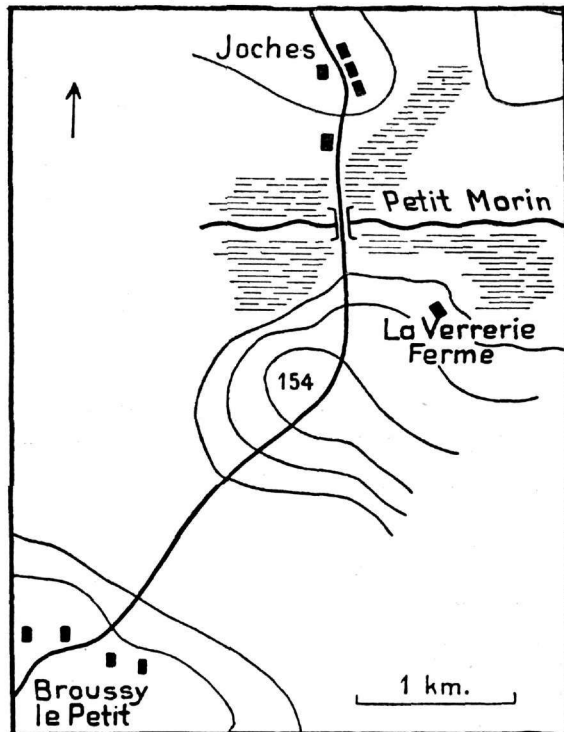
2. kompani ülem ei teadnud sel hetkel seisukorrast põrmugi enam kui enne. Ta kuulis vaid ägedat tulistamist puude juures. Kaks rühma tungisid läbi puude-rea, kuna kolmas otsis nende juures varju. Esimeste rühmade ees lamasid sakslased tulevõitluses. Varsti avati kompani peale paremalt poolt La Verrerie Ferme juurest tugev kuulipildujatuli. Kolmas rühm saadeti haarangule, et vallutada see talu ja lõpetada kuulipildujatuli. Ettevõtte õnnestus poole tunni pärast, kusjuures rühma kahjud olid väikesed.

Kompaniülem ise viibis kahe esimese rühma esimestes ridades. Vähehaaval, kuid järjest rohkem tuli väeosi üle jõe ja kõik kuhjusid puudevornade juurde, nii et tekkis peagi pataljoni ja kompanite segu. Ainult 700-meetrilisel maaalal oli kolm pataljoni läbisegi. Kuna kõik ohvitserid viibisid esimesel liinil, läks juhtimine kaduma. Sõjakogemused ei olnud neid veel õpetanud, et kompani- ja kõrgemad ülemad peavad viibima tagapool.

Edasitung oli täiesti peatunud ja jalaväe tule mõju nägematu vaenlase vastu muutus üsna tühiseks. Kuna oli võimatu liikuda edasi, hakkas tekkima eelmistes ridades teatud rahutus.

Kell 1430 nähti lähenevat galoppis üht saksa haubitsapatareid põleva Joches'i küla suunast. Hoolimata prantslaste ägedast suurtükivõitlusest õnnestus tal tulla üle silla ja avada 300 meetri kaugusel jalaväe seljataga tugev ja kiire tuli. See julge ülesastumine mõjus kohe jalaväele rahustavalt. Võimetusetunne nähtamatu vaenlase suhtes kadus. Anti

käsk täagirünnakuks ja kogu eelmine rida liikus edasi. Ei peatanud teda prantslaste äge tuli ega suured kahjud. Ei kestnud kaua, kui kõrg 154 (vt. skeem) oli vallutatud. Sealt nähti orus Broussy de Petit küla, mille vallutamine oli pealetungi eesmärgiks. Sakslastel oli arvamine, et lahing on võidetud ja tarvis on vaid vastast jälitada. Ilma käsku ootamata tormasid jalaväelased mäest alla, et vallutada Broussy le Petit. Vaevalt olid nad

hakanud liikuma, kui neid võttis vastu orust tugev kuulipildujatuli ja ka suurtükid algasid uue jõuga tööle. Mõne minuti kestes olid sakslased kannatanud suuri kahjusid ja olid sunnitud viskuma maha. Varju oli siin raske leida ja ka suurtükivägi ei saanud esiotsa toetada.

2. kompaniülem oli sel hetkel ümbritsetud kaheteistkümnelt võõra kompani sõdureist. Seisukorda raskendas veel asjaolu, et nüüd hakkasid oma raskesuurtükiväe granaadid langema oma jalaväe keskele mäeveerul. Tõsis segadus. Võidu ja üleolekutunne, mis oli viinud mehi edasi, oli juba kadunud ja asemele oli astunud hirm ning masendunud meeleolu. Hakati taanduma, et leida varju mäeharja taga. Kompaniülemal, keda suurem osa sõdureid ei tundnud, õnnestus, hoolimata oma energiast, ainult osali-

selt peatada taandumist ja tundus, nagu variseks kokku kogu saksa pealetung.

Sel kriitilisel hetkel tuli suurtükivägi uuesti appi ja ühtlasi ilmusid mäe tagant ka uued kompanid, mis kiskusid taandujaid endaga kaasa uuele ründele. Öösel sunniti prantslased Broussy le Petit külast lahkuma, kuid sakslaste kahjud olid suured. Mõned üksused olid kaotanud enam kui pool oma koosseisust.

Autor jõuab kirjeldatu põhjal järgmistele tulemustele.

Üheks suurte kahjude, segaduste ja plaanituse põhjuseks oli puudulik pealetungikäsk. Kogu päeva keskes sai 2. kompani ülem — keda on siin näitena silmas peetud — vaid üheainsa ebamäärase käsu. Selle nähte põhjuseks on puudulik väljaõpe rahuajal. Puuduliku käskluse tagajärjel jäid ka pealetungi-ettevalmistused puudulikuks. Väeosa väeosa järele paisati üle silla, kus tekkisid sega-

dused, mille tagajärjeks olid rasked kaotused.

Kuigi saksa sõjavägi oli hästi välja õpetatud, puudusid tal alles lahingukogemused. Ta reageeris seepärast väga tugevasti raskusile ja oli mitu korda purunemas. Selliseid nähteid võidakse vältida ainult rahuaegse väljaõppe teel, mis eriliselt rõhutab lahingu tõelisust. Kuigi on väga raske valmistada rahu ajal sõjaväge psühholoogiliselt ette sõja suurtele raskustele, tuleb ometi väga tõsiselt püüda seda teha, sest see tasub end.

Eespool toodud näitest selgub, kui tähtis on, et ohvitserid kiskusid oma eeskujuga mehi kaasa. Kuid ometi ei tohi kõik ohvitserid viibida alati esimestes ridades, eriti kui väeosal puuduvad alles sõjakogemused ja ta ei ole küllalt hästi välja õpetatud. Niisugusel korral väheneb tunduvalt väeosa juhtimise võimalus, kuna väheneb ju sündmusist ülevaate saamise võimalus.

Ho.

Toimetusele saadetud uuemat kirjandust.

Józef Pilsudski. Minu esimesed lahingud. Bernhard Linde toimetusel ilmva sarja „Poola Biblioteek“ neljas anne. 224 lk. Hind kr. 3.40. Kirjastus „Varak“, Tallinnas.

Poola vabariigi taaslooja marssal Józef Pilsudski oli ka suureandeline kirjanik, kelle kogutud teosed moodustavad alguskeeles mitu tugevat köidet. Marssal Pilsudski on meisterlik jutustaja, kes elavalt ja põnevalt oskab vesta oma kogemusrikka elu nähistest. Äsjailmunud „Minu esimesed lahingud“ pakuvad haaravaid kujutlusi kolmest lahingust, milles Poola leegionärid J. Pilsudski juhatusel sooritasid oma „ristimise tulega“. Otse romaanilise põnevusega jutustab suur riigimees hädaohtlikkudest olukordadest, millesse sattus ta oma vägedega. Teose väärtust tõstab eriti asjajõlu, et seal on suure meisterlikkusega esile toodud juhi hingeelu lahingu juhtimisel.

Dr. Edvard Beneš.

Sari: tähtsad mehed ja naised. Koostanud B. Linde. 88 lk., 17 pilti. Kirjastus „Varak“. Hind 90 senti.

Teos pakub ülevaate Tšehhoslovakkia teise presidendi elust võitluses oma rahva iseseisvuse eest. Dr. E. Beneši kaju on üks

keskseid Tšehhoslovakkia iseseisvuse kujunemisel. Võrsunud vaesest talupoja perekonnast, viib ta end edasi gümnaasiumis ja hiljem kodumaa ning välismaa ülikoolides vaid raudse tahtmisega. Võitluses igapäevase leiva ja teadmiste ammutamisel, suudab praegune Tšehhoslovakkia president jääda võitjaks, saavutades juba 24-aastaselt doctor jurise diplomi Prantsusmaal Dijoni ülikooli juures.

Sellega pole veel tee lahti oma elu korraldamiseks, vaid järgmisel aastal tuleb sooritada ka mõtteteaduse doktori teaduslik kraad. Pärast mõneaastast teaduslikku tööd algab Maailmasõda ja seejärgi võitlus Tšehhoslovakkia iseseisvuse eest. See osa on huvitav kokkuvõte Kesk-Euroopa poliitilisest olukorrast ja Lääne-Euroopa diplomaatiast ning lõppeks isiku osast võitluses rahva iseseisvuse eest.

Iseseisvas Tšehhoslovakkias on dr. Beneš võitluses nii sisemiste vastoludega, kui ka välispoliitiliste keerdsõlmede lahendamisel välisministrina. Dr. Beneš on Euroopa ainuke välisminister, kes on vahetpidamata oma kohal püsinud Versailles lepingu allakirjutamisest kuni 18. detsembrini 1935. a., mil ta valiti Tšehhoslovakkia presidendiks Masaryk'i järglaseks.

Teos on kirjutatud kergelt ja pakub

naudingut mõne tunni kestel. Dr. Beneši kujus aga leidub ilus eeskuju enda kasvatamiseks.

Ungari.

Koguteos. Toimetanud Bernhard Linde. Ühe kaardi, 110 sügavtrüki ja 10 tsinkograafilise pildiga. Teksti 114 lk. Kolmevärviline litograafiline kaas. Kirjastus „Varaku“ väljaanne. Hind 3 kr.

Soome-Ugri kongressiks on ilmunud see koguteos, mis pakub meie hõimurahva ajaioolisest arengust ja tänapäeva elukorraldusist täieliku ülevaate. Meie raamatuturul on see esimeseks teoseks, mis Ungari kohta ilmunud. Kaheskümmes erikirjutises on käsitletud kõiki Ungari elunähteid, peamiselt kultuuriasid. Artiklid on enamikus ungari eriteadlastelt. Eestlastest kirjutavad selles koguteoses: mag. A. Raun „Ungari-Eesti keele- ja ajaloo-võrdlusi ning hõimusuhteid“, Ernst Ross „Jooni Ungari majanduselust“, Ants Murakin „Jooni Ungari kirjan-dusest kodu- ja välismaal“, Ada Koit „Mäiestushetki Debreceni suveülikoolist“ ja Bernhard Linde „Ungari kirjandus eestikeel-seis tõlkeis“. Teos on sümpaatne väliselt ja huvitav oma sisult. Ei puudu isegi juhised Ungari keele hääldamiseks, seega lähenda-miseks meil seni nii vähe tuntud keelele. Kõigi kauni ja otstarbeka juures on aga valitud trükk, mis igav ja väsitav. Teose läbi-lugemine trükitehnilistel põhjustel nõuab teatud pingutust, kuigi kaunid illustratsioo-nid osaliselt tasakaalustavad pingutusi ja pakuvad vaheldust.

Taktikaliste õppuste ja manöövrите korraldamine kaitseliidus (K. L. Manöövrjuhend). — Kaitseliidu Peastaabi väljaanne. Tallinn. 1936. a.

K. L. Manöövrjuhend sobivas kaustas kaasaskandmiseks (12×18 cm) sisaldab 177 lk. teksti ühes selgitavate joonistega. Kaitseliidu ülema käsukiri nr. 66 moodustab manöövrjuhendi eessõna, rõhutades taktikaliste õppuste kesksust tähtsust kõigi väljaõppe alade hulgas. Sama käsukirjaga käseb Kaitseliidu ülem manöövrjuhendit tarvitamisele võtta ametliku õpperaamatuna.

K. L. Manöövrjuhend sisaldab kaheksa peatükki ühes alljaotustega. Need peatükid on alljärgnevad:

- I. Taktikalise väljaõppe tähtsusest.
- II. Üldpõhimõtteid taktikaliste õppuste korraldamiseks.

III. Taktikaliste õppuste ettevalmistamine.

IV. Taktikalise õppuse tegevuskava.

V. Õppuste läbiviimine ja kord õppustel.

VI. Sõit ja vedu raudteel.

VII. Vahekohus ja vahekohtunike tegevus.

VIII. Juhised paukmürskude käsitamiseks.

Tähelepanuväärivamateks osutuvad peatükid III, IV ja V, millised on heaks materjalsiks kõigile, kes organiseerivad taktikalisi harjutusi. Need peatükid on meeletuletuseks ja kaasaaitajaiks eriti neile, kel puudub laialdane praktika taktikaliste harjutuste organiseerimise alal. Antud juhised on asjalikud ja välja kujunenud elukogemustel. Eriti see osa juhiseid, mis käsitleb hooldusteenistust ja vahekord kodanike ning kodanikkude ametiisikutega, on kasulikuks meeldetuletuseks.

IV peatükk on väljavõte „Määrustest kaitsesväe vedudeks“. Toodud kujul aga kõigiti sobiv kasutamiseks.

VII peatükk on parandatud ja täiendatud kokkuvõte „Määrustest vahekohtunikele manöövreil“. Selles peatükis leiab eriti rõhutamat, et vahekohus peab esinema teotsevate üksuste õpetajana ja kasvatajana. Kõigi antud juhiste hoolikal täitmisel peaks vahekohtu osa taktikaliste õppuste läbiviimisel tunduvalt tõusma ja ühes sellega õppused omavad järjest lähedasema ilme tegelikule olukorrale.

See üldises kokkuvõttes teose sisu kohta.

Laskudes manöövrjuhendi sisu üksikasjalisemale vaatlemisele, leiame seal mõndki segavust. Alljärgnevas toon neist üksikud, millised esmakordsel lugemisel mõjuvad tavalitvalt.

Lk. 3. „Iseäranis allakriipsutamisväärsed on jao- ja rühmaõppused lahingdrilli otstarbel“. See sugune „drilli otstarbe“ allakriipsutamine tundub liialdusena, sest 1) drill pole otstarve (parem oleks eesmärk), vaid abinõu eesmärgi saavutamiseks ja 2) drill kaitseliidus välisõppuste piiratud aja tõttu võib isegi huvi vähendada taktikaliste harjutuste vastu. Näib küll eelistatavam olevat jao- ja rühmaõppuste korraldamine maastikul ühe ja kindla taktikalise tegevuse selgitamiseks.

Lk. 13–14 on toodud näide manöövri olukorra koostamisest 1933. a., kuid dateeritud on 1936. aastaga. Samas antud käsu šabloonis on kõne tuletõkkeist, kuid

kaitseväe ametlikud eeskirjad tunnevad vaid t ö k e t u l e s i d (LE § 325).

Lk. 19—20 on toodud lühendid k e r g e s k l p. ja r = k l p, mujal aga k k ja r k nagu need lühendid normaalselt ja „Juhendid taktikaliste leppemärkide kasutamiseks“ põhjal ka tehakse.

Lk. 40 on antud kuupäevad „17. 6“, kuid SE II § 96 põhjal peaks olema „17. 06“.

Lk. 175 on antud käsklus „tee vasemalt vabaks“, kuid J. R. I § 152 tunneb vaid käsklusi „Tee vabaks“ ja „Tee keskelt vabaks“.

Need mõned näited, mis esimesel silmapilgul mõjuvad segavatena. Peale selle on manöövrijuhendis õige ohtralt keelelisi vigu ja mittejärjekindlusi.

Kokku võttes tuleks aga K. L. manöövrijuhendit hinnata vajaliseks käsiraamatuks, milline kahtlemata aitab kaasa taktikaliste

õppuste otstarbekale organiseerimisele kaitseleiidus. — se.

Merekaitseleidlase käsiraamat.

Kaitseleidu Peastaabi väljaanne. Tallinn 1936. a.

Käsiraamatus valgustatakse järgmisi küsimusi: eesti ja välisriikide lipud; navigatsioon; merepraktikat, laevade ja lennukite liigitlust; tõkkemiine, nende veeskimist ja traalimist; sideküsimusi; ilmateadust; laevaja paadimootoreid; purustustöid; juhendeid tervishoiu alal ja lisades mitmesuguseid määrusi seoses meresõiduga.

Laialdane sisu ühes rikkalikkude illustatsioonidega enam kui 400 leheküljel formaadis 12×18 cm pakub tõhusat abi sisukorras tähendatud küsimustega tutvumiseks.

Kaitseväe elu.

Tallinna garnisoni väeosadevaheline rivilaulude võistlus.

27. septembril s. a. teostusid Tallinna garnisoni väeosadevahelised rivilaulu võistlused. Võistluste teostamisel lähtuti seisukohast, et on vaja selgusele jõuda väeosades kasutatavate rivilaulude kohta ja teiseks on vaja leida suunda rivilaulude edaspidiseks arendamiseks.

See asjaolu omakorda andis võistlusele katselise ilme, kus puudusid kindlad juhised laulude ettekandmiseks ja nende hindamiseks.

Võistluste korraldaja ja algataja Tallinna komandantuur eesotsas kolonel Junkuriga oli küsimust kaalunud õige mitmekülgselt ja esialgselt ette näinud rivilaulu võistlused laiemas ulatuses. Selleks tehti eel tööd juba laulukooride organiseerimisega 1935/36 a. talvel „Sõdurite Kodus“. Mõningad takistavad põhjused sundisid siiski võistlusi teostama esialgu ainult kaitseväe peres, et saadud õpiste põhjal esineda avalikkuse ees juba jõuliselt ja tusedalt.

Esimesest rivilaulu võistlusest osavõtjate väeosade arv oli suhteliselt väikene väga mitmesugustel põhjustel. Rivilaulu võistlus oli mõeldud noortele, reameesteks mitteülendatuile. Kuna väeliigid saavad noori erisugustel aegadel, siis osutuski, et mõni tehniline väeosa, Sõjakooli õpilased jne., kuid ka ühe rivipataljoni meeskonnad kaasa ei võistelnud. Tegelikult oli esitatud

vaid kolm väeosa kokku nelja rühmaga. Esimene osavõtt rivilaulu võistlusest seega õige tagasihoidlik.

Ilmastik võistluspäeva hommikul oli päikesepaisteline, kuid võistluse alguseks kella 1000 oli juba päris tugev vihm. Esimese osa võistlusest u. ühe tunni kestel tuli osavõtjail sooritada hoovihmade all.

Pealtvaatajaskond moodustus kaitseväelasist, sest rivilaulu võistlus esmakordse katsena ei olnud väljaspool kaitseväge teatavaks tehtud. Kuid ka kaitseväeline pealtvaatajaskond piirdus vaid nende väeosade meeskondadega, kust olid võistlejad.

Žürii oli moodustatud järgmiselt: üks rivipataljoni ülem, kaks ohvitseri mitte rivist, kuid isiklikult laulumehed ja kaks konservatooriumi õppejõudu (h-rad Arder ja Vaks). Sellest näeme, et žürii koosseis rivilaulu hindajana rivi s e i s u k o h a l t oli ühekülgne, kuid muusikalises osas tugev.

Väeosad esinesid järgmiste lauludega.

Vahipataljoni 1. kompani — 1. „Mängima nüüd tulge. 2. „Noortele“. 3. „Vabaduse hümn“.

Vahipataljoni 2. kompani — 1. „Kas tunded maad“. 2. „Nagu linnu tiivul“. 3. „Kord elas meil veski peal“.

Sidepataljon — 1. „Kas tunned maad“. 2. „Koit“. 3. „Noored sõdurid“.

Võitja rühm Vahipataljoni 1. kompanist. — Keskel pataljoni ülem ja Tallinna komandant kolonel Junkur.

10. üksik jalaväepataljon 1. „Tulge kokku eesti pojad“. 2. „Kevade marss“. 3. „10. laskurid“.

Laulude vahepalana Tallinna garnisoni orkester mängis 15 rahvuse marsse kokku 24, et võimaldada kuulajaskonnal rivist valida sobivaid rivimarsse.

2. Sidepataljoni rühm.

3. 10. ü. pataljoni rühm.

4. Vahipataljoni 2. kompani rühm.

Esikohale tulnud rühmale anti üle diviisiülevalt kindral Bredelt Tallinna Garnisoni ülema karikas, millist jäädavaks omandamiseks tuleb kaitsta kolmel korral.

Kindral Brede annab üle rändkarika võitja rühma ülemale.

Võistluse tehniline läbiviimine teostus 10. üks. pataljoni õppeväljal rühma suuruse osa esinemisega liikumisel taktisammus, kusjuures võistlevad rühmad esinesid järjekorras, kandes ette igal esinemisel ühe laulu.

Rivilaulu hindava žürii otsusel järjestati võistlejad alljärgnevalt:

1. Vahipataljoni 1. kompani rühm.

Võistluse lõppedes Tallinna komandandi poolt korraldatud žürii ja kohalolnud väeosa ülemate omavahelisel mõttevahetusel olid arutlusel kaks küsimust: 1) milline peab olema rivilaul ja 2) kuidas korraldada rivilaulu võistlust edaspidi.

Rivilaulu meloodilise väljenduse kohta oli kaks erinevat vaadet. Ühelt poolt arvati, et meloodia peab olema seotud ja voolav,

kuna teine pool nõudis järsku, selgesti takte eraldavat meloodiat. Kompromissina jõuti arvamusele, et rivilaulus peaksid olema mõlemad eestoodud meloodilised väljendused. Seda põhjusil, et juhul, kui üksus kõnnib taksammu, siis peab laul kaasa aitama sammu kindlusele ja üldisele rivi distsipliinile. Liigub aga üksnes väljaspool elukeskust ja vaba sammu, siis voolava meloodiaga laulude eesmärgiks on meeoleolu loomine.

Edaspidiste võistluste korraldamise alal avaldati arvamist, et võistluste kava ja laulude loetelu tuleb aegsasti kokku seada võistluste korraldajailt. Sel juhul iga üksus esineb lauludega korraldajailt koostatud loetelust lauldes kas loosi järgi või korraldajailt kõigile üksustele määratud üht ja sama laulu. Seejärgi on võimalus igal üksusel esineda oma lauludega. Vahetati ka mõtteid, kas laulu mitte korraldada ruumis, mille kohta seisukohta ei võetud. Kuid näib olevat ilmne, et rivilaulu korraldamine ruumes muudab rivilaulu võistlused peatselt koorilaulu võistlusteks.

Üks tähtsamaid küsimusi oli aja valik niiviisi, et kõik väeosad saaksid sellest osa võtta. Seejuures kaaluti ka küsimust, kas korraldada võistlus ainult noortele või anda väeosale võimalus esitada oma parimate lauljate rühma. Tingimuseks seejuures seati, et võistlusel ei lauldaks laule mitte enam kui kahel häälel. Üldine arvamus kaldus sellele, et esineda võib väeosa segarühm ja tõenäoline järgmise võistluse aeg võiks olla 1937. a. kevadel.

Kokkuvõttes Tallinna garnisoni komandandi algatust rivilaulu võistluse korraldamise alal ja teostatud võistluse tulemusi — peame märkima ürituse positiivset mõju. Sellega on elustatud väeosade huvi rivilaulu vastu ja antud võimalus edaspidiseks jõukatsumiseks sel alal. Teisalt aitab kaasa selline võistlus rivilaulu väljakujundamisele, kusjuures võib loota edaspidi heatahtlikku kaasabi meie lauluala eriteadlastilt. Kolmandaks iga kodanik näeb laulus vähemalt osagi sellest kultuurilisest tööst, mida tehakse kaitseväes noorte meeskodanike kasvatamisel.

Neist kaalutlusist lähtudes on rivilaulu võistlused soovitatavad ka teistes garnisonides.

M.

Ametlik osa.

KAITSEMINISTRI KÄSUKIRI

Nr. 127.

Tallinnas, 25. augustil 1936.
(Varustusvalitsus).

Uuele vormile ülemineku ajajärgul kuni 1. aprillini 1939 luban juhtudel, kus erikorraldusega ei ole nõutav uue vormi kandmine, kanda segavormi järgmiselt:

- 1) üleriided (palitu, suvipalitu, vihmopalitu, keep, kasukas või poolkasukas) ja müts — uuest vormist, muud vormiesemed — endisest vormist;
- 2) üleriided (palitu või vihmopalitu) ja müts — endisest vormist, muud vormiesemed — uuest vormist;
- 3) püksid (breeches) või pikad püksid — uuest vormist, muud vormiesemed — endisest vormist;
- 4) karusnahast müts (ratsaväes) — uuest vormist, muud vormiesemed — endisest vormist.

Alus: Kaitseväge vormikirjelduse § 378.

P. Lill,
kindral-major,
Kaitseminister.

Sport kaitseväes.

Orienteerumisvõistlus.

Pärnu Garnisoni Spordiühing korraldas 12. septembril s. a. sõjalise iseloomuga jalgratturjao orienteerumisvõistlused, millised ladusa korralduse juures möödusid kõigiti hästi. Lähe ja lõpp garnisoni staadioni juures Riia maanteel. Lähtest tuli jagudel lahingulise ülesande saamiseks sõita umbes 10 km kaugusel asuvasse punkti (Reiu mõisa), kust saadud ülesande kohaselt jagudel tuli viia teated umbes 10 km kaugusel asuvasse maastiku punktidesse. Peale ülesande täitmist tuli jagudel tagasi sõita lähtesse.

Võitjaks tuli 9. üksiku jalaväepataljoni 3. kompani jagu (leitnant R. Alev, vanemallohvitser J. Koger, reamehed R. Rüütelmann ja D. Klass, noored L. Arukäe, R. Kaju, J. Lopp ja M. Mets) 1 tunni 31 minutiga, omandades Pärnu-Viljandi Kaitseringkonnaülemalt väljapandud rändauhinna „Öllekannu“, millist jäädavalt omandamiseks tuleb võita kolm korda.

E—dt.

Vastutav toimetaja major A. Luts. Tegev toimetaja kapten J. Madise.

2. diviisi suvised spordivõistlused.

2. diviisi suvised spordivõistlused peeti Tartus 9. ja 10. septembril s. a. Võistlustest võttis osa 94 kaitseväelast.

Võistlustel tulid kohtadele ja omandasid auhindu järgmised kaitseväelased:

100 m jooks.

1. N. a. o. Edgar Susi — IV suurtükiväegrupp — 11,4 sek. 2. Leitn. Boris Taar — ratsarügem. — 12,0 sek. 3. Ream. Jaan Saarik — 2. sidekompani — 13,0 sek.

400 m jooks.

1. V. a. o. Valter Rattus — 7. jalaväerügem. — 55,6 sek. 2. N. a. o. Edgar Susi — IV suurtükiväegr. — 55,8 sek. 3. V. a. o. August Koidu — IV suurtükiväegr. — 56,2 sek.

1500 m jooks.

1. V. a. o. August Koidu — IV suurtükiväegr. — 4:32,5 min. 2. Rms. Eugen Piisang — 2. üks. jal. patalj. — 4:35,0 min. 3. Rms. Evald Miktein — 8. üks. jal. pat. — 4:41,0 min.

5000 m jooks.

1. V. a. o. August Koidu — IV suurtükiväegr. — 16:59,0 min. 2. Rms. Karl Lepp — 7. jalaväerügement — 17:02,4 min. 3. Rms. Alfred Tirrand — 7. jalaväerüg. — 17:45,6 min.

110 m tõkkejooks.

1. Leitn. Boris Taar — ratsarügem. — 17,5 sek. 2. V. a. o. Karl Ratnik — 2. üks. jal. pat. — 18,6 sek. 3. N. a. o. Edgar Susi — IV suurtükiväegrupp — 19,5 sek.

Kaugushüpe.

1. N. a. o. Edgar Susi — IV suurtükiväegr. — 6,29,5 min. 2. Rms. Jaan Saarik — 2. sidekompani — 6,08 m. 3. Rms. Villu Karupää — 2. üks. jal. pat. — 5,80 min.

Kõrgushüpe.

1. Rms. Eugen Piisang — 2. üks. jal. pat. — 1,70 m. 2. Rms. Raul Vakkar — 7. jal. rüg. — 1,65 m. 3. Veltev. Johannes Illak — IV suurtükiväegr. — 1,60 m.

Teivashüpe.

1. Rms. Valter Hallik — ratsarügement — 3,30 m. 2. Rms. Jaan Saarik — 2. sidekompani — 3,10 m. 3. Villu Karupää — 2. üks. jal. pat. — 2,90.

Kuulitõuge.

1. N. a. o. Peeter Puna — III suurt. gr. — 12,71 m. 2. Rms. Valter Hallik — ratsarügem. — 12,37 m. 3. V. a. o. Jaan Kalantipp — 7. jal. rüg. — 12,31 m.

Kettaheide.

1. Rms. Raul Vakkar — 7. jal. rüg. — 34,57,5 m. 2. Rms. Enno Tammela — III suurt. gr. — 34,31 m. 3. Kpr. Kalev Pöder — 2. sidekompani — 34,30 m.

Odavise.

1. Leitn. Jaan Raudsoo — 7. jal. rüg. — 54,44 m. 2. Noor Johannes Sibbul — Kup. part. pat. — 50,60 m. 3. Rms. Hans Rebane — ratsarüg. — 49,92 m.

Granaadivise.

1. Leitn. Jaan Raudsoo — 7. jal. rüg. — 73,78 m. 2. Rms. Harald Püll — 7. jal. rüg. — 71,36 m. 3. Noor Johannes Sibbul — Kup. part. pat. — 64,93 m.

100 m ujumine.

1. Rms. Aleksander Kobak — 7. jal. rüg. — 1:30,5 min. 2. Rms. Roman Robert — ratsarüg. — 1:34,5 min. 3. N.-leitn. Adalbert Klausen — 7. jal. rüg. — 1:41,1 min.

400 m ujumine.

1. Noor Endel Lukk — 2. sidekomp. — 8:37,8 min. 2. Rms. Valery Karolin — 7. jal. rüg. — 9:12,8 min. 3. Rms. Aleksei Köster — 7. jal. rüg. — 11:56,4 min.

5×1000 m teatejooks.

1. Tartu kaitseringkonna meeskond koosseis: rms. Hugo Veske, v. a. o. Oskar Annuk, n. a. o. Voldemar Nigol, rms. Alfred Rosenberg, v. a. o. August Koidu — 15:10,8 min. 2. Võru-Petseri kaitseringkonna meeskond — 15:12,8 m.

20 km jalgrattasõit rakmetes.

1. Rms. Voldemar Ader — ratsarüg. — 42:11,6 min. 2. Rms. Julius Vernik — ratsarüg. — 45:55,8 min. 3. V. a. o. Oskar Annuk — IV suurt. gr. — 45:56,0 min.

Jalgpallimängus tuli diviisi meistriks Võru-Petseri kaitseringkonna meeskond, lüües Tartu kaitseringkonna meeskonda 3:0 (1:0).

Võru-Petseri kaitseringkonna meeskonna koosseis: 1. N.-leitn. Voldemar Kilits — 8. üks. jal. pat. 2. V. a. o. Nikolai Noorkõiv — 8. üks. jal. pat. 3. N. a. o. Johannes Salundi — 7. jal. rüg. 4. Kpr. Elmar Sai — 7. jal. rüg. 5. Rms. August Loigo — 7. jal. rüg. 6. Rms. Aleksander Kõss — 7. jal. rüg. 7. Rms. Rudolf Meiel — 7. jal. rüg. 8. Rms. Hugo Levald — 7. jal. rüg. 9. Kpr. Albert Hantson — 7. jal. rüg. 10. Rms. Johannes Helstein — 2. pionerikomp. 11. Rms. Johannes Einblau — 2. pioneripompani.

K. R.

PEREKONDLIKE TEATEID.

Abiellumisi:

Pioneripataljoni n. a. o. Hermann Marjapuu, 29 a. v., abiellus Leida Pustiga, 29 a. v. Kapral Anton Madvärk, 28 a. v., abiellus Alma-Aleksandra Raudsepp'aga, 30 a. v.

10. üks. jal. pat. kapten Artur Rahuorg abiellus Pärja Tammega. Ltn. Arnold Madvärk abiellus Salme-Johanna Hermakülaga.

Male.

Ülesande nr. 7. lahendus.

1. Wg2—g5!!, f6:g5, 2. h4—h5, g5—g4+, 3. Kf3:g4, Of4—h6, 4. f5—f6, Vg7—g8, 5. Kg4—f5, c7—c5, 6. Oe2—c4, Vg8—f8, 7. Kf5:e5, Kb7—c7, 8. g6—g7, Vf8—e8+, 9. Ke5—f5, Oh6—g7, 10. f6:g7, c5:b4, 11. h5—h6, a7—a5, 12. h6—h7 ja valged võidavad.

1. . . ., Of4:g5, 2. h4:g5, f6:g5, 3. Kf3—g4, Kb7—c8, 4. Kg4:g5, Kc8—d7, 5. f5—f6, Vg7—g8, 6. f6—f7, Vg8—d8, 7. g6—g7, Kd7—c7, 8. g7—g8 L ja valged võidavad.

1. . . ., a7—a5, 2. Vg5—h5, a5:b4, 3. Vh5—h7, Vg7—g8, 4. Oe2—c4, Vg8—d8, 5. g6—g7 a5:b4, 6. Vh7—h8 ja valged võidavad.

Sangarsuits

KULDME DAL

25 tk. 35 s.

ETK tubakatehas

A-S.

„TEKLA“

PEAKONTOR:

Tallinn, Suur Karja 15

Kodukeskjaam tel. 448-18

Juhatus, „ 474-31

Riidekauplused

TALLINN, Suur Karja 15

TALLINN, Pärnu m. 6

HAAPSALU, . . Ehte 2

KURESSAARE, Kauba 2

MUSTVEE, . . . Tartu 15

NARVA, Peetri pl. 2

PETSERI, Kaubarida 6/7

PÄRNU, Laidoneri 6

RAKVERE, . . . Turuplats

VALGA, Kesk 14

VILJANDI, . . . Tartu 6-a

VÖRU, Jüri 5-a

Müügil kindlate hindadega järgmiste kodumaa vabrikute saadused:

- Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A S-i
- Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-Ü-se
- Sindi Tekstiilvabrikute O.-Ü-se
- O.-Ü Eesti Niidivabriku

Jälgige uudisväljapanekuid meie vaateakendel ja külastage meie kauplusi ostusunduseta.